

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Nuori Suomi
verkkójulkaisuja 40.

Askelmerkkejä lasten ja nuorten nykyaikaiseen kilpaurheiluun

Katsaus kansainvälisiin ja kotimaisiin urheilujärjestelmiin ja malleihin

Helena Huhta & Suvi Nipuli
ISBN 978-952-5464-86-3 (PDF, 2011)

ALKULAUSEET

Tapasin keväällä 2010 Nuoren Suomen edustajia. Keskustelun tavoitteena oli pohtia, millainen tutkimuksellinen kontribuutio tukisi ”Kasva urheilijaksi” -kehitysteemaa. Valtoimenaan myrskyävä huippu-urheilukeskustelu Strategia- ja muutostyöryhmineen tarvitsee työnsä tueksi myös lasten ja nuorten näkökulmasta nousevia tutkimuksia. Tämä julkaisu on Nuoren Suomen ja Nuorisotutkimusverkoston yhteistyön tulos ja samalla tärkeä puheenvuoro huippu-urheilun rakenteita kehitettäessä.

Liikuntatutkimuksen jonkinlaisena kvasiasiantuntijana olen kiinnittänyt huomiota siihen, että yhteiskunta- ja kasvatustieteiden rooli vaikuttaa jääneen kilpa- ja huippu-urheilun kehittämisessä varjoon, mikä näyttäytyy usealla tasolla. Niistä tämän tutkimuksen keskiössä on se, kuinka maailmalla on kyetty yhdistämään modernisaation tuomat haasteet ja huippu-urheilu. Hämmästykseni en ole törmännyt Suomessa sellaiseen tutkimuskatsaukseen, jossa pureuduttaisiin kansainvälisiin kokemuksiin lasten ja nuorten kilpaurheilun organisoinnista, erilaisten toimintamallien sisällöistä, niiden toimivuudesta, mallinnettavuudesta ja kriittisistä arvioinneista. Tämän tutkimushankkeen edetessä käsitys tästä yllättävästä puutteesta vahvistui, kun tutkijat Helena Huhta ja Suvi Nipuli eivät lukuisten tutkimushakujen yhteydessä löytäneet Suomesta kokoavia tutkimuksia. Vaikuttaa siltä, että niitä on myös kansainvälisesti tehty vähän.

Puute yhteiskunta- ja kasvatustieteellisestä tutkimustiedosta herättää monensuuntaisia kysymyksiä. Niistä keskeisin lienee se, minkä tiedon varassa koko huippu-urheilujärjestelmämme operoi? Sama koskee urheilun kattojärjestöjä ja lajiliittoja. Vastaus ei ainakaan yksikantaan ole tutkimustiedon, vaan pikemminkin jonkinlaisen periytyvän kokemusperäisyyden ja väsäystradition – tässä viittaaan termeihin positiivisessa merkityksessä. Nykypäivänä tällainen traditio ei enää kannattele mitään toimialaa pinnalla. Esimerkiksi nuoriso-, sosiaali- ja terveys-sektoreilla tutkimusnäyttö on ollut lähes kaiken toiminnan ja rahoituksen ehtona jo 20 vuotta. Liikunnan ja urheilun hyödyt ovat ilmeisesti niin itsestään selviä, että moinen tutkimustiedon tyhjiö on päässyt syntymään.

Jätän edellisille havainnoille pienen varauksen. Lienee myös mahdollista, että tutkimustietoa on, mutta se on piiloutunut tavoittamattomiin. Tiedon piilopaikan karttaa ei ole ainakaan uskottu lajiliittojen tai urheilujohtajien käsiin, minkä todentavat näiden tahojen ja henkilöiden kanssa

käydyt keskustelut, erilaiset kilpa- ja huippu-urheilua käsittelevät asiakirjat, dokumentit ja strategiat. Kaikesta päätellen nyt käsillä oleva tutkimus palautuukin jonkinlaiseen lasten ja nuorten kilpaurheilun kuolleeseen kulmaan. Liian itsestään selvään tematiikkaan, jotta siihen olisi systemaattisesti paneuduttu.

Helena Huhta ja Suvi Nipuli tekivät rajallisen aikaresurssin puitteissa upeaa työtä. He työskentelivät 4–5 kuukautta puolipäiväisesti ja haluavat itse korostaa, että kyse ei ole täysin kattavasta tutkimuksesta. Näin asianlaita varmasti on, mutta käsillä on erittäin laaja-alainen ja huolellisesti laadittu tutkimus. Sen toivoisi olevan tarvittava kipinä sille, että yhteiskunta- ja kasvatustieteellinen tieto löytäisivät paikkansa kilpa- ja huippu-urheilun kentässä. Tämän tutkimuksen tulokset viittaavat, että tietyissä asioissa olemme yrittäneet jo vuosia kavuta takapuoli edellä latvaan. Tutkimus tarjoaa myös tuoreita näkökulmia moniin mediakeskusteluissa toistuvasti esiin nouseviin kädenvääntöihin oikeasta ja väärästä nuorten urheilun organisointitavasta.

Tutkimus nousee Nuoren Suomen aloitteesta ja palautuu palvelemaan useita tarpeita. Nuori Suomi pystyy hyödyntämään tuloksia kehitystyönsä pohjana, Strategia- ja muutostyöryhmä saa tärkeää aineistoa työhönsä ja urheilun kattojärjestöt voivat syventää tietämystään. Mukana on myös lajiliitoille operationaalisia työkaluja. Yhtälailta liikunnan ja urheilun ympärillä toimivat kansalaiset voivat tarkastella, millaisin hallinnollisin ja ideologisin järjestelmin lapsia, nuoria ja aikuisia liikutetaan.

Tutkimuksen taustalla siintää ennen kaikkea ajatus kilpa- ja huippu-urheilun ja tutkimuksen välisen suhteen tiivistymisestä. Myös yhteiskunta- ja kasvatustieteillä on paikkansa pohdittaessa lasten ja nuorten liikuntaa, kilpailua ja huippu-urheilupolkua.

Kiitän yhteistyöstä dynaamisia Nuoren Suomen toimijoita, kustannustoimittaja Varpu Jaskaraa, tutkimusavustaja Pauli Komosta ja ennen kaikkea Helena Huhtaa ja Suvi Nipulia erittäin ansiokkaasta työstä.

Helsingissä 20.1.2010

Mikko Salasuo

Sisällys

ALKULAUSEET	2
Sisällys	4
JOHDANTO	5
Aikalaishavaintoja	6
Mediayhteiskunnan uudet ehdot	8
Liikunnan kohtaamat nykyajan haasteet tutkimuksen valossa.....	9
Liikkuvatko lapset ja nuoret tarpeeksi?	11
Suomen sijoittuminen kansainvälisissä vertailuissa	13
Huippu-urheilun merkitys suomalaisille	13
HALLINNON TASO.....	14
Tekijöitä urheilumenestyksen taustalla	15
Makro-, meso- ja mikrotason muuttujat urheilumenestyksen vaikuttajina.....	15
Rakenteet ja resurssit luomassa huippu-urheilua	17
Urheilupolitiikat vertailun kohteena.....	20
SPLISS; Sports Policy factors Leading to International Sporting Success	22
Urheilujärjestelmien kehittyminen ja yhdenmukaistuminen	28
Johtopäätelmiä hallinnon tason vertailututkimuksista	32
Katsaus urheiluoppilaitosjärjestelmiin.....	33
Vertailututkimuksia eri maiden urheiluoppilaitosjärjestelmistä	34
Ajankäyttö tavoitteellisesti urheilevien nuorten haasteena.....	42
Johtopäätelmiä urheilukoulututkimuksista.....	48
IDEOLOGISET LIIKUNTA- JA URHEILUMALLIT, LAHJAKKAIDEN TUNNISTAMINEN JA DROP OUT	49
Ideologiset liikunta- ja urheilumallit.....	50
PYRAMIDI-ajattelu	50
BENJAMIN BLOOMin malli.....	51
SKOTLANNIN malli vuodelta 1998.....	54
LTAD; Long-Term Athlete Development.....	55
DMSP; Developmental Model of Sport Participation	59
LISPA; Lifelong Involvement in Sport and Physical Activity.....	61
PCDE/DPYPS; Psychological Characteristics of Developing Excellence/ Developing the Potential of Young People in Sport	64
Mallien arviointi	66
Nuoren Suomen liikuntasuosituksset	68
Lahjakkaiden urheilijoiden identifointi.....	70
Drop out	73
KESKUSTELU	78
KIRJALLISUUS.....	84
Liite: Kehitykselliset avut	94

JOHDANTO

Helena Huhta, Suvi Nipuli & Mikko Salasuo

Suomalaisen huippu-urheilun ympärillä käy kova kuhina. Huhtikuussa 2010 *Huippu-urheilun strategiatyöryhmä* jätti raporttinsa ministeri Stefan Wallinille. Työn pohjalta toimintaa jatkaa *Huippu-urheilun muutostyöryhmä*, joka aloitti toiminnan syyskuussa 2010. Vuonna 2012 tulisikin olla selvillä, millaisin toimin huippu-urheilua lähdetään kehittämään. Muutostyöhön liittyvä keskustelu on ollut myös näkyvästi esillä mediassa.

Tämä tutkimus selvittää, millaisin toimin lasten ja nuorten kilpaurheilua on organisoitu muissa länsimaissa. Suomalaisessa keskustelussa esiintyy harvakseltaan viitteitä kansainvälisiin kokemuksiin tai hyviin käytäntöihin. Tutkimuksen kysymyksenasettelu oli laava ja jakaantui kahteen osaan. Ensimmäinen tutkimuskysymys oli se, millaista kotimaista ja kansainvälistä kasvatus- ja yhteiskuntatieteellistä tutkimustietoa löytyy lasten ja nuorten kilpaurheilun organisoinnista. Toinen tutkimuskysymys liittyi nykynuoruuden kilpaurheilulle asetamiin ehtoihin. Tutkimuksen edetessä näkökulma taipui vahvasti ensimmäiseen kysymykseen liittyvään tematiikkaan. Tutkimuksen painopiste on siis lasten ja nuorten liikunnan ja kilpaurheilupolkujen organisoinnissa etenkin kansainvälisten tutkimusten valossa, niistä tehdyissä tutkimuksissa ja selvityksissä sekä erilaisten toteutusmallien arvioinneissa.

Tutkimuskysymysten painotus muodostui pitkälti sen mukaan, mikä näkökulma vaikutti jääneen vähälle suomalaisessa tutkimuksessa, asiakirjoissa, strategioissa, julkisessa ja asiantuntijakeskustelussa. Tutkimustyön aikana saimme Nuoren Suomen ja työtä ohjanneen dosentti Mikko Salasuon taholta tukea sille valinnalle, että tarkastelu kohdentuu erilaisiin kilpa- ja huippu-urheilun hallinnollisiin ja ideologisiin malleihin ja järjestelyihin. Tämän näkökulman katsottiin palvelevan niin Nuoren Suomen tarpeita kuin Muutostyöryhmän työskentelyä ja laajemmin koko liikunnan ja kilpa-urheilun kenttää.

Tutkimuksen alussa taustoitamme myös niitä ehtoja, joiden puitteissa lapset ja nuoret liikkuvat ja urheilevat niin kutsutussa jälkimodernissa ajassa. Tutkimuksen tarkoituksena on tehdä luotaus sellaisiin toimintamalleihin ja -tapoihin, joita voisi hyödyntää kehitettäessä suomalaista huippu-urheilua.

Hallinnon tason järjestelyiden osalta etsimme tietoa tekijöistä, joiden on katsottu vaikuttavan valtioiden huippu-urheilumenestykseen. Tarkasteltaessa tätä lasten ja nuorten näkökulmasta tärkeäksi teemaksi nousi etenkin urheiluoppilaitosjärjestelmä. Ideologisista liikunta- ja urheilumalleista tiesimme tutkimuksemme alussa kansainvälistäkin kiinnostusta herättäneen Kanadan LTAD-mallin olemassaolosta. Etsimme tieteellisiä artikkelitietokantoja sekä kansainvälistä ja kotimaista kirjallisuutta hyödyntäen muiden länsimaiden vastaavia liikunta- ja urheilumalleja sekä aihealueesta tehtyjä tutkimuksia ja kansainvälisiä selvityksiä. Aineistonkeruuvaiheessa löytyi suuri määrä etenkin kansainvälisiä tutkimuksia, jotka liittyvät huippu-urheilun organisointiin ja sen teoretisointiin sekä hallinnon tason että liikuntamallien osalta. Tutkimukset ja niiden viitteet ohjasivat aineistonkeruutamme eteenpäin. Kävimme läpi lukuisan määrän tieteellisiä tutkimuksia, liikuntaselontekoja ja mallien konsultaatiopapereita.

Yhtenä päälinjana tutkimuksessa nousi esille se, että Suomessa ei ole aiemmin tehty vastaavaa tutkimuskatsausta (ks. Valtion liikuntaneuvoston arvioinnit 2010, 81–85). Tämä voi johtua osin siitä, että monet toimintamallit ja niistä tehdyt arviointitutkimukset ovat suhteellisen tuoreita. Vaikuttaa siltä, että huippu-urheilun toteutuksessa kasvatus- ja yhteiskuntatieteiden rooli ja potentiaali on todella löydetty vasta viimeisen 10 vuoden aikana.

Aikalaishavaintoja

Tutkimuksen alussa tarkastellaan lyhyesti sellaisia teemoja, jotka vaikuttavat nuorten liikuntasuhteeseen ja sitä kautta nuorten rekrytoitumiseen kilpaurheiluun. Osaltaan nämä modernisaatioon liittyvät tekijät ovat sen taustalla, että koko suomalainen kilpa- ja huippu-urheilujärjestelmä on uudelleenarvioinnin kohteena. Yhdistämällä nuoris- ja liikuntatutkimuksen näkökulmat on mahdollista tarkastella liikunnan ja kilpaurheilun paikkaa nuorten elämässä tavanomaisesta poikkeavasta näkökulmasta. Päälimmäiseksi nousevat nuorten liikuntaan liittämät merkitykset ja niiden suhde yleisempään yhteiskuntakehityksen sosiaaliseen todellisuuteen. (ks. Koski 2004; Koski 2009; ks. myös Salasuo & Koski 2010.)

Liikunnan paikka ihmisten elämässä on muuttunut merkittävästi viimeisen 30 vuoden aikana (ks. Zacheus 2008). Tämä näkyy myös siinä, miten ja ketkä nuoret rekrytoituvat kilpaurheilun pariin. Samalla ajanjaksolla Suomesta on tullut suoritusyhteiskunta. Jo lapsesta saakka panostetaan yhä enemmän menestymiseen, kilpailemiseen ja erilaisten pääomien kerryttämiseen. Kilpaurheilu

joutuu 2000-luvulla kamppailemaan myös mediayhteiskunnan ja viihdekulttuurin kanssa lasten ja nuorten vapaa-ajasta. (Salasuo & Koski 2010.)

Terveys on saanut liikuntaan liittyvässä julkisessa keskustelussa hegemonisen aseman (ks. Wiio 2006, 62–63). Se ilmenee erityisesti koulutettujen ja keskiluokkaisten ihmisten panostuksena omaan kehoon ja ruumiillisuuteen, liikuntaan ja ravintoon. Puhutaan elämäntapatarkkailusta, joka on repertoari itsen hallinnan keinoja, tietoa ja kykyä käyttää niitä. Terveystyö on tullut hyve, jolla ihmiset pyritään sitouttamaan oikeanlaisen ruumiin muokkaukseen vetoamalla kansanterveyteen ja -talouteen. (ks. Puuronen 2004; Hoikkala 2009; Berg 2010.)

Julkinen keskustelu ylipainosta nykyajan vakavana kansanterveydellisenä ongelmana läskisotineen laajentaa kohteen koskemaan kaikkia ihmisiä. Huoli ja tätä kautta moraalinen puhetapa kohdistuvat erityisesti lapsiin ja nuoriin. Kaikkien tulee pystyä hallitsemaan painoaan ja ruumistaan. Yhteiskunnassa peräänkuulutetaan yksilöiden omaa vastuuta terveydestä ja fyysisen kunnon ylläpidosta. (Puuronen 2004.) Tällaisen terveyttä painottavan puhettavan voi katsoa jyrkentävän eroa arkiliikunnan ja liikunnan harrastamisen sekä kilpaurheilun välillä. On syntynyt uudenlainen jaottelu, jossa kilpaurheilu ja nuorten organisoitu harrastustoiminta saa tiukan suorittamisprofiilin ja muu liikunta on kansanterveilyä. (Veijola 2005.) Tämä jako ei ole ainoastaan puhetapa, vaan siitä on tullut itseään toteuttava ”profetia” (ks. Salasuo & Koski 2010).

Vastakkainasettelu aiheuttaa hälyä lasten ja nuorten liikuntaan ja urheiluun liittämiin merkityksiin ja liikuntasuhteeseen (ks. Koski 2004). Helposti ajatellaan, että ainoastaan järjestäytyneen kilpaurheilun parissa olevista lapsista ja nuorista voi tulla huippu-urheilijoita. Myöhemmin tässä tutkimuksessa esitettävät kansainväliset tutkimukset osoittavat, että tällainen näkemys voi johtaa myöhemmin tai hitaammin kehittyvien lahjakkuuksien hukkaamiseen (ks. mm. Güllich & Emrich 2006).

Pasi Kosken (2009) tutkimuksen mukaan seuratoimintaan osallistumisen aloitusikä on pudonnut yhdellä vuodella joka syntymävuosikymmenen jo pitkään. Tämän voi tulkita siten, että aiempina vuosikymmeninä seuroihin valikoituivat lajikohtaisesti hyvin motivoituneet ja mahdollisesti myös urheilullisesti sopivimmat lapset ja nuoret (ks. myös Salasuo & Koski 2010).

Mediayhteiskunnan uudet ehdot

Elinympäristön muutokset, kuten 1990-luvun ”mediaräjähdyks” ja globalisaatio, muokkaavat lasten ja nuorten todellisuuskäsitystä ja käyttäytymistä. Uudet teknologiset innovaatiot vaikuttavat nuorten arkeen monin tavoin. Olemme siirtyneet aikaan, jota kuvaavia termejä ovat mediayhteiskunta, verkkoyhteiskunta, teknoyhteiskunta tai virtuaaliyhteiskunta. Nyky-yhteiskunnassa päivittäinen yhteinen tietoisuus syntyy median välityksellä. Olemme siirtyneet 30 vuodessa mediakatveesta sen kyllästäämään ja täyttämään todellisuuteen, jossa yhteen kutoutuu niin populaarikulttuuri, viihde, yhteiskunnalliset asiat, kaupallisuus, uusi teknologia, politiikka ja kasvatus. (Salasuo & Hoikkala 2010.)

Tietokoneilla pelailusta ja nettisurffauksesta on tullut myös tärkeä opiskeluun ja työelämään valmistava elementti, kun lähes kaikessa työnteossa on siirrytty uuden informaatioteknologian käyttöön (mm. Gee 2003). Vuoden 2009 Nuorisobarometrin mukaan 15–19-vuotiaista nuorista 92 prosenttia käytti internetiä vähintään kerran päivässä tai melkein joka päivä. Muutaman viime vuoden aikana päivittäinen käyttö on tihentynyt etenkin naisilla ja alle 20-vuotiaiden ikäryhmässä. Päivittäisen netin käytön ajallinen keskiarvo on nuorilla noin 121 minuuttia. (Myllyniemi 2009, 88–89.)

Aikaamme kuvaavia termejä ovat sitoutumattomuus, elämysten ”shoppailu”, sirpaleisuus, kiinnittymättömyys ja identiteetin jatkuva rakentaminen. Puhutaan elämisyhteiskunnasta (Schulze 1992), jossa erilaiset kokeilut, kokemukset ja jatkuva muutos seuraavat toisiaan. Tämä on tuottanut uudenlaista vapauden tunnetta. Vapaa-aikaan halutaan elämyksiä, jännitystä ja jatkuvaa vaihtelua (ks. myös Giddens 1991; Ziehe 1991).

Sitoutumisen ja kiinnittymisen sijaan erilaisiin liikuntamuotoihin voidaan hetkellisesti kiinnittyä, mutta kyseessä on pikemminkin kokeiluluontoinen suhde. Se katkeaa hyvin nopeasti ja alkaa taas jonkin muun harrasteen muodossa toisaalla. Mediaräjähdyks on tuottanut aivan uudenlaisen haasteen liikkumiseen, josta on tullut vain yksi valinta lukuisten muiden lasten ja nuorten vapaa-ajanviettomuotojen rinnalle (ks. Myllyniemi 2009). Tällaisessa ajassa ei voida enää kuvitella, että jokin automaatti sosiaalistaisi nuorison liikkumaan. Aiemmista sukupolvista poiketen heidät tuleekin ohjata, opastaa ja monin eri tavoin sosiaalistaa liikunnan pariin. Tässä korostuu liikunnan kenties suurin tämänhetkinen haaste, jonka kautta olemassa olevat huolet ylipainosta tai nuorten tai koko kansan kunnosta kumpuavat.

Nykyisessä kaupallistuneessa liikuntamaisemassa vapaaehtoisen seuratoiminnan resurssit ovat koetuksella. Liikuntakuluttaja ostaa palveluita ja odottaa rahoilleen vastinetta. Tämä tarkoittaa sitä, että yhteisöllisyyteen pohjautuvat liikuntajärjestömallit ovat vaarassa rapautua.

Kaupallisen viihdekulttuurin voittokulun sivutuotteena nuoriso on myös vieraantunut paikan päällä saaduista penkkiurheilijan kokemuksista. Urheilutapahtumat on muutettu ”aikuisviihteeksi”, ja sen myötä nuorten urheilun seuraaminen paikan päällä on vähentynyt merkittävästi lähes lajista riippumatta. (Koski & Tähtinen 2005; Salasuo & Koski 2010.) Luontevana vaihtoehtona on esimerkiksi television katselu. Vuonna 2009 10–24-vuotiaiden ikäryhmässä pojat katselivat TV:tä keskimääräinen 79 minuuttia päivässä. Vastaava aika oli tytöillä 104 minuuttia. Suosituimpia ohjelmia olivat muun muassa *Salatut elämät*, *Big Brother*, *Simpsonit* ja *Huippumalli haussa*. (Finnpanel 2010.) Mediaräjähdys näyttäytyykin nuorten ajankäytön kautta melko hurjana liikunnan haastajana. Pelkästään televisio ja internet vievät keskimäärin noin 200 minuuttia, yli kolme tuntia, nuorten päivittäisestä vapaa-ajasta. Kun yhtälöön lisätään läksyt, menee lapsilla ja nuorilla päivittäin koulun ulkopuolisesta ajasta kolmesta neljään tuntia kirjoituspöytää tai sohvan kulmaa kuluttaen. (mm. Pääkkönen 2002.)

Edellä mainitut nykyajan haasteet vaikuttavat lasten ja nuorten liikunnalle ja urheilulle antamiin merkityksiin. Liikunnan ja kilpaurheilun harrastus voi joillakin rakentua muutaman harvan yksittäisen voimakkaaksi koetun merkityksen varaan. Aktiivisesti liikuntaa harrastavat ja erityisesti seuratoimintaan osallistuvat nuoret omaksuvat kuitenkin useamman tärkeän merkityksen. Niiden muodostamista säikeistä kutoutuu paksu vyyhti, jonka modernisaatio kuitenkin haastaa monin tavoin. (Koski & Tähtinen 2005.)

Liikunnan kohtaamat nykyajan haasteet tutkimuksen valossa

Nuorten vapaa-aikatutkimuksen mukaan 15–19-vuotiaat kokevat tärkeimmäksi ystävien kanssa vietetyn ajan (Myllyniemi 2009, 29–30). Toisaalta juuri saman ikäisten nuorten seuroissa tapahtuvan liikkumisen suosio laskee dramaattisesti verrattuna nuorempiin ikäluokkiin. 12–14-vuotiaista 56 prosenttia osallistuu liikuntaseuratoimintaan, kun taas 15–18-vuotiailla prosenttiosuus on enää 34. (Kansallinen liikuntatutkimus: lapset ja nuoret 2009–2010, 15; 32.) Syyt merkittävään pudotukseen ovat moninaisia, ja niiden selvittämiseksi nuorten elämää tulee tarkastella kokonaisuutena.

Urheiluseuratoiminta ei enää välttämättä palvele 15–18-vuotiaiden nuorten vapaa-ajalle asettamia odotuksia. Samaan aikaan myös kilpailuorientoitunut urheiluharrastus vaatisi entistä vahvempaa lajikiinnittymistä. Harjoittelumäärät kasvavat, ja harrastamisesta tulee vakavampaa. Tilaa pelkälle rennolle harrastamiselle ei välttämättä seuroista löydy, ja toisaalta kaikki liikuntapaikat eivät myöskään ole kaveriporukoiden harrasteliikunnalle avoinna. Yhteiskunnassa nopeasti leviävä markkinaliberalistinen tilaaja–tuottaja-malli käytäntöineen vaikuttaa suoraan myös perusliikuntamahdollisuuksiin. Kunnalliset liikuntapaikat on yhä useammin tehty maksullisiksi (vrt. Koski 2004, 191; Koski 2009, 104; Zacheus 2008). Lasten ja nuorten omaehtoisen lajiharjoittelun vaikeutumisen lisäksi se on nostanut myös seuratoiminnan kustannuksia.

Liikunnan ja urheilun harrastaminen kiinnittyy aiempaa tiukemmin myös yhteiskunnallisen eriarvoisuuden problematiikkaan. Ne, joilla on taloudellisia resursseja, voivat valita itselleen sopivan lajin, kun muut vain sen, mihin varat riittävät. Vaihtoehdot ovat nykyisin monelle hyvin vähäiset (mm. Puronaho 2006). Tätä kautta liikuntakulttuurin kaupallistunut maisema nakertaa pohjaa myös kilpaurheilulta. Kun nuoret eivät pysty kokeilemaan matalalla kynnyksellä laajaa lajikirjoa, tulee ”oikean” lajin löytäminen aiempaa hankalammaksi. (Salasuo & Koski 2010.)

Aikuisten nuorille organisoima tekeminen ei aina vastaa nuorten omaa, kavereita preferoivaa vapaa-ajanviettokulttuuria. Muut vapaa-ajanviettomuodot ja aikuisten silmissä jopa tekemättömyys, kavereiden kanssa ”hengailu”, astuvat organisoidun liikuntaharrastuksen tilalle. Uusimman kansallisen liikuntatutkimuksen mukaan viidentoista vuoden iässä yleistyykin omatoiminen harrastaminen joko yksin tai kavereiden kanssa (Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010: lapset ja nuoret, 14).

Koska vapaa-ajanviettoaktiiviteettien kirjo on tänä päivänä laaja, ovat nuorten vapaa-ajanviettotavatkin eriytyneet. Heimo Nupponen ja Risto Telama (1998) tyypittelivät kuudes- ja kahdeksaluokkalaiset suomalaisnuoret viiteen erilaiseen vapaa-ajanviettoryhmään, joissa oli yhdistetty liikunta-aktiivisuus ja muut vapaa-ajanviettotavat. Ryhmät olivat: yleisaktiivit, liikkujat, rentoutujat, pelaajat ja yleispassiivit.

Yleisaktiivit ja liikkujat olivat ryhmistä ainoita, jotka urheilivat aktiivisesti. Yleisaktiivien ryhmä oli muita ryhmiä aktiivisempi lähes kaikissa vapaa-ajanviettomuodoissa päinvastoin kuin yleispassiivien ryhmä. Pelaajaryhmän vapaa-ajanvietto keskittyi tietokone- ja televisioruudun ääreen. Rentoutujat taas viettivät vapaa-aikansa kulttuuri- ja taideharrastusten parissa. Pelaajien ja

rentoutujien ryhmät olivatkin fyysiseltä kunnoltaan kaikista heikoimpia. Ryhmien välillä motiivit liikkumiseen, liikunta-aktiivisuus kuin myös kuntotestien tulokset vaihtelivat suuresti. (Nupponen & Telama 1998.)

Nuorten vapaa-ajanviettopojen eriytyessä myös liikkumisprofiilit eriytyvät, mikä olisi huomioitava liikunnan järjestämisessä ja seuratoiminnassa. Nupposen ja Telaman (1998, 112) tutkimuksessa kuudes- ja kahdeksaluokkalaisten välinen ero kiteytyi yleisen passivoitumisen kasvuun luokka-asteen noustessa. Kahdeksaluokkalaisilla kaikki tekeminen kotitöistä pelailuun oli vähäisempää kuin kuudesluokkalaisilla.

Liikkuvatko lapset ja nuoret tarpeeksi?

Liikunnan harrastamisen suosio alkaa laskea noin 12 ikävuoden jälkeen. 11-vuotiaista suomalaistyöistä vähintään tunnin päivittäin liikkuu 37 prosenttia, pojilla vastaava luku on 48 prosenttia. 15-vuotiailla nämä osuudet ovat enää 9 ja 15 prosenttia. Vaikkakin samansuuntainen trendi on havaittavissa myös muissa länsimaissa, Suomessa säännöllistä liikuntaa harrastavien 11–15-vuotiaiden lasten ja nuorten joukko pienenee monia muita maita jyrkemmin. (World Health Organization 2008, 105–108.)

Tutkimukset antavat hyvin erilaista tietoa siitä, kuinka suuri osa suomalaislapsista ja -nuorista liikkuu riittävästi. Tähän vaikuttaa ainakin kaksi asiaa: ensiksi, miten riittävästi liikkuminen tutkimuksissa määritellään ja toiseksi, miten kysymys on muotoiltu. (Fogelholm ym. 2007, 26–37.)

Eri maissa annetut lapsia ja nuoria koskevat liikuntasuositukset eivät oleellisesti poikkea toisistaan. Suositusten erot tulevat lähinnä siitä, ovatko ne rajattu koskemaan ainoastaan fyysisen aktiivisuuden biologisia vaikutuksia vai tavoitellaanko niillä sen lisäksi myös esimerkiksi liikuntaan sosiaalistamista ja liikuntataitojen oppimista. Tavoitteellisten erojen huomioimisen jälkeen jäljelle jää melko samankaltaiset suositukset. (Fogelholm ym. 2007, 24–25.)

Se, miten vastaajat ymmärtävät kysymyksen, vaikuttaa olennaisesti tutkimustuloksiin. Lapset eivät välttämättä miellä välitunti- tai pihaleikkejä liikuntana, vaan liikunnaksi voidaan laskea ainoastaan organisoitu liikkuminen. Eri tutkimusten mukaan noin 40–50 prosenttia suomalaislapsista ja -

nuorista liikkuu terveytensä kannalta riittävästi. Erittäin vähän liikkuvia on noin 20–25 prosenttia tutkimuksesta riippuen. (Fogelholm ym. 2007, 26–27; 40.)

Kuntotestitulokset tukevat osittain liikunta-aktiivisuustutkimusten tuloksia. 1970-luvulta 2000-luvulle tultaessa nuorten miesten kestävyyskunto on esimerkiksi jatkuvasti heikentynyt. Parannustakin kuntotestien tuloksissa on joiltain osin tapahtunut. Pertti Huotarin (2004, 119) tutkimuksen mukaan nykykoululaiset menestyvät tehokkuutta vaativissa testeissä aikaisempaa paremmin, sen sijaan kestävyyskuntoa ja yläraajavoimaa vaativien tehtävien tulokset ovat heikentyneet vuodesta 1976 vuoteen 2001.

Muuttuneiden tulosten taustalla voi olla useita selittäviä tekijöitä. Nuorten kiinnostus eri urheilulajeja kohtaan on vuosikymmenten aikana muuttunut. Nopeita suunnanmuutoksia vaativan salibandyn suosion kasvu näkyy esimerkiksi parantuneina tuloksina sukkulajuoksutestissä (Huotari 2004). Kuntotestien tulokset kertovat minkälaista liikunnallisuutta kunakin aikana arvostetaan. Tänä päivänä kestävyuden kulttuurinen merkitys on mitä ilmeisimmin heikompi kuin aiemmin, eikä sitä vaativan urheilun harrastaminen tuota nykynuorelle samanlaista mielihyvää kuin mitä se on menneinä vuosikymmeninä tehnyt (Salasuo & Koski 2010).

Kiinnostus tietyn tyyppistä liikkumista kohtaan näkyy kuntotesteissä, mutta sen lisäksi niissä ilmenee myös liikunnan harrastamisen polarisoituminen. Kuntotesteissä parhaiten ja huonoiten menestyneiden väliset erot ovatkin viimeisten vuosikymmenten aikana suurentuneet. (Huotari 2004.)

Toinen tilastoissa näkyvä muutos on ylipainon yleistyminen. Suomalaisnuorten ylipainoisuus on kaksin-kolminkertaistunut vuodesta 1977 vuoteen 2003 (Hakulinen-Viitanen ym. 2010, 53). Nuorten kehon massaindeksi (BMI) on kasvanut viime vuosikymmenten aikana molemmilla sukupuolilla. Lisäksi BMI:n hajonta on kasvanut, mikä merkitsee ali- ja ylipainoisten määrän kasvua. Ylipaino ei olekaan ainoa huoli, vaan terveydelle haitallisena voidaan pitää myös nykyisin vallalla olevaa laihuusihannetta. (Huotari 2004, 113.)

Suomen sijoittuminen kansainvälisissä vertailuissa

Kansainvälisen vertailututkimuksen mukaan suomalaislapsilla menee oman arvion mukaan terveyden suhteen monelta osin hyvin. Maailman terveysjärjestön koordinoimassa koululaistutkimuksessa selvitettiin 11-, 13- ja 15-vuotiaiden koululaisten koettua terveyttä ja terveystottumuksia 41 maassa. Kokonaisuudessaan suomalaislapset arvioivat elämäntilanteensa myönteiseksi. Nuorimmassa ikäluokassa Suomi menestyy erinomaisesti esimerkiksi fyysisessä aktiivisuudessa. Huolestuttavaa kuitenkin on 13- ja 15-vuotiaiden säännöllisesti liikuntaa harrastavien määrän romahtaminen. 15-vuotiaat suomalaiset sijoituivat jo päivittäin vähiten liikkuvaan kolmannekseen. BMI:n mukaan suomalaiset pojat ovat keskiarvoa hiukan ylipainoisempia ja tytöt ovat lähellä kansainvälistä keskiarvoa. Erikoista kuitenkin on, että suomalaiset tytöt kokevat itsensä ylipainoisiksi. (World Health Organization 2008.)

WHO:n koululaistutkimuksen aineistoon perustuu myös Unicefin raportti epätasa-arvosta lasten ja nuorten välillä saman maan sisällä. Epätasa-arvoisuutta mitattiin kolmella eri osa-alueella: taloudellinen hyvinvointi, koulutus ja terveys. Tutkimus toteutettiin vertaamalla huonoimmassa asemassa olevia lapsia keskimääräisesti menestyviin. Suomi ja muut Pohjoismaat sijoituivat tutkimuksessa hyvin, mutta silmiinpistäviä olivat erot eri hyvinvoinnin osa-alueilla. Koulutuksessa Suomi sijoittui kirkkaasti ykköseksi ja taloudellisessakin hyvinvoinnissa kuudenneksi. Sen sijaan terveydessä erot olivat paljon suuremmat; Suomi sijoittui vasta sijalle 16. Huonoon tulokseen vaikutti juuri liikuntaa säännöllisesti harrastavien suomalaislasten väheneminen vanhemmissa ikäluokissa sekä osittain huonot ruokailutottumukset. (Unicef 2010.)

Huippu-urheilun merkitys suomalaisille

Suomalaiset arvostavat edelleen kansainvälistä huippu-urheilumenestystä. Kansallisen liikuntatutkimuksen mukaan vähintään melko tärkeänä huippu-urheilumenestystä piti 77 prosenttia ja ehdottoman tärkeänä viidesosa vastaajista. Samaisessa tutkimuksessa selvitettiin myös, missä lajeissa suomalaisten huippu-urheilijoiden tulisi kansainvälisesti menestyä. Eniten kansainvälistä menestystä odotettiin hiihdosta, yleisurheilusta ja jääkiekosta. Vain yhdeksän prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että Suomen ei tarvitse menestyä missään lajissa. (Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010: vapaaehtoistyö.)

Huippu-urheilun kannalta lasten ja nuorten liikkuminen ja urheilu on tärkeää, koska sillä synnytetään tulevia urheilutähtiä. Huippu-urheilijoiden luomisen lisäksi liikunnaharrastaminen liitetään yleisimmin fyysiseen terveyteen ja erityisten lajitaitojen opiskeluun. Viime aikoina on tuotu esille liikunnan fyysisten hyötyjen rinnalle myös sen vaikutus psyykkiseen ja sosiaaliseen terveyteen. Urheiluseurat ja yleisemmin liikunnan harrastaminen tarjoavat hyvät puitteet lapsille ja nuorille luoda sosiaalisia suhteita ja löytää uusia ystäviä.

Lasten ja nuorten liikunnalla on suuri rooli myös lasten kasvattajana, koska urheiluseurat tavoittavat suuren määrän lapsia ja nuoria. Seurat ovat hyviä kasvatuksen areenoita, kun osallistuminen on vapaaehtoista ja kasvatuksellinen funktio tulee usein epävirallista tietä. Arvot, normit ja terveystyötyytyminen opitaan varsinaisen toiminnan, liikkumisen ohessa. Urheiluseuroja voidaankin pitää kodin ja koulun jälkeen merkittävimpinä lasten ja nuorten kasvatuspaikkoina. (De Knop ym. 1996, 279–280; Kokko & Vuori 2004.)

HALLINNON TASO

Vastuukirjoittaja Suvi Nipuli

Tässä luvussa tarkastellaan, miten tutkimuksissa on käsitelty hallinnon tason vaikutusta kansakuntien kilpaurheilumenestykseen ja miten hallinnon tason järjestelmät ja mallit linkittyvät lasten ja nuorten liikuntaan ja tavoitteelliseen kilpaurheiluun. Hallinnon tason järjestelmällä tarkoitetaan yhden valtion poliittisten, taloudellisten ja organisatoristen järjestelyjen kokonaisuutta. Se kattaa liikuntaa ja urheilua koskevat rakenteet, rahoituksen ja toimijat kentällä sekä niiden väliset suhteet. Hallinnon tason järjestelmiä on teoretisoitu mallintamalla niitä, koska mallit auttavat järjestelmien kansainvälisten vertailujen tekemisessä sekä yksittäisen järjestelmän kehittämisessä. Hallinnon tason järjestelmällä vaikutetaan monin tavoin lasten ja nuorten liikunta- ja kilpaurheilutoimintaan. Esimerkiksi urheiluoppilaitosjärjestelmiin ja liikunnallisesti lahjakkaiden lasten ja nuorten identifiointimenetelmiin eli tunnistamiseen voidaan vaikuttaa hallinnon tason päätöksillä. Valtion harjoittamalla liikunta- ja urheilupolitiikalla vaikutetaan myös siihen, missä suhteessa resursseja käytetään laajan liikuntaharrastaneisuuden (*sport for all*) ja toisaalta huippu-urheilun tukemiseen.

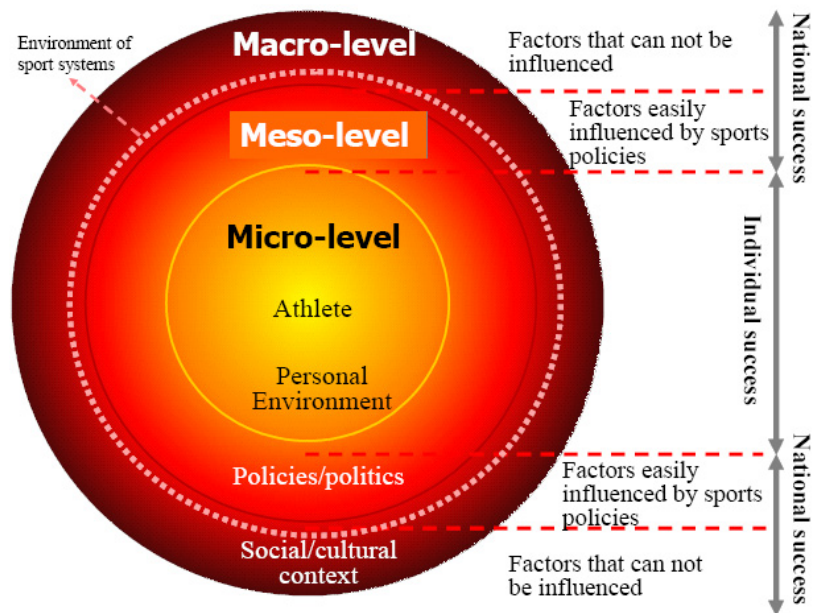
Huippu-urheilun katsotaan olevan kulttuurinen instituutio, joka edistää merkittävästi kansallista elinvoimaisuutta ja hyvinvointitunnetta (*feel good-factor*) sekä kansainvälistä valtiokuvaa. Lisäksi suuret kansainväliset kilpailut tuovat myös taloudellista hyötyä. Edellisten kaltaisten sosiaalisten ja taloudellisten tekijöiden johdosta valtiot ovat yhä enemmän kiinnostuneita huippu-urheilumenestyksen saavuttamisesta. Tutkimusten mukaan länsimaiden kiinnostus huippu-urheilujärjestelmien kehittämiseen ja niiden taloudelliseen tukemiseen onkin kasvanut voimakkaasti viime vuosikymmenten aikana. Vanhat perinteikkäät urheilumaat ovat alkaneet panostaa entistä suurempia summia huippu-urheilujärjestelmien tukemiseen (ks. esim. Green & Oakley 2001; Green & Houlihan 2005, 1–2).

Huippu-urheilun kehittämistä on viime aikoina lähestytty myös aiempaa systemaattisemmin ja tieteellisemmin. Kilpailua on kiristänyt edelleen osallistujamäärän huikea kasvu, kun viime vuosikymmeninä itsenäistyneet valtiot ovat alkaneet osallistua kansainvälisiin kilpailuihin. (De Bosscher ym. 2008, 41–42; Green & Oakley 2001.) Nykyisin vallitsevana käsityksenä voidaan pitää sitä, että menestyäkseen tiukassa kansainvälisessä kilpailussa maalla pitää olla oma huippu-urheilujärjestelmänsä. Yhä useammalla valtiolla onkin oma strategiansa huippu-urheilun kehittämiseen ja toteuttamiseen. (Böhlke & Robinson 2009.)

Tekijöitä urheilumenestyksen taustalla

Makro-, meso- ja mikrotason muuttajat urheilumenestyksen vaikuttajina

De Bosscher ym. (2008) mukaan yleisesti hyväksytyt urheilumenestykseen vaikuttavat tekijät voidaan luokitella mikro-, meso- ja makrotasolle (ks. kuvio 1). Mikrotason muuttajat vaikuttavat suoraan yksittäisiin urheilijoihin ja heidän menestymismahdollisuuksiinsa. Tutkimuksissa on käsitelty muun muassa vanhempien, ystävien ja valmentajien vaikutusta urheilijaan. Tiettyyn osaan mikrotason muuttajista voidaan vaikuttaa, kuten valmennustekniikoihin ja -taktiikoihin sekä psykologiseen ja lääketieteelliseen tukeen. Jäljelle jää kuitenkin joitakin tekijöitä, kuten yksilön geneettiset ominaisuudet, joihin ei voida vaikuttaa urheilupoliittisin keinoin. (mt. 17.)

Kuvio 1. Yksilön ja valtion urheilumenestykseen vaikuttavien tekijöiden suhde. (De Bosscher ym. 2008, 17.)

Makrotaso kattaa ympäristömuuttujat laajemmin. Siihen kuuluvat muun muassa yhteiskunnan kulttuuriset arvot ja normit, väkiluku, taloudellinen tilanne, maantieteellinen sijainti ja ilmasto, joihin ei yleisesti voida vaikuttaa poliittisin päätöksin. Tutkimusten mukaan makrotason tekijät ovat historiallisesti selittäneet suuren osan kansakuntien välisistä menestyseroista urheilussa. Viime aikoina muuttujien selitysarvon on katsottu laskeneen hieman, vaikka niiden arvioidaan yhä selittävän noin puolet valtioiden olympiamenestyksestä. (De Bosscher ym. 2008, 17–18.)

Makrotason muuttujat ovat historiallisesti vaikuttaneet esimerkiksi siihen, mitä lajeja kussakin maassa on harrastettu. Norja on kautta aikojen ollut vahva talviurheilulajeissa osittain juuri suotuisan ilmaston vuoksi. Yhtäläillä valtion taloudellisella kehitysasteella on vaikutusta maassa harrastettaviin urheilulajeihin. Kehittyvistä maista tulevat menestyneet golfinpelaajat tai formulakuljettajat ovat yhä harvinaisuus.

Mikro- ja makrotason väliin jäävää tasoa kutsutaan mesotasoksi, jonka tekijöihin voidaan vaikuttaa poliittisin päätöksin. Urheilun kentällä tämän tason muuttujia ovat esimerkiksi urheiluorganisaatioiden järjestäytyminen ja tehokkuus sekä huippu-urheilutoimintaan sijoitettu taloudellinen panostus. (De Bosscher ym. 2008, 17–18.)

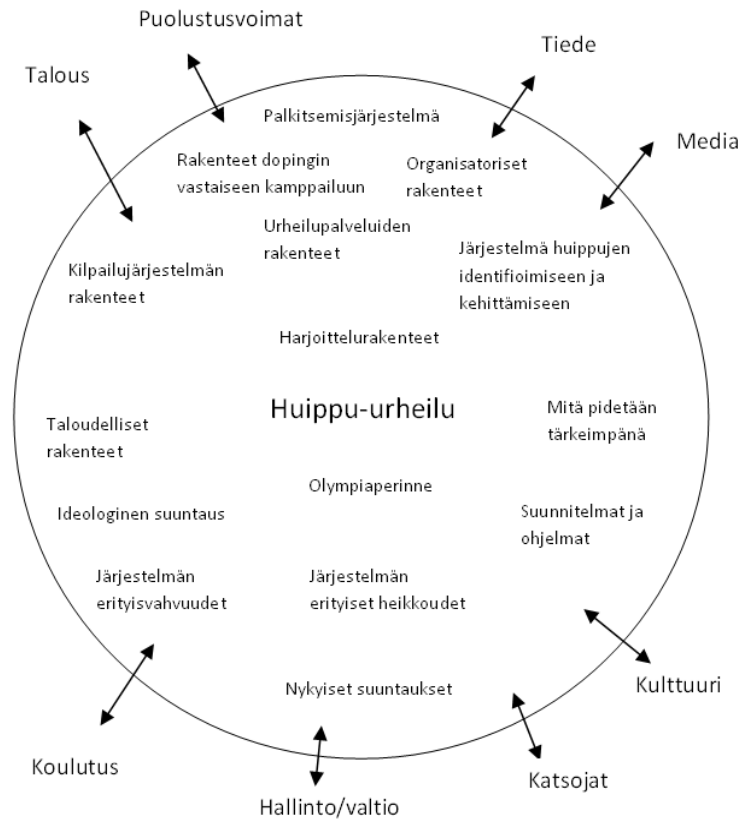
Kansainväliseen urheilumenestykseen vaikuttavia muuttujia on siis paljon, joista osaan voidaan vaikuttaa urheilupolitiikan keinoin. Syitä maiden välisiin menestyseroihin on yritetty etsiä vertailemalla eri valtioiden urheilujärjestelmiä. Seuraavaksi esitellään vertailututkimuksia, joissa on järjestelmien kuvailun lisäksi mallinnettu myös menestyksen kannalta tärkeinä pidettyjä tekijöitä ja luotu teoreettisia kehyksiä urheilujärjestelmien vertailemiseksi.

Rakenteet ja resurssit luomassa huippu-urheilua

Helmut Digel (2002) vertaili huippu-urheilussa menestyneiden maiden urheilujärjestelmien rakenteita ja resursseja. Vertailussa oli mukana kahdeksan maata: Australia, Kiina, Saksa, Ranska, Iso-Britannia, Italia, Venäjä ja Yhdysvallat. Digel analysoi maiden huippu-urheilusysteemien eroja ja yhtäläisyyksiä sekä kunkin maan ominaispiirteitä rakentamalla menestykseen johtavan huippu-urheilun resurssimallin.

Tutkimuksessaan Digel (2002) nostaa esille kolme resurssitasoa, jotka vaikuttavat maan urheilujärjestelmän muodostumiseen. Tasot ovat yhteiskunnan taso, huippu-urheilujärjestelmän taso sekä huippu-urheilujärjestelmän ja ympäristön välinen suhdetaso, jotka muodostavat Digelin teoreettisen mallin. Yhteiskunnan taso toimii kehyksenä maakohtaiselle urheilujärjestelmälle. Siihen kuuluvat muun muassa väestömäärä, väestön rakenne, modernisaation taso mitattuna esimerkiksi infrastruktuurilla ja bruttokansantuotteella sekä koulutusjärjestelmä ja väestön kouluttautumisen aste. Nämä makrotason taustamuuttujat vaikuttavat kahteen seuraavaan tasoon. (mt. 41–43.)

Huippu-urheilujärjestelmän taso koostuu Digelin mallissa lukuisista yksittäisistä kategorioista, jotka vaikuttavat kansainvälisen urheilumenestyksen saavuttamiseen. (ks. kuvio 2.) Tällaisia ovat esimerkiksi urheilun organisatoriset ja taloudelliset rakenteet sekä lahjakkaiden urheilijoiden identifiointi- ja kehittämismallit. (Digel 2002, 41–42.) Kolmas resurssitaso, huippu-urheilujärjestelmän ja ympäristön välinen suhde muokkaa lopulta urheilujärjestelmästä sellaisen kuin se kussakin maassa on. Valtioiden poliittiset järjestelmät, koulutus, kulttuuri, talous, media, urheilun katsojat, tiede ja armeija ovat kaikki vuorovaikutuksessa urheilujärjestelmän kanssa. Erilaiset resurssit ja olosuhteet tekevät kunkin maan huippu-urheilujärjestelmistä omanlaisensa.

Kuvio 2. Kategoriat, joista huippu-urheilujärjestelmä koostuu sekä ympäristömuuttujat, jotka vaikuttavat huippu-urheilujärjestelmään. (Digel 2002, 42–43 kuviota mukailien.)

Tutkimuksensa pohjalta Digel (2002) löysi menestyneiden maiden huippu-urheilujärjestelmistä seuraavanlaisia yhtäläisyyksiä. Kaikissa kahdeksassa maassa oli selkeä suuntaus kohti ammattimaista urheilua, olympialajeja suosittiin ja mailla oli myös historiallisesti vahva olympiatraditio. Kaikki maat pyrkivät parantamaan järjestelmänsä tehokkuutta, ja niissä kiinnitettiin huomiota olemassa olevien resurssien käyttöön. Vertailumaiden huippu-urheilujärjestelmiä tuettiin myös tieteellisesti. Yliopistot osallistuivat tähän kaikissa kahdeksassa maassa, ja joissakin maissa oli myös huippu-urheiluun keskittyneitä erillisiä tutkimuslaitoksia. Urheilulääketieteellistä ja -fysiologista tutkimusta tehtiin huomattavasti enemmän kuin vaikkapa urheilupsykologista tai liikuntasosiologista tutkimusta. Yhteistä maille oli myös pyrkimys kehittää lahjakkaita urheilijoita koulujärjestelmän kautta. (mt. 43–49.)

Yhtenäisistä piirteistä huolimatta maiden väliltä löytyi myös eroja. Valtion rooli osana urheilusysteemiä, kuten myös urheiluorganisaatioiden itsenäisyys suhteessa valtioon, vaihteli

maiden välillä. Esimerkiksi kamppailu dopingia vastaan oli tutkimuksen maissa erilaista. Australiassa ja Iso-Britanniassa dopingista on säädetty valtiollisissa laeissa toisin kuin esimerkiksi Saksassa, jossa tällaista yhtenäistä antidoping-lakia ei ole luotu. Vaihtelua esiintyi myös urheilujärjestelmien rahoituksessa; osassa vertailumaista ulkopuolisella sponsoroinnilla oli suurempi merkitys. Myös armeijan suhde huippu-urheilujärjestelmään vaihteli maakohtaisesti paljon. (mt. 44; 49.)

Digel (2002) katsoi, että menestyvä huippu-urheilujärjestelmä tarvitsee valtion tukea. Valtion roolin merkitys urheilujärjestelmälle vaihteli kuitenkin myös näiden menestyneiden urheilumaiden välillä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa urheilijan ajatellaan olevan itse vastuussa saavutuksistaan toisin kuin muissa tutkimukseen osallistuneissa maissa. Niissä valtion katsotaan suurelta osin vaikuttavan lopputuotokseen eli urheilumenestykseen. Kaikissa tutkimuksen maissa urheilu sai joitakin valtion myöntämiä etuuksia myös niissä maissa, joissa valtion ja urheilujärjestelmän välinen suhde oli heikko. Lisäksi huippu-urheilua tuettiin taloudellisesti suoraan valtion verovaroin paitsi Yhdysvalloissa, jossa valtion tuki ilmeni verohelpotuksina. Avustamisen lisäksi valtiot kontrolloivat poliittisesti urheilujärjestelmiä huomattavan laajasti. Ilmeisin poliittinen kontrolli löytyi odotetusti Kiinasta; tosin selkeää lievennystä on tapahtunut viime aikoina. (mt. 46.)

Digelin (2002) päähuomio on, että huippu-urheilusta on tullut yhä monisyisempi ilmiö, johon vaikuttavat lukuisat muuttajat useilta yhteiskunnan sektoreilta. Yhteiskuntapoliittiset tekijät, media ja uudenlaiset rahoitustavat, kuten sponsorointi, muokkaavat maiden urheilujärjestelmiä, mikä tekee niiden kontrolloimisesta entistä haastavampaa. Vanhat menestyksekkäät urheilumaat ovat menettäneet asemiaan ja myös osa vanhoista urheilulajeista on menettänyt kiinnostavuuttaan uusien vallatessa markkinoita. Digelin mukaan huippu-urheilusta on tullut epävarmaa, mikä ajaa valtioita muuttamaan urheilujärjestelmiään ja etsimään entistä tehokkaampia ratkaisuja uuteen tilanteeseen. Tehokkuus ja asiantuntijoiden laskemat panos–tuotto-suhteet luonnehtivatkin modernia huippu-urheilua. (mt. 37–40.)

Digelin (2002) malli keskittyy varsinaisen prosessin kuvailun sijasta lopputulokseen. Järjestelmien toimivuutta arvioidaan kansainvälisten arvokilpailumitalien lukumäärän perusteella. Malli kuvailee makro- ja mesotason vaikuttimia ja nimeää joukon muuttujia, joita pidetään tärkeinä huippu-urheilujärjestelmän osasina. Digelin malli keskittyy siis rakenteisiin ja resursseihin, kun taas Mick Green ja Barrie Houlihan (2005) vertailivat kolmen maan urheilupolitiikka ja käytäntöjä sekä

hallinnon tasolla kohdattuja ongelmia, jotka liittyivät menestyvän huippu-urheilujärjestelmän kehittämiseen.

Urheilupolitiikat vertailun kohteena

Green ja Houlihan (2005) tekivät katsauksen Neuvostoliiton ja Itä-Saksan urheilujärjestelmiin sekä tarkastelivat lähemmin Kanadan, Iso-Britannian ja Australian urheilujärjestelmien kehittymistä sekä urheilupolitiikan muutosta viimeisten vuosikymmenten aikana kolmen urheilulajin, uinnin, purjehduksen ja yleisurheilun kautta. He löysivät näiden kansainvälisesti menestyneiden urheilumaiden järjestelmistä neljä yhtenäistä osa-aluetta, jotka olivat samankaltaisia kuin Neuvostoliiton ja Itä-Saksan huippu-urheilujärjestelmissä.

Ensinnäkin kaikkien vertailumaiden huippu-urheilupolitiikassa menestystä edistävänä tekijänä pidettiin riittävän hyviä välineitä ja urheilupaikkoja. Lajikohtaisten välineiden ja olosuhteiden tuli olla asianmukaiset ja huippu-urheilijoiden käytettävissä. Kuitenkaan missään vertailun maassa eikä lajissa oltu täysin tyytyväisiä näiden resurssien saatavuuteen. (Green & Houlihan 2005, 170–173.) Toiseksi tutkijat havaitsivat, että järjestelmissä panostettiin kokopäiväisten ammattiurheilijoiden taloudelliseen tukemiseen. Aiemmin Neuvostoliitossa ja Itä-Saksassa tämä tapahtui epäsuorasti armeijan ja yliopistojen kautta, kun taas nykyisin valtiot tukevat huippu-urheilijoitaan myös suoraan. Silti missään tutkimuksen kolmesta maasta valtion taloudellinen tuki ei yksin riittänyt urheilijoille, vaan urheilijat hakivat lisäansioita sponsoreilta tai osa-aikaisesta työstä. (Green & Houlihan 2005, 173–175.)

Kolmas yhtenäinen piirre liittyi siihen, että valmennuksen, urheilutieteiden ja lääketieteen tukipalvelut koettiin tärkeiksi. Viime aikoina etenkin valmennukseen on alettu kiinnittää huomiota aiempaa laajemmin. Greenin ja Houlihanin (2005) mukaan muutosta on tapahtunut myös maiden suhtautumisessa huippu-urheilua tukevan tieteen harjoittamiseen, kun aikaisemmin keskityttiin lähinnä urheiluvälineiden kehittämiseen. Ravitsemuksen, psykologisen valmentautumisen ja harjoittelujärjestelmien eli ideologisten liikunta- ja urheilumallien kehittäminen oli toissijaista. Väline- ja vaatetusmuodin kehittäminen toi taloudellista hyötyä toisin kuin varsinaiset urheilutieteet. Nykyisin valtiot rahoittavat urheilutieteitä yliopistojen kautta, ja monissa maissa on myös erillisiä huippu-urheiluun keskittyneitä tutkimuslaitoksia. (mt. 175–177.)

Neljäs maiden urheilupolitiikkaa yhdistävä havainto koski kotimaisen kilpailujärjestelmän sovittamista kansainvälisiin kilpailukalentereihin. Kotimaisten kilpailujen aikataulut järjestettiin kansainvälisiin kilpailuihin osallistuvien huippu-urheilijoiden ehdoilla, eli kansainvälinen huippu-urheilumenestys asetettiin kotimaisten kilpailujen edelle. (Green & Houlihan 2005, 177–179.)

Green ja Houlihan (2005) paneutuivat näihin neljään urheilupolitiikan yhtenäiseen piirteeseen, joiden pohjalta he löysivät yleisiä piirteitä huippu-urheilun tämänhetkisestä suunnasta. Tutkimuksen mukaan valtionhallinto pyrkii laajasti ja moniulotteisesti ohjailemaan urheiluorganisaatioita harjoittamaan politiikkaa haluamaansa suuntaan sopivaksi. Kaikissa kolmessa maassa huono menestyminen kansainvälisissä kilpailuissa, yleensä vielä olympialaisissa, oli toiminut ulkoisena vaikuttimena, joka kiihdytti ja vahvisti valtion puuttumista huippu-urheilupolitiikkaan. Riippuvuus valtionavusta tekee kuitenkin urheilujärjestelmästä haavoittuvan poliittisille suunnanmuutoksille. Green ja Houlihan (mt. 168; 179) nostivat tästä haavoittuvuudesta esimerkiksi Kanadan, jossa samaan aikaan leikattiin sekä urheilun rahoitusta että etäännyttiin ideologisesti huippu-urheilusta ja kansainvälisen menestyksen tavoittelusta. Valtionhallinnossa tapahtuvat poliittiset muutokset heijastuvat siis urheiluorganisaatioihin. Ne vaikuttavat vallitseviin arvoihin, tavoitteisiin sekä toteutettuun urheilupolitiikkaan. Ongelmia aiheutuu myös, jos rahoitus ja poliittiset tavoitteet eivät kohtaa. Greenin ja Houlihanin (2005, 180–181) mukaan politiikan suunnan muutos johtaa harvoin rahoituksen muuttamiseen. Esimerkiksi ruohonjuuritason liikunnan rahoituksen oletetaan tulevan kunnilta eikä valtiolta, vaikka julkilausutusti yhteiskunta tämänkaltaista liikkumista tukisikin.

Greenin ja Houlihanin (2005, 189) tutkimuksen tärkeä tulos on se, että huippu-urheilun kehittäminen ja toteutus, sekä toisaalta ”liikuntaa kaikille” -politiikan tukeminen ja seurojen kehittäminen ovat pitkälti olleet keskenään ristiriitaisia toimia saman poliittisen viitekehyksen puitteissa. Tutkimuksessa havaittiin myös jännitettä laajan liikuntaharrastaneisuuden ja kilpaurheilun tavoitteiden välillä. Urheiluorganisaatiot joutuvat tasapainoilemaan huippu-urheiluun liittyvien suoritustavoitteiden ja toisaalta seuroihin liitetyn ”liikuntaa kaikille” -tavoitteiden kanssa. Keskittyminen huippu-urheiluun on usein johtanut seurainfrastruktuurin laiminlyömiseen. Huippu-urheiluun tarkoitettut resurssit ja palvelut oli usein rajattu pois seuroilta ja ruohonjuuritason toimijoilta. Myös organisaatiot ja rahoitus olivat näissä erillisiä. Koko kansan liikunnan ja huippu-urheilun ristiriitoihin liittyy myös se, että kaikissa tutkimuksen maissa ja lajeissa oltiin tyytymättömiä siihen, että liikuntaseurojen harrastapaikkaresursseja oli kavennettu ja siirretty huippu-urheilijoille tarkoitettujen harjoituskeskusten rakentamiseen. Niin ikään kilpailu julkisten resurssien ja palvelujen käyttöoikeudesta ja jakamisesta oli ruohonjuuritason ja huippu-urheilun

välillä kovaa. Green ja Houlihan (mt. 179–180) havaitsivat myös huippu-urheilijoiden henkilökohtaisten tavoitteiden ja velvoitteiden sekä urheiluorganisaatioiden tavoitteiden välillä olevan toisinaan jännitteitä. Urheilijat maksimoivat oman taloudellisen hyödyn tai toisinaan sponsoreidensa osallistumalla rahakkaisiin ulkomaisiin kilpailuihin kotimaisten sijaan.

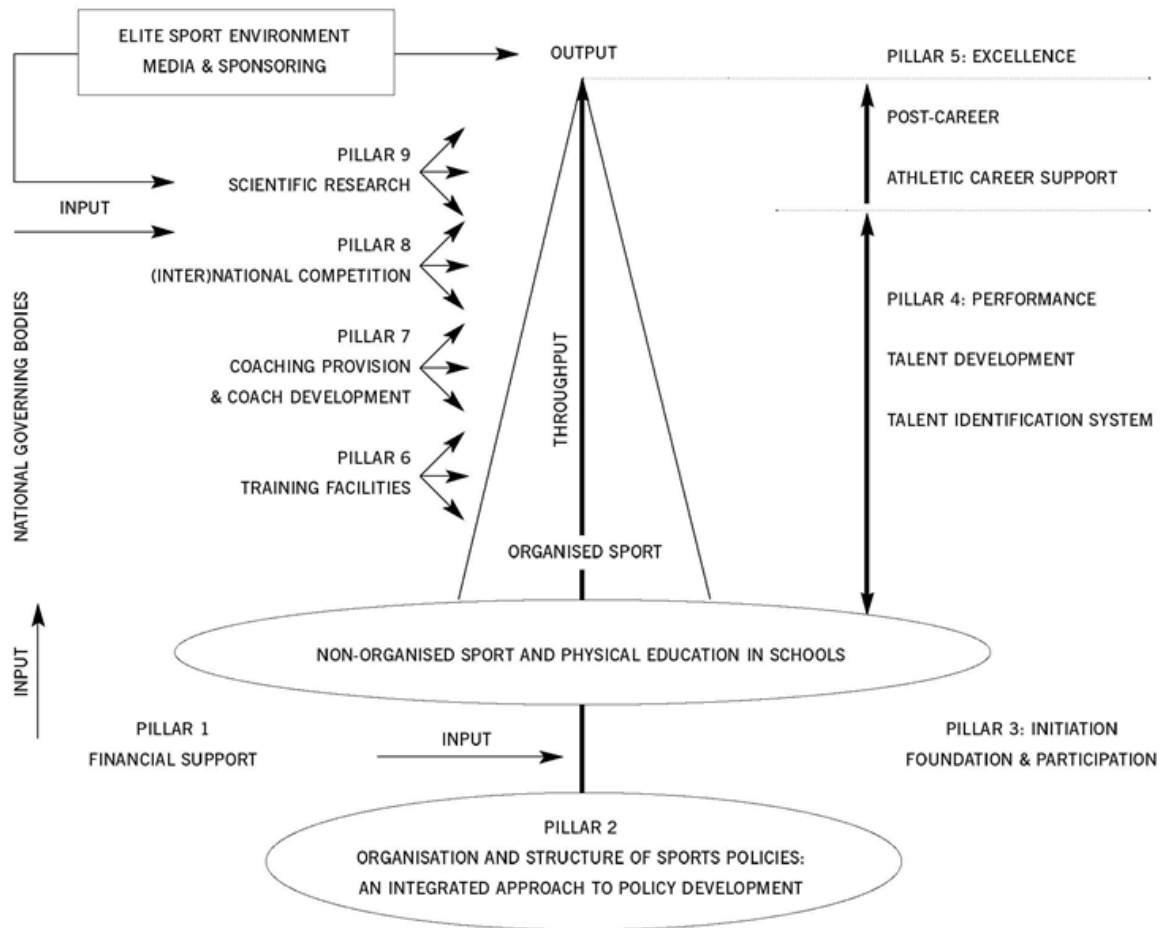
Sekä Digel (2002) että Green ja Houlihan (2005) ovat kuvailleet huippu-urheilujärjestelmien tekijöitä, jotka vaikuttavat kansainvälisen urheilumenestyksen saavuttamiseen. He eivät kuitenkaan kerro, miten eri urheilupolitiikan osa-alueet tulisi järjestää, jotta menestymismahdollisuudet olisivat optimaaliset. Seuraavaksi esiteltävä SPLISS-malli eroaa edellisistä teoretisoinneista siinä, että se yrittää yksityiskohtaisemmin selvittää, miten eri urheilujärjestelmien mesotason osa-alueet tulisi järjestää, jotta menestymismahdollisuudet paranisivat (De Bosscher ym. 2009b, 2).

SPLISS; Sports Policy factors Leading to International Sporting Success

De Bosscher ym. (2006) kehittivät kuuden maan vertailututkimuksen yhteydessä urheilijakeskeisen SPLISS-mallin, jonka tarkoitus on tarkastella huippu-urheilujärjestelmien tehokkuutta ja hyötysuhdetta sekä selvittää, mitkä tekijät johtavat menestyvään urheilujärjestelmään. Tekijöiden tarkoituksena oli luoda teoreettinen malli muuttujista, jotka edesauttavat kansainvälisen urheilumenestyksen saavuttamista.

SPLISS-mallin tarkoitus on mitata urheilupolitiikan ja -menestyksen välistä suhdetta tarkastelemalla tärkeänä pidettyjä menestystekijöitä (*critical success factors*).

Vertailututkimuksessa selvitettiin yli sadan muuttujan avulla osallistujamaiden eroja ja yhtäläisyyksiä. Nämä tärkeänä pidetyt menestystekijät muodostavat yhdeksän urheilupolitiikan osa-alueita, joista tutkijat käyttävät nimitystä pilari (De Bosscher ym. 2009a; 2008.) Pilarit on esitetty kuviossa 3.

Kuvio 3. SPLISS-malli. (De Bosscher ym. 2009a, 114.)

Ensimmäinen pilari eli taloudellinen tuki toimii mallissa panoksena (*input*). Pilarit kahdesta yhdeksään vaikuttavat järjestelmän suoritustehoon (*throughput*) ja siihen, kuinka tehokkaasti panos prosessissa käytetään. Järjestelmän tuotto (*output*) voidaan nähdä varsinaisena urheiluasuorituksena, joka on tulos asetetusta panoksesta ja prosessin suoritustehosta. Tuottoa on perinteisesti mitattu arvokisojen mitalitaulukoilla tai etukäteen asetettujen tavoitteiden saavuttamisella. Yhtä hyvin tuottoa voidaan mitata myös esimerkiksi ”mitalin hinnalla” eli huippu-urheiluun sijoitetun taloudellisen panostuksen suhteella saavutettujen mitalien määrään. (De Bosscher ym. 2008, 21–23, 36–73.)

Seuraavaksi selvitetään tarkemmin, mitä urheilupolitiikan osa-alueita SPLISS-mallin pilarit mittaavat.

1. Taloudellinen tuki

Taloudellinen tuki toimii siis urheilujärjestelmän panoksena. Tutkijat selvittivät vertailututkimuksessa mukana olevien maiden liikuntaan ja huippu-urheiluun kohdistetun taloudellisen panostuksen ja rahoituksen lähteen. Urheilujärjestelmiä rahoitetaan yleisesti valtion budjetin kautta sekä veikkaus- ja arpajaistuotoilla. Taloudellisen tuen pysyvyys ja tuen suuruuden ennakoitavuus ovat tärkeitä. Jos tuen määrä vaihtelee suuresti, se vaikeuttaa huippu-urheilun tulevaisuuden suunnittelua, mikä taas voi johtaa lyhytnäköiseen toimintaan. (De Bosscher ym. 2008, 78–79.)

Urheiluun sijoitetulla rahalla voidaan ainakin teoriassa parantaa urheilijoiden harjoittelumahdollisuuksia ja -olosuhteita. Tutkimuksia sijoitetun pääoman ja menestyksen korrelaatiosta on hyvin vähän olemassa. Sen sijaan on olemassa käytännön esimerkkejä maista, jotka ovat menestyneet paremmin, kun huippu-urheilun taloudellista tukea on kasvatettu. Tällaisten esimerkkien perusteella ei kuitenkaan voida vielä väittää, että taloudellinen panostus yksin toisi menestystä, koska huippu-urheilu on monisyinen kokonaisuus. (De Bosscher ym. 2008, 21.) Taloudellista panostusta huippu-urheiluun lisätään usein jonkun ulkoisen syyn, kuten huonon arvokilpailumenestyksen vuoksi. Tällöin urheilujärjestelmää uudistetaan tavallisesti myös muilta osin. (Green & Houlihan 2005.)

2. Integroitu urheilupolitiikan kehittäminen

Toisessa pilarissa arvioidaan urheilun toimintaympäristön rakenteita ja organisaatioita sekä niiden suhdetta muuhun yhteiskuntaan. Tutkijoilla ei ole konsensusta siitä, tarvitseeko urheilujärjestelmän olla välttämättä keskusjohtoinen tai kuinka suuri valtion roolin tulisi olla huippu-urheilun ohjaamisessa. De Bosscherin ym. (2008, 81) mielestä menestyvä urheilujärjestelmä tarvitsee ”sopivan” määrän valtion ohjausta. Heidän mukaansa toimintaympäristön rakenteiden tulee myös olla johdonmukaisia, jotta resursseja voidaan käyttää tehokkaasti. Oakley ja Green sekä Clumpner (De Bosscher 2008, 81; ref. Oakley & Green 2001; Clumpner 1994) korostavat yksinkertaista hallintorakennetta kuin myös vastualueiden selkeätä nimeämistä eri toimijoille sekä hyvää kommunikointia näiden välillä.

3. Liikuntakulttuurin perusrakenteet ja kansalaisten liikuntaharrastaminen

Kolmas pilari mittaa kansalaisten liikunta-aktiivisuutta, johon lasketaan sekä koululiikunta että seura-aktiivisuus. Tutkimusten mukaan laaja osallistumisaktiivisuus johonkin tiettyyn lajiin on tuonut menestystä. Toisaalta on olemassa myös osittain vastakkaisia tuloksia esimerkiksi Australiasta, joka on menestynyt pyöräilyssä hyvin, vaikka lajin harrastajamäärä maassa on suhteellisen pieni. Yleisesti on kuitenkin katsottu, että laajasta harrastajapohjasta nousee huippujakin enemmän. (De Bosscher ym. 2008, 86–89.) (ks. pyramidiajattelu s.50)

4. Lahjakkuuksien tunnistaminen ja kehittäminen

Neljäs pilari tarkastelee sitä, kuinka hyvin järjestelmän sisällä tunnistetaan lahjakkaat urheilijat ja miten heidän lahjakkuuttaan kehitetään eteenpäin. Lahjakkuuksien tunnistamisen on perinteisesti ajateltu olevan tärkeämpää pienissä maissa, kun taas väkirikkaissa valtioissa lahjakkaiden urheilijoiden odotetaan nousevan itsestään esille suuresta harrastajajoukosta. Harvoissa valtioissa kuitenkin tulevia urheilijalupauksia etsitään lajia harrastamattomien ulkopuolelta. Tällaisia kaikkia lapsia koskettavia identifiointiohjelmiä oli yleisesti käytössä entisen itäblokin maissa. Nykyisin tunnetuimmat lahjakkuuksien seulomisohjelmat löytyvät Australiasta ja Kiinasta, joissa koulujärjestelmän kautta pyritään fyysisiä ominaisuuksia mittaavilla testeillä tunnistamaan potentiaaliset lahjakkuudet. (De Bosscher ym. 2008, 90–97.)

Yleisemmin länsimaissa on käytössä lahjakkaiden urheilijoiden kehittämisohjelmia. Yhä useammat valtiot ovat ottaneet käyttöön kansallisesti koordinoituja kilpaurheilun kehittämisohjelmia. Tällainen on esimerkiksi Istvan Balyin kehittämä *Long-Term Athlete Development* eli LTAD-malli, jota käsitellään tarkemmin ideologiset liikunta- ja urheilumallit luvussa.

5. Urheilijan uran tukeminen (myös urheilu-uran jälkeen)

Kilpaurheilulla itsensä elättäminen onnistuu hyvin harvassa lajissa. Siksi valtio yleensä tukee taloudellisesti urheilijoita ja auttaa heitä urheilun ja muun elämän kuten koulutuksen yhteensovittamisessa. Tukitoimien tarkoitus on mahdollistaa urheilijan keskittyminen kilpaurheiluun ja vähentää tavoitteellisesti urheilevien drop out -ilmiötä. Toisaalta tukitoimilla yritetään myös välttää urheilijan tippumista tyhjän päälle uran päätyttyä. SPLISS-tutkimuksen viides pilari tarkasteleekin, minkälaisia tukitoimia urheilijoille tarjotaan uran aikana ja sen jälkeen.

6. Harjoitusolosuhteet ja mahdollisuudet käyttää niitä

Kilpailu- ja harrastuspaikkojen laadulla, määrällä ja saatavuudella on olennainen vaikutus urheilijan harjoitusolosuhteisiin sekä myös harrastajien määrään. Kilpaurheilijat jakavat usein samat harjoittelupaikat muiden harrastajien kanssa. Monissa maissa on nykyisin myös kilpaurheilijoille tarkoitettuja erillisiä harjoittelukeskuksia, mutta niiden käyttömahdollisuutta voi rajoittaa kunnallisiin palveluihin verrattuna korkeat hinnat. (De Bosscher ym. 2008, 106–109.)

7. Valmennusjärjestelmä

Seitsemäs pilari tarkastelee valmennusjärjestelmän tasoa ja tehokkuutta. SPLISS-tutkimuksessa arvioidaan vertailumaiden valmentajien määrää ja laatua, valmennuskoulutusjärjestelmää sekä yksittäisten valmentajien tukemista. Valmentajakoulutus ja valmentajien sertifiointisysteemit vaihtelevat maittain. Kaikissa tutkimuksen maissa ei esimerkiksi ollut lainkaan huippu-urheiluun keskittyvää valmennuskoulutusta. (De Bosscher ym. 2008, 112.) Lasten ja nuorten valmennus perustuu monissa maissa pitkälti vapaaehtoisein seuravalmentajiin. On olemassa maakohtaisia eroja sen suhteen, kuinka koulututtuneita esimerkiksi seuravalmentajien tulee olla. Lisäksi eri lajeissa voidaan noudattaa erilaisia käytäntöjä. Suomessa esimerkiksi taitoluistelussa käytetään ammattivalmentajia. Tavoitteellisesti urheilevien nuorten valmentajat voivat siis olla hyvin eritasoisia sekä maan sisällä, mikäli säädöksiä valmentajien tasosta ei ole, että myös maiden välillä.

Aivan kuten huippu-urheilijat myös valmentajat tarvitsisivat usein valtiolta taloudellista tukea, koska urheilu hyvin harvoin tarjoaa yksin elannon. De Bosscher ym. (2008) selvittivät tutkimuksessaan valmentajien valmennuksesta saamia ansiotuloja sekä eri maiden käytänteitä valmentajien taloudellisesta tukemisestä. Valmentajan uran tukeminen tarjoamalla suoraa taloudellista avustusta ja kannustamalla kokopäiväiseen, ammattimaiseen valmentamiseen on tutkijoiden mukaan tasaisesti lisääntynyt, ja he pitävätkin sitä mahdollisesti seuraavana yhteisenä kehityskohteenä eri maiden huippu-urheilujärjestelmissä. Erot sekä taloudellisessa tukemisessä että valmennuksen ammattimaisuudessa olivat kuitenkin tutkimusmaiden välillä suuret. Valmennus on osa-alue, jossa kaikilla tutkimuksen mailla oli parannettavaa. (De Bosscher ym. 2008, 132; De Bosscher ym. 2009a, 125.)

8. Kilpailutoiminta

Sekä kansalliset että kansainväliset kilpailut ovat urheilijan kehittymisen kannalta tärkeitä. Kilpailuissa urheilija voi ottaa mittaa vastustajista. Kilpailumahdollisuuksia kansallisella tasolla tulee tarkastella lajikohtaisesti, kuten esimerkiksi Green ja Houlihan (2005) tutkimuksessaan

tekivät. He myös nostivat esille muidenkin kuin huippu-urheilijoiden kilpailujen merkityksen. Lahjakkaiden urheilijoiden tulisi voida kilpailla aina itselleen sopivalla, mutta mahdollisimman korkealla tasolla. Hyvä kansallinen kilpailujärjestelmä pienentää myös kansainvälisistä kilpailuista aiheutuvia matkakuluja. (mt.) Tilastojen mukaan myös esimerkiksi kotikisoilla on suuri vaikutus menestymiseen. Urheilijat menestyvät kotimaassaan paremmin, koska olosuhteet ja kilpailupaikat ovat samanlaiset kuin harjoittelussa. (De Bosscher ym. 2008, 23; ref. Crespo & Miley & Couraud 2001.)

9. Urheiluun liittyvä tieteellinen tutkimus

Huippu-urheilua tuetaan yleisesti myös tieteellisen tutkimuksen avulla. Tieteellistä tutkimusta on käytetty esimerkiksi lahjakkaiden urheilijoiden tunnistamisessa sekä tällaisten identifiointitapojen hyödyllisyyden arvioimisessa. Lisäksi etenkin urheilulääketieteen, ravitsemuksen ja psykologian alalta tehdään huippu-urheilua palvelevaa tieteellistä tutkimusta. Urheilututkimusta tehdään yleensä maan yliopistoissa ja korkeakouluissa, mutta joissakin maissa on myös huippu-urheiluun keskittyneitä erillisiä tutkimuslaitoksia, kuten Australian Institute of Sport (AIS) tai Suomessa Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus (KIHU). Tieteellisen tutkimuksen käyttö osana huippu-urheilujärjestelmää oli tyypillistä etenkin entisissä itäblokin maissa. (De Bosscher ym. 2008, 23; 118–120.) Yhdeksännessä pilarissa mitataan tiedon tuotannon lisäksi myös tiedon jalkauttamista urheilun parissa toimiville. Tutkimustiedon tulosten hyödyntäminen käytännön työssä onkin ollut pitkään haaste monissa maissa. (De Bosscher ym. 2009a, 126.)

SPLISS-malli on samaan aikaan sekä metodologia eri valtioiden urheilupolitiikan vertailuun että teoreettinen malli siitä, kuinka urheilupolitiikan osa-alueet tulisi järjestää mahdollisimman dynaamiseksi kokonaisuudeksi (De Bosscher 2009b, 2). Yhdeksän pilarin lisäksi on olemassa muitakin tekijöitä, jotka vaikuttavat kansainväliseen urheilumenestykseen. Pilarien järjestäminen toimivaksi kokonaisuudeksi auttaa järjestelmällisen ja toimivan urheilupolitiikan luomisessa, mutta se ei takaa menestystä. Meso- eli välitason lisäksi, johon SPLISS:n pilarit kuuluvat, menestymiseen vaikuttavat myös makrotason tekijät. Makrotason tekijät on myös huomioitava urheilupolitiikkaa suunniteltaessa. Siksi eri maiden urheilupoliittiset ratkaisut poikkeavatkin toisistaan. (De Bosscher 2009a, 127–128.)

De Bosscherin ym. (2009a, 127–128) mukaan politiikan tekijät etsivät huippu-urheilun ohjekirjaa, joka yksiselitteisesti kertoisi, miten tulisi toimia, jotta kansainvälinen urheilumenestys olisi tasaisen taattua. SPLISS-tutkimus paljastaa kuitenkin ainoastaan sen, minkä maiden urheilujärjestelmät ovat

kehittyneimpiä yhdeksän huippu-urheilua rakentavan pilarin mukaan. Tutkimusmaiden joukossa oli kuitenkin myös maita, jotka menestyvät kansainvälisessä huippu-urheilussa hyvin, vaikka ne alisuoriutuvat joistakin pilareista. Toteutettujen SPLISS-tutkimusten perusteella voidaankin olettaa, että mesotasolla on erilaisia järjestelmiä, jotka voivat osoittautua menestyksekkäiksi (mt. 114). Suomi on mukana seuraavassa SPLISS-tutkimuksessa, ja tietoa tähän tutkimukseen kerätään vuonna 2011 (Lämsä 2011).

Urheilujärjestelmien kehittyminen ja yhdenmukaistuminen

Liiketaloudesta tuttu vertailu kilpailijoihin on yleistynyt myös huippu-urheilussa. Valtiot ovat alkaneet kyseenalaistaa omia käytäntöjään, koska kansainvälinen menestyminen on jatkuvasti vaikeutunut. Useat maat ovat käyttäneet *benchmarking*-toimintaa¹ oppiakseen toisten maiden urheilujärjestelmien prosesseista ja politiikasta. (ks. esim. Mäkinen 2010). Oppimistarkoituksessa eikä kopioimistarkoituksessa *benchmarking*-toimintaa onkin pidetty tarkoituksenmukaisena työkaluna muiden valtioiden huippu-urheilujärjestelmien ymmärtämiseksi. Ongelmia saattaa ilmetä, mikäli jossain toisessa maassa hyvin toimineita käytäntöjä yritetään sellaisenaan siirtää muualle käyttöön. (Böhlke & Robinson 2009.) Kansainvälisten vertailujen tekemistä ja *benchmarkingia* varten on kehitetty myös edellä esiteltyjä malleja. Esimerkiksi SPLISS-mallin idea oli helpottaa suosittujen vertailututkimusten tekemistä ja tehdä vertailuista syvällisempiä. (De Bosscher ym. 2008, 13; 16.)

Green ja Oakley (2001) selvittivät, miltä osin eri maiden huippu-urheilujärjestelmät ovat yhdenmukaistuneet. Vertailussa mukana olivat Ranska, Espanja, Iso-Britannia, Kanada ja Yhdysvallat. He löysivät maiden urheilujärjestelmistä kymmenen samankaltaista piirrettä ja suuntausta:

1. Urheilujärjestelmissä pyritään siihen, että toimijoiden roolijako olisi selkeä ja yhteydenpitoverkosto toimijoiden välillä olisi tehokasta.

¹ Yrityksen, tuotteen tms. kehittäminen vertaamalla sitä hyväksi todettuihin esikuviin, kilpailijoihin tms., esikuva-analyysi, vertailuanalyysi.

2. Pidetään hallinto yksinkertaisena. Kun urheilulla ja politiikalla on yhteiset rajat, myös toimijoiden välinen kommunikointi helpottuu. Valtion sisällä moneen osaan hajautettu urheiluhallinto monimutkaistaa päätöksentekoa.
3. Luodaan järjestelmä lahjakkaiden urheilijoiden ja kilpaurheilijoiden identifiointiin sekä urheilijoiden kehittymisen seurantaan. Kansallisia tuloksia verrataan kansainvälisiin tuloksiin, ja lahjakkaita urheilijan alkuja pyritään tunnistamaan ja ohjaamaan sopivien urheilulajien pariin.
4. Tavoitellaan synergiaetuja perustamalla huippu-urheilukeskuksia, joissa olennaisimmat urheilupalvelut ovat yhdessä. Huippu-urheilun toimijat kuten urheilijat, valmentajat ja tutkijat ovat tällaisissa keskuksissa toistensa kanssa vuorovaikutuksessa sekä virallisesti että epävirallisesti minkä odotetaan luovan ”menestyksen kulttuuria” (*excellence culture*).
5. Kilpailuohjelman suunnittelussa huomioidaan kansainvälisiin kilpailuihin osallistuminen.
6. Pyritään tarjoamaan korkeatasoiset ja lajille sopivat harjoittelupaikat, joihin kilpaurheilijoilla on ensisijainen pääsyoikeus.
7. Kohdistetaan resurssit suhteellisen pienelle joukolle urheilulajeja. Resursseja suunnataan vain niihin lajeihin, joissa on realistiset mahdollisuudet menestymiseen.
8. Tehdään lajikohtaiset suunnitelmat, joissa huomioidaan lajien yksilölliset tarpeet.
9. Hyväksytään, että menestyminen maksaa. Rahoitetaan infrastruktuuria ja huippu-urheilun toimijoita.
10. Tuetaan urheilun ja muun elämän yhteensovittamista sekä valmistaudutaan urheilu-uran jälkeiseen elämään.

Tutkijat ovat siis melko yksimielisiä siitä, että maakohtaiset urheilujärjestelmät ovat viime aikoina lähentyneet toisiaan. Laajuus, jolla erilaiset valtiot omaksuvat samanlaisia urheilupolitiikan menettelytapoja, osoittaa järjestelmien yhdenmukaistumista. (Green & Oakley 2001; De Bosscher ym. 2008; Houlihan 2009, 64; ref. Houlihan & Green 2008.) Tutkijat ovat esittäneet erilaisia arvioita siitä, mistä järjestelmien lähentyminen saattaisi johtua. Green ja Houlihan (2008, 9) katsovat, että lähentyminen johtuu pitkälti globalisaatiosta, urheilun kaupallistumisesta sekä valtion roolin kasvusta huippu-urheilussa. De Bosscher ym. (2009a, 126–127) esittävät kiinnostavan tulkinnan siitä, mikä voisi selittää järjestelmien samankaltaisuutta. De Bosscherin ym. (mt.) mukaan

on mahdollista, ettei missään tähänastisista tutkimuksista ole vielä kyetty analysoimaan valtioiden urheilupolitiikkaa ja -järjestelmiä tarpeeksi syvällisesti. Kaikkia urheilujärjestelmiin vaikuttavia avaintekijöitä ei siis välttämättä ole vielä löydetty, jolloin ne näyttäytyvät samankaltaisina, mutteivät välttämättä ole sitä. Myös Pål Augestad, Nils Asle Bergsgard ja Atle Hansen (2006) ovat samoilla linjoilla edellisen kanssa. He muistuttavat, että vertailuissa mukana olevat järjestelmien osa-alueet ovat yleensä melko abstrakteja, jolloin ne kätkevät taakseen monimutkaisen ja heterogeenisen todellisuuden. Tarkempi analyysi voi paljastaa eroja samankaltaisilta näyttävien järjestelmien väliltä. (Augestad ym. 2006, 310.)

Urheilujärjestelmien yhtäläisyyksistä huolimatta valtiot pyrkivät löytämään maan kulttuuriseen ja poliittiseen ilmastoon sopivia yksilöllisiä tapoja saavuttaakseen urheilumenestystä. Vaikka joitakin elementtejä voidaan kopioida menestyvästä urheilujärjestelmästä, sitä ohjaavaa politiikkaa on huomattavasti vaikeampi matkia. (De Bosscher 2009a, 127.) Esimerkki yksilöllisestä lähestymistavasta on Norja, jossa lasten ja nuorten urheilua on rajoitettu useilla säädöksillä. Säästöjen tarkoitus on korostaa urheilun holistisempia tavoitteita kuten koulutuksellisuutta ja persoonan kehittymistä sekä vastustaa varhaista erikoistumista ja liikaa kilpailullisuutta. Nämä eettiset säädökset voivat osittain selittää sen, miksi Norja ei kansainvälisesti menesty varhaisen erikoistumisen lajeissa kuten voimistelussa, taitoluistelussa ja rytmisessä kilpavoimistelussa. Urheilutoimintaa ei pidetä itsetarkoituksena, vaan sen tehtävä on palvella yhteiskuntaa laajemmin. Norjassa sekä poliittinen ympäristö että urheilunkenttä tukevat vahvasti tätä käsitystä. (Augestad ym. 2006, 306.) Australia sen sijaan on selkeästi profiloitunut huippu-urheiluun panostavaksi maaksi, jossa arvostetaan saavutettujen kansainvälisten mitalien lukumäärää, ja koko urheilujärjestelmä on suunniteltu palvelemaan tätä tavoitetta. Tämä on johtanut muun muassa lahjakkaina pidettyjen lasten ja nuorten urheilijoiden tehokkaaseen identifiointimenetelmän kehittämiseen ja käyttöön. Mitalien lukumäärää ja samalla sijoitusta mitalitaulukossa Australia on parantanut myös panostamalla erityisesti ”helppoihin” mitaleihin, eli sellaisiin urheilulajeihin, joissa kansainvälinen taso ei ole niin kova kuin perinteisissä olympialajeissa. (Green & Oakley 2001, 261.)

Huippu-urheilujärjestelmän osa-alueiden järjestämiseen vaikuttaa siis olennaisesti se, mitä tekijöitä arvotetaan tärkeimmiksi. Mick Green ja Shane Collins (2008) tarkastelivat polkuriippuvuusteorian avulla Suomen ja Australian urheilujärjestelmien kehittymistä. Polkuriippuvuudella viitataan kehitykseen, jossa aikaisemmat valinnat vaikuttavat tuleviin valintamahdollisuuksiin (Green & Collins 2008, 226–227; ks. esim. Pierson 2000; Evans 2005). Suomen ja Australian he valitsivat

maiden hyvin erilaisten urheilutaustojen sekä poliittisten ja kulttuuristen erojen vuoksi. Australiassa on viimeisten 30 vuoden aikana panostettu vahvasti huippu-urheilun kehittämiseen. Suomessa sen sijaan on pidetty tärkeänä koko kansan liikuntaharrastusten tukemista ja huippu-urheiluun panostaminen on ollut Australiaan verrattuna vähäistä. Maat eroavat toisistaan myös poliittisesti. Australiassa uusliberalismi on ollut julkishallinnossa vallitsevana suuntauksena 1980-luvulta saakka. Esping-Andersenin (Green & Collins 2008, 229; ref. Esping-Andersen 1999, 74) mukaan Australia kuuluu liberaaliin hyvinvointialueeseen, jota kuvastaa valtion roolin vähättely, riskien yksilöllistäminen ja markkinoiden edistäminen. Suomessa sen sijaan on ollut vahva sosiaalidemokraattinen perinne, minkä sanotaan kuuluvan niin sanottuun pohjoismaiseen malliin.

Green ja Collins (2008) hahmottelevat, miten näiden kahden maan urheilupolut ovat aikojen saatossa kehittyneet. He havaitsivat, että molemmat maat olivat kulkeneet johdonmukaisesti omaa tietään. Vain harvoin ilmeni soraääniä tai vaatimuksia vaihtaa valitun politiikan suuntaa. Australian huippu-urheiluun keskittynyttä polkua on viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana systemaattisesti ja laajasti tuettu ja juurrutettu hallintoon ja instituutioihin. Green ja Collins (mt. 242–244) katsovatkin, että huippu-urheilun arvostus ja merkitys on maalle nykyisin niin suuri, ettei suunnan vaihtaminen ole todennäköistä. Menestyksen ansiosta myös media ja kansalaiset suhtautuvat huippu-urheilun tukemiseen suopeasti. Australiassa on kuitenkin samanlaisia huolia lasten kasvavan ylipainon ja istuvan elämäntyylin suhteen kuin muissakin länsimaissa. Siksi viime aikoina on alettu hieman enemmän tukea myös ruohonjuuritason liikuntaa. (mt.)

Suomen valitsemaa ”liikuntaa kaikille” -polkua voidaan pitää lähes vastakkaisena Australian polulle. Se on ollut osa hyvinvointiyhteiskuntaa ja sen politiikkaa. Suomessa on pidetty tärkeänä, että kaikilla kansalaisilla on tasa-arvoinen mahdollisuus harrastaa liikuntaa. Koko kansan liikuntaa ja ruohonjuuritason toimintaa on tuettu myös taloudellisesti huippu-urheilua enemmän. (Green & Collins 2008, 236–241.) Pohjoismaisessa mallissa liikuntaa ja urheilua organisoidaan kansanliikkeen pohjalta. Urheilun kansanliikkeiden ja pohjoismaisten valtioiden liikuntapolitiikkaa kuvaavat vapaaehtoisuus, demokraattinen päätöksenteko, tasa-arvo ja suvaitsevaisuus. (Lämsä 2004, 69.)

Greenin ja Collinsin (2008) mukaan valtion poliittinen ja kulttuurinen tausta sekä aikaisemmat päätökset rajoittavat siis tulevia poliittisia päätöksiä. Toiset vaihtoehdot nähdään otollisempina ja sopivampina kuin toiset. Muutos polulta on todennäköisempää kriisin yhteydessä tai jonkin suuren tapahtuman lähestyessä. Kriisi voi toisaalta myös vahvistaa jo valittua politiikkaa. Näin kävi

tutkijoiden mukaan Suomessa 2001, kun joukko suomalaisia urheilijoita jäi kiinni kiellettyjen aineiden käytöstä hiihdon maailmanmestaruuskilpailuissa. (mt. 245.)

Johtopäätelmiä hallinnon tason vertailututkimuksista

Eri maiden huippu-urheilujärjestelmiä on siis yritetty mallintaa ja vertailla useasti etsien samalla tekijöitä, jotka selittäisivät, miksi toiset maat menestyvät kansainvälisessä kilpaurheilussa muita maita paremmin. Nykyiset tutkimukset eivät kuitenkaan pysty vastaamaan siihen, minkälaisin menettelytavooin voitaisiin saavuttaa pysyvää kansainvälistä kilpaurheilumenestystä. Lisäksi on todennäköistä, että useat erilaiset järjestelmät voivat olla menestyksekkäitä (ks. De Bosscher 2008; 2009a).

Eri maiden urheilujärjestelmien vertailututkimuksilla on mallinnettu, minkälaiset rakenteet ja organisaatioiden väliset suhteet ovat ja vertailtu urheiluun panostettua rahamäärää. Eri järjestelmien ja kulttuurien vertailuissa ja rinnakkain asettamisessa on kuitenkin ongelmia. Vertailututkimukset jäävät usein ainoastaan kuvailun tasolle, koska eri maiden järjestelmien arviointi on osoittautunut hankalaksi urheilusektorin linkittyessä koko muuhun yhteiskuntaan, sen arvoihin ja politiikkaan. Maiden erilaiset liikunnan ja urheilun tavoitteet tekevät myös järjestelmien paremmuuden arvioimisesta hankalaa.

Vaikka länsimaiden urheilujärjestelmissä on paljon yhtäläisiä piirteitä, on suuria erojakin olemassa. Ne vaikuttavat olennaisesti maiden urheilupolitiikkaan ja urheilujärjestelmään sekä sen toimivuuden arvioimiseen. Maiden ideologiset periaatteet, sosiaaliset rakenteet ja arvot heijastuvat valtioiden harjoittamaan urheilupolitiikkaan ja urheilupolitiikka taas muuhun yhteiskuntaan. Suomalaista huippu-urheilua halutaan toteuttaa eettisesti hyväksyttävien periaatteiden mukaisesti ja suomalaisista kulttuurisista lähtökohdista käsin (Lämsä 2004, 25; 70; ref. Liikuntakomitea 1990). Etiikka tarvitsee kuitenkin myös konkreettisia toimia tuekseen. Lasten ja nuorten huippu-urheiluun tähtäävässä kilpaurheilussa esimerkiksi Norjassa käytössä olevat, alle 13-vuotiaiden kilpaurheilua koskevat säädökset ovat konkreettinen näyte siitä, miten urheilujärjestelmän suunnittelussa otetaan eettiset arvot myös käytännössä huomioon. Norjan säädökset on luotu urheilumaailman sisältä eikä valtion toimesta (Lämsä 2004, 27).

Hallinnon tason järjestelmällä vaikutetaan siihen, mihin käytettävissä olevat resurssit suunnataan. Onko ensisijainen tavoite kerätä mahdollisimman paljon olympiamitaleja vai tukea koko kansan liikkumista tai esimerkiksi liikunnan kasvattavaa funktiota? Se, koetaanko kaikkien urheilulajien tasapuolinen taloudellinen tukeminen mielekkääksi, on pitkälti kulttuuri- ja arvovalintakysymys. Huippu-urheilulla rakennetaan kansallista identiteettiä, joten monet maat tavoittelevat menestystä etenkin niissä lajeissa, jotka ovat maan liikuntakulttuurille tärkeitä. Esimerkiksi Kanadassa ja Norjassa on keskitytty vahvimmin talviurheilulajien tukemiseen. (De Bosscher ym. 2008, 72; 82.)

Hallinnon tasolla vaikutetaan välillisesti nuorten urheilijoiden kehitykseen ja menestymismahdollisuuksiin niin urheiluareenoilla kuin siviilissäkin. Hallinnon tason päätöksillä ja valinnoilla luodaan puitteet harjoittelulle ja toimeentulolle sekä autetaan urheilun ja muun elämän yhteensovittamisessa. Seuraava luku käsittelee yhtä tämän tapaisen vaikuttamisen tärkeimmistä osa-alueista eli urheiluoppilaitoksia.

Katsaus urheiluoppilaitosjärjestelmiin

Monen urheilevan nuoren ensisijainen tavoite elämässä on päästä huipulle. Tällaisen tavoitteellisen kilpaurheilun yhteensovittaminen muun elämän kanssa on haaste sekä nuorelle itselle että yhteiskunnallekin. Muut elämän osa-alueet jäävät herkästi vähemmälle huomiolle, koska harjoittelu ja kilpaileminen vievät suuren osan ajasta. Kuitenkin urheilevillakin nuorilla kasvamiseen kuuluu olennaisesti koulu, johon täytyy myös panostaa.

Hyvin harva tavoitteellisesti urheilevista ja huipulle tähtäävistä nuorista saavuttaa koskaan tavoitettaan. Toisaalta saavutettukin ammattilaisura päättyy aikanaan, jolloin urheilijan on löydettävä uusi paikka työelämässä. Rahakkaita ammattilaisuria, joiden tuottojen turvin entinen urheilija voisi viettää loppuelämänsä, on erittäin harvassa lajissa mahdollista saavuttaa. Näkemystä siviilikoulutuksen tärkeydestä tukee myös se, että koulutuksen merkitys länsimaisissa yhteiskunnissa on viimeisten vuosikymmenten aikana kasvanut, ja nykyään työelämään on hankala siirtyä ilman koulutusta. Kouluttautumisen on siis yksilötasolla ajateltu turvaavan urheilun jälkeisen elämän. Myös yhteiskunnan kannalta on tärkeää, että nuoret urheilijan alut kouluttautuvat, jotta heillä olisi turva, jos urheilu-ura yllättävästi päättyisi. Tässä mielessä koulutus toimii urheileville nuorille samanlaisena turvaverkkona kuin muillekin nuorille. (Metsä-Tokila 2001, 15–25.)

Tavoitteellisen kilpaurheilun ja koulutuksen yhdistäminen ilman erityisjärjestelyjä on kuitenkin hankalaa, sillä molemmat vaativat paljon aikaa ja työntekoa. Näiden kahden elämänalueen yhdistämiseen on etsitty ratkaisua erilaisista urheilijoille tarkoitetuista opintoväylistä. Tällaisten erikoisjärjestelyn tarkoituksena on paitsi turvata yksilön tulevaisuus koulutuksen avulla myös lisätä kansallista kilpailukykyä yhä kovenevassa kilpaurheilun maailmassa. (Metsä-Tokila 2001, 11–13; 281.) Erikoisinstituutioiden ja -järjestelyjen on katsottu voivan tarjota erinomaiset mahdollisuudet myös lahjakkaimpien urheilijanuorten seulomiseen sekä heidän ammattimaisemman harjoittelun tehostamiseen. Näin urheiluoppilaitokset osallistuvat myös lahjakkaiden urheilijoiden identifiointiin ja kehittämiseen. Kansainvälisen huippu-urheilun koveneminen on heijastunut myös urheilijoihin, joiden odotetaan omistautuvan lajilleen täysipäiväisesti saavuttaakseen menestystä. Kokopäiväinen urheileminen on kuitenkin ristiriidassa koulunkäynnin kanssa. Välttääkseen osittain nuorten urheilijoiden opinnoista putoamista monet maat ovat perustaneet erillisiä urheiluoppilaitoksia lapsille ja nuorille. (Metsä-Tokila 2001, 281.) Seuraavaksi kerrotaan, miten nämä urheilukoulut on kansainvälisesti järjestetty sekä millaisia vertailututkimuksia urheiluoppilaitosjärjestelmistä on tehty.

Vertailututkimuksia eri maiden urheiluoppilaitosjärjestelmistä

Järjestelyt urheilun ja koulutuksen yhteen sovittamiseksi vaihtelevat maakohtaisesti. Metsä-Tokila (2001) on tehnyt kahdeksan maata kattavan kansainvälisen vertailututkimuksen nuorten urheilijoiden mahdollisuuksista yhdistää huipulle tähtäävä kilpaurheilutoiminta ja opiskelu. Hän on analysoinut Yhdysvaltojen, Belgian, Kenian, Kiinan, Englannin, Ruotsin, Suomen ja Neuvostoliiton/Venäjän toisen asteen sekä korkea-asteen koulujärjestelmiä. Metsä-Tokila (mt. 275–276) jaottelee eri maiden opintoväylät hallinnollisesta näkökulmasta valtiojohtoisiin, markkinatalousvetoisiin, pohjoismaisiin sekä murrosmallien ryhmiin.

Vertailumaista markkinatalousvetoisten Yhdysvaltojen ja toisaalta valtiojohtoisten Kiinan ja entisen Neuvostoliiton mallit edustavat tutkimuksen ääripäitä. Peruseroista huolimatta malleissa on paljon samaa. Molempien toimintaa ohjaa vahva kansainvälisen menestyksen tavoittelu, ja järjestelmien toimivuutta onkin mitattu lähes yksinomaan urheilusaavutusten valossa. (Metsä-Tokila 2001, 275–276.)

Neuvostoliitossa koko maan kattava urheilukoulujärjestelmä koostui kolmesta tasosta. Ensimmäiseen tasoon kuuluivat lasten ja nuorten urheilukoulut, jotka toimivat kouluajan ulkopuolella. Tällä tasolla ei siis vielä yhdistetty urheilua ja koulunkäyntiä. Toisen tason muodostivat varsinaiset urheilupainotteiset koulut, joissa urheilijat koottiin samalle luokalle ja opetus järjestettiin niin, että se myötäili urheilijan harjoitteluaikataulua. Koko maata kattavaa valmennuksen ja opiskelun yhdistämismallia ei kehitetty, vaan koulut saivat itse päättää, miten opiskelu ja urheilu sovitettiin yhteen. Valinta urheilupainotteiseen kouluun tapahtui rehtorin, valmennuksesta vastaavan liikunnan opettajan ja kahden lääkärin arvion perusteella. Urheilullisten saavutusten lisäksi myös koulumenestyksen oli oltava riittävän hyvä. (Metsä-Tokila 2001, 149; ref. Jefferies 1983, 186–188.) Kolmas taso Neuvostoliiton urheilukoulujärjestelmässä oli urheilijoille tarkoitettus sisäoppilaitokset, joihin oppilaat valittiin neuvostotasavaltojen koulumestaruuskilpailujen tulosten perusteella. Lapset olivat lajista riippuen pääasiassa 7–11-vuotiaita aloittaessaan opiskelun sisäoppilaitoksessa. Mikäli nuori oli riittävän hyvä ja pysyi harjoitusohjelmassa, hän sai jatkaa opintoja 18-vuotiaaksi asti ja pidempäänkin, jos hän halusi suorittaa akateemisia opintoja. Sisäoppilaitokset olivat oppilaille maksuttomia, ja heille maksettiin jopa pientä valmennus- ja kilpailumatkarahaa. Parhaimmillaan urheilijoiden sisäoppilaitoksissa opiskeli noin 15 000 oppilasta, toiminta oli tehokasta ja tuotti maalle olympiavoittajia. Urheilusaavutusten valossa järjestelmää voidaan siis pitää varsin onnistuneena. Lasten vanhempien luottamusta sisäoppilaitokset eivät kuitenkaan saaneet. Vanhemmat halusivat mieluummin säilyttää lastensa kasvatusvastuun itsellään kuin siirtää sen oppilaitosten henkilökunnalle. (Metsä-Tokila 2001, 153–155; ref. Riordan 1977, 342; 1991, 95–96.)

Kiina haki mallia urheilukoulujärjestelmäänsä Neuvostoliitosta. Järjestelmissä on paljon samaa, mutta myös eroja, mikä johtuu osaksi maiden erilaisista historioista. Mao Zedongin (1945–1976) aikaisessa Kiinassa kilpaurheilu ei saanut erityistä huomiota, eikä maa juurikaan osallistunut kansainvälisiin kilpailuihin. Sen vuoksi myöskään urheilukoulujärjestelmä ei ollut yhtä systemaattinen ja kilpailuorientoitunut kuin Neuvostoliitossa. Nykyisin urheilukouluilla on kuitenkin keskeinen asema Kiinan kansainvälisen urheilumenestyksen takaajana. Tiedot kiinalaisesta urheilukoulujärjestelmästä ovat osittain ristiriitaisia, joten sen yksityiskohtainen kuvailu on hankalaa. Osa Kiinan urheilukouluista on sisäoppilaitoksia, jotka tarjoavat nuorelle ilmaisen asumisen, koulutuksen sekä ruoan. Etenkin köyhistä oloista tuleville nuorille edellä mainitut edut voivat toimia tavoitteellisen kilpaurheilun motiivina. Silti Kiinassa on törmätty samaan ongelmaan kuin Neuvostoliitossa; osa vanhemmista suhtautuu kielteisesti

sisäoppilaitostyyppisiin urheilukouluihin. Perheen ainoaa lasta ei haluta lähettää toisten kasvatettavaksi. (Metsä-Tokila 2001, 163–174.)

Yhdysvaltojen *high school*- ja yliopistourheilu on ainutlaatuinen tapa yhdistää tavoitteellinen kilpaurheilu ja opiskelu. Lähes jokaisessa *high schoolissa* on oma urheiluohjelmansa. Pienissä kouluissa suuremmalla osalla oppilaista on mahdollista osallistua koulun urheilutoimintaan, mutta tullakseen valituksi koulun edustusjoukkueeseen suurissa kouluissa on nuoren oltava poikkeuksellisen hyvä lajissaan. Valmentajat tarkkailevat jo *junior high schoolin* oppilasainesta, mikä on osaltaan johtanut lasten varhaiseen lajierikoistumiseen. Kova kilpailu on aiheuttanut myös muita ongelmia. Lahjakkaita urheilijalupauksia on esimerkiksi jätetty järjestelmällisesti luokalle *junior high schoolissa*, jotta he olisivat *high schoolissa* vuoden toisia pelaajia vanhempia ja myös kookkaampia ja vahvempia. Ongelmien vuoksi Yhdysvalloissa on pyritty luomaan tarkat säännöt joukkueiden pelaamisesta ja harjoittelusta. Yleisesti on esimerkiksi sovittu siitä kuinka monta peliä vuodessa saa pelata, minkä ikäiset oppilaat voivat edustaa koulua ja miten kauden ulkopuolinen harjoittelu voidaan toteuttaa. (Metsä-Tokila 2001, 54–55; ref. Lapchick 1987, 104–105; Stover 1993, 59–60; MHSAA 1999.) Tiedostetuista ongelmista huolimatta *high school* -urheilu on suosittua opiskelijoiden, opettajien, vanhempien ja myös paikkakunnan asukkaiden keskuudessa (Metsä-Tokila 2001, 60–61; ref. Eitzen & Sage 1989; Miracle & Rees 1994). Nuorille *high school* -urheilun motiivina toimii yleensä joko ammattilaisuran tavoittelu tai ehkä vielä yleisemmin apurahan tavoittelemisen kalliisiin korkeakouluopintoihin. Yliopisto- ja *high school* -urheilusta onkin muodostunut yksi tie toteuttaa amerikkalainen unelma. (Metsä-Tokila 2001, 79–80; 89.)

Metsä-Tokilan (2001) tutkimuksessa Englanti, Belgia ja Kenia muodostavat murrosmallien ryhmän. Näissä maissa urheilun ja opiskelun yhdistäminen ei ollut vakiintunutta ja parhaita mahdollisia toimintatapoja etsittiin vielä. Murrosmallin maihin on myös vaikuttanut yhdysvaltalainen koulu- ja urheilujärjestelmä erinäisin tavoin. Esimerkiksi Belgiassa huolestuttiin lahjakkaiden urheilijoiden siirtymisestä opiskelemaan yhdysvaltalaisiin yliopistoihin. Tämä motivoi kehittämään lahjakkaille ja jo kansainvälisen tason saavuttaneille urheilijoille vaihtoehto yhdistää opinnot ja tavoitteellinen urheilu Belgiassa. Urheilijoille järjestettiin joitakin etuoikeuksia kuten opinto-ohjausta urheilun ja opintojen yhteensovittamisessa sekä joustoja esimerkiksi tenttiaikataulujen sopimiseen. Metsä-Tokilan tutkimuksen jälkeen Belgiaan on tullut enemmän myös toisen asteen urheiluopintoväyliä (Radtke & Coalter 2007, 18–24).

Tutkimuksen toinen murrosmaa Kenia on niin ikään saanut urheilu- ja koulujärjestelmiinsä huomattavan paljon vaikutteita Yhdysvalloista ja Englannista. Englantilaisten siirtomaaisäntien mukana tuli muun muassa englantilaisia urheilulajeja, valmentajia ja opettajia. Myös Yhdysvalloista lähetettiin Keniaan urheiluvalmentajia, jotka valmennuksen lisäksi auttoivat menestyneitä kenialaisia urheilijoita siirtymään opiskelemaan yhdysvaltalaisiin yliopistoihin. Keniassa ei ole koko maata kattavaa urheilukoulujärjestelmää, mutta etenkin toisen asteen koulut tukevat urheilua, ja maassa on myös muutamia erityisesti juoksijoiden valmennukseen keskittyneitä kouluja. Edelleen monet lahjakkaat kenialaisurheilijat lähtevät toisen asteen koulun jälkeen yhdysvaltalaisiin yliopistoihin urheilemaan ja opiskelemaan. (Metsä-Tokila 2001, 121–131.)

Metsä-Tokilan (2001) tutkimuksessa myös Englanti kuuluu murrosmaihin. Vaikkakin Iso-Britanniassa on mittavat perinteet sekä urheilussa että koulutuksessa, liikuntapainotteiset erikoiskoulut ovat kuitenkin vielä verrattain uusi asia. Urheilun yhdistäminen korkeakouluopintoihin on saanut myös uuden suunnan, kun Yhdysvalloissa käytössä oleva urheilijoiden apurahajärjestelmä on jalkautumassa Englantiin. Apurahat rahoitetaan suurelta osin oppilaitoksen omasta budjetista. Rahoituksensa korkeakoulut hankkivat julkiselta sektorilta, yrityksiltä, yksityisiltä henkilöiltä sekä kansalliselta lotto- ja arpajaisrahastolta. Rahoituksen riittämättömyyttä ja epävarmuutta on kuitenkin pidetty ongelmana urheilukoulujen kehittämisessä. Apurahajärjestelmän lisäksi huomiota on kiinnitetty myös opintojen joustavuuden parantamiseen. Se, kuinka nämä joustot käytännössä toteutetaan, vaihtelee oppilaitoskohtaisesti. Joissakin oppilaitoksissa on mahdollista esimerkiksi pidentää opintoja vuodella ja usein myös lajikohtaiset vaatimukset yritetään huomioida tenttiaikataulujen suunnittelussa. (mt. 91–112.)

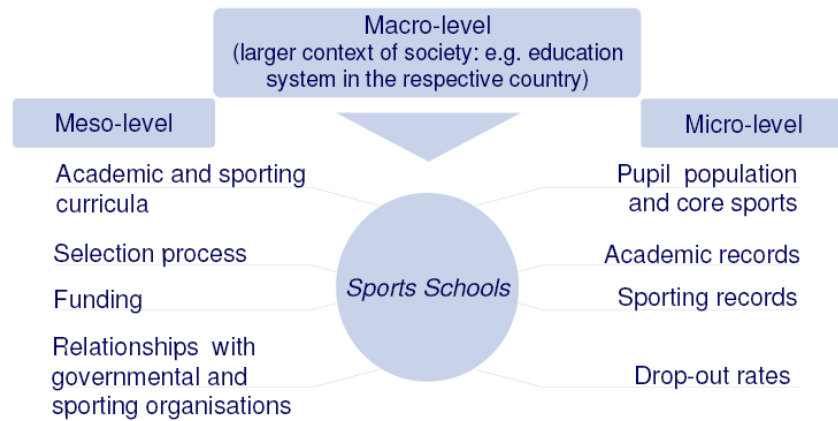
Pohjoismaisessa mallissa, johon Metsä-Tokilan (2001) tutkimuksessa kuuluvat Suomi ja Ruotsi, painotetaan urheilumenestyksen lisäksi muita malleja enemmän urheilijoiden opiskelumahdollisuuksia. Metsä-Tokilan mukaan urheilujärjestöjen ja valtiovallan sosiaalinen vastuu urheilijoista ovat olleet motiiveina Ruotsin mallin kehittämisessä. Ruotsissa urheilijoiden opintoväyliä alettiin suunnitella 1960-luvun puolivälissä. Tuolloin oltiin huolissaan siitä, että nuoret lahjakkaat urheilijat lopettavat koulun kesken voidakseen harjoitella enemmän. Ruotsissa ei alettu kehittää sisäoppilaitosjärjestelmää, vaan nuorille urheilijoille pyrittiin tarjoamaan harjoittelumahdollisuudet kodin ja opiskelupaikan läheltä, mikä sopikin paremmin ruotsalaiseen kulttuuriin. Urheilijat sijoitettiin normaaleille opintolinjoille muiden nuorten joukkoon. Erillisten urheiluluokkien perustamiseen ei nähty aihetta. Ruotsissa on sekä valtakunnallisia, alueellisia että paikallisia urheilulukioita. Paikalliset lukiot eivät erikoistu mihinkään tiettyyn lajiin, vaan ne

tarjoavat mahdollisuuden useampien lajien harrastamiseen. Oppilaat tulevat näihin kouluihin pääasiassa koulun kotikunnasta. Alueellisissa urheilulukioissa sen sijaan on yleensä edustettuna vain yksi laji, ja oppilaat hakeutuvat kouluun useamman kunnan alueelta. Niihin pyritään siis kokoamaan kyseisen lajin parhaimmisto tietyltä seudulta. Paikallisten ja alueellisten lukioiden kustannukset jäävät kuntien maksettavaksi. Kuntien tehtäväksi jää myös valmentajien hankkiminen kouluihin. Lukiot tekevätkin tiivistä yhteistyötä paikallisten urheiluorganisaatioiden ja seurojen kanssa, jotka usein järjestävät valmennuksen kouluihin. Valtakunnallisissa urheilulukioissa panostetaan suuremmin kaikista lahjakkaimpiin urheilijoihin. Harjoittelumäärät ovat huomattavasti suuremmat kuin paikallisissa ja alueellisissa lukioissa, ja valtakunnallisia urheilulukioita rahoitetaan Ruotsin valtakunnan urheilujärjestön kautta tulevan valtionavustuksen lisäksi myös lajiliittojen avustuksella. (Metsä-Tokila 2001, 175–220.)

Suomessa on kolme eri tapaa yhdistää toiseen asteen koulutus ja tavoitteellinen kilpaurheilu. Urheileva nuori voi hakea urheilulukioon, urheilupainotteiseen lukioon tai urheilijoiden ammatilliseen koulutukseen. Suomessa urheilulukioiden on katsottu toimivan hyvin. Ongelmana onkin pidetty lukion jälkeistä aikaa, koska monet lopettavat systemaattisen valmentautumisen heti toisen asteen koulutuksen päätyttyä. Selitykseksi tähän on tarjottu useampaakin syytä. Ensinnäkin lukioihin ja ammatilliseen koulutukseen hakeutuu vielä suhteellisen paljon tavoitteellisesti urheilevia nuoria, jolloin joukkoon mahtuu myös niitä, joille kilpaurheilu ei olekaan tavoiteltavin asia elämässä. Lukion jälkeen urheilija on myös iässä, jolloin pysyäkseen mukana kansainvälisessä kilpailussa harjoitteluun pitää panostaa vielä aikaisempaa enemmän. (Metsä-Tokila 2001, 271–274.) Metsä-Tokilan (2001) tutkimuksen aikaan Suomessa ei myöskään ollut toisen asteen jälkeistä urheilun ja koulutuksen yhdistävää järjestelmää, jolloin lukiosta valmistuneet nuoret joutuivat ehkä selvemmin valitsemaan urheilemisen ja korkeakouluopintojen väliltä. 2000-luvulla Suomeen on perustettu urheiluakatemiaita, jotka ovat paikallisia tai alueellisia yhteistyöverkostoja, joiden toiminta perustuu jo olemassa olevien rakenteiden yhteensovittamiseen. Urheiluakatemioiden tarkoitus on auttaa urheilijoiden siviili- ja urheilu-urien yhteensovittamisessa. Yksi keskeinen tehtävä on myös tukea urheilijaa korkea-asteen opinnoissa. Vuoden 2009 lopulla Suomessa toimi jo 15 urheiluakatemioita, joissa opiskeli ja valmentautui arviolta 4 000 urheilijaa yli viidessäkymmenessä eri urheilulajissa. (SOK 2009, 3.)

Metsä-Tokilan (2001) tavoin myös Sabine Radtke ja Fred Coalter (2007) tekivät vertailututkimuksen eri maiden urheiluoppilaitosjärjestelmistä. Scottish Institute of Sport

Foundationin² toimeksiannosta tehty tutkimus tarjoaa yksityiskohtaista tietoa siitä, miten kymmenessä eri maassa³ toisen asteen koulutus ja huippu-urheilu oli yhdistetty. Radtke ja Coalter (mt.) tarkastelivat mesotasolla urheilukoulujen rahoitusta, suhdetta kansallisiin urheiluorganisaatioihin ja valtion hallintoon, koulujen pääsykoejärjestelmiä ja koulujen käytännön järjestelyjä urheilun ja opiskelun yhteensovittamiseksi. Mikrotasolla he arvioivat oppilaiden urheilu- ja koulumenestystä, opiskelujen keskeyttämisen yleisyyttä sekä koulujen oppilasmääriä että niiden painottamia urheilulajeja. (ks. kuvio 4.) Radtken ja Coalterin (2007, 4; 30–36) tutkimuksessa Suomen urheilulukioita pidettiin tutkimusmaiden joustavimpina. Suomalaisten urheiluopiskelijoiden koulumenestyksessä ei ollut eroa muihin nuoriin verrattuna, tosin heidän lukio-opintonsa kestivät tavallisesti vuoden muita nuoria pidempään.

Kuvio 4. Urheilukouluihin vaikuttavat mikro-, meso- ja makrotason muuttujat. (Radtke & Coalter 2009.)

Radtken ja Coalterin (2007) vertailututkimuksen mukaan urheilukoulut saavat pääasiallisen rahoituksensa valtiolta, ja vain harvassa tutkimukseen osallistuneessa maassa oli lukukausimaksut käytössä. Käytännössä koulunkäynti ja urheilu oli yhdistetty kolmella erilaisella tavalla. Osassa maista urheilijaopiskelijat kävivät muiden oppilaiden kanssa samaa koulua, ja he opiskelivat myös samoissa luokissa. Opiskelun ja harjoittelun yhteensovittamiseksi urheilijaopiskelijoille tarjottiin muita opiskelijoita enemmän tukea ja joustoja. Toinen vaihtoehto oli osittain integroida urheilijanuoret ja muut nuoret. Tällöin urheilijanuoret laitettiin esimerkiksi omalle luokalle, mutta

² Scottish Institute of Sport Foundation on nykyisin osa Sport Scotland Institute of Sport -organisaatiota, jonka tehtävä on tukea huippu-urheilua Skotlannissa.

³ Sabine Radtken ja Fred Coalterin tutkimuksessa vertailtiin Australian, Belgian, Kanadan, Suomen, Ranskan, Saksan, Italian, Alankomaiden, Singaporen ja Ruotsin urheiluoppilaitosjärjestelmiä (Radtke & Coalter 2007).

samaan kouluun muiden nuorten kanssa. Käytössä oli myös kokonaan erillisiä urheilukouluja, joissa opiskelivat ainoastaan tavoitteellisesti harjoittelevat urheilijanuoret. Saman maan sisällä saattoi esiintyä näitä kaikkia kolmea opiskelun ja koulunkäynnin yhteensovittamismuotoa. (mt. 2–5.)

Vertailututkimuksen maissa urheiluorganisaatiot osallistuivat keskeisesti opiskelijoiden valintaprosessiin. Esimerkiksi urheilusaavutusten pisteytys tehtiin usein yhdessä lajiliiton tai seurojen kanssa. Jo saavutetun urheilumenestyksen lisäksi useimmiten myös opiskelijan koulumenestys vaikutti urheilukouluun pääsyyn. Kaikissa maissa urheilukouluun sisäänpääsy ei kuitenkaan vielä takaa, että koulusta voisi valmistua ja suorittaa tutkinnon. Tutkimuksen mukaan esimerkiksi Belgiassa järjestetään vuosittain opiskelijoille testit, jotka pitää läpäistä hyväksytysti saadakseen jatkaa urheilukouluopiskelua. (Radtke & Coalter 2007, 6; 18–24.)

Urheilukouluissa harjoitteluun ja opiskeluun käytetyn ajan suhde vaihteli maakohtaisesti. Myös harjoitetulla lajilla oli tähän vaikutusta. Esimerkiksi Ranskassa käytettiin keskimäärin 24 tuntia viikossa opiskeluun ja 20 tuntia urheiluun. Belgiassa sen sijaan urheiluopiskelijat käyttivät viikossa varsinaiseen koulunkäyntiin 20 tuntia ja urheiluharjoituksiin 12 tuntia. Koulut yrittivät paikata erilaisin keinoin opiskelusta pois jäävää aikaa tarjoamalla urheilijaopiskelijoille muun muassa mahdollisuutta suorittaa osaa opinnoista etätyönä tai järjestämällä urheilijaoppilaille tukiovetusta. (Radtke & Coalter 2007, 4.)

Oppilaiden saama erityishuomio näkyi myös oppimistuloksissa. Monissa maissa urheilijanuoret menestyivät opinnoissa yhtä hyvin kuin muutkin opiskelijat. (Radtke & Coalter 2007.) Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös muissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Laura Jonkerin, Marije T. Elferink-Gemserin ja Chris Visscherin (2009) tutkimuksessa tarkasteltiin neljänsadan 14–16-vuotiaan alankomaalaisen urheilijalahjakkuuden hakeutumista toisen asteen koulutukseen. Tutkimuksen aineisto koostui vuosina 1992–1993 ja 2006–2007 kerätyistä otantajoukoista. Tulosten mukaan urheilijoiden lukio-opintoihin hakeutuminen oli tarkasteluajankohtien välillä yleistynyt. 1990-luvun alussa urheilijanuoret menivät hiukan muita nuoria useammin lukioon, mutta 14 vuotta myöhemmin erot olivat jo suuret urheilijoiden hyväksi. Alankomaissa keskimäärin 44 prosenttia nuorista meni 2006–2007 lukioon, urheilijalahjakkuuksista kuitenkin jopa hieman yli 70 prosenttia hakeutui lukioon. Yllättävän tuloksista tekee myös se, että lajiharjoitteluun käytetty aika oli vertailujen välillä kasvanut huomattavasti. Urheilijanuoret käyttivät siis harjoitteluun enemmän aikaa kuin 14 vuotta aikaisemmin, mutta samalla he myös menestyivät opinnoissa paremmin. Urheilukoululaisten hyvää opintomenestystä on osaltaan selitetty heille tarjotuilla tavallista

paremmilla tukipalveluilla, mutta myös urheilijoiden sosioekonomisella taustalla voi olla vaikutusta koulumenestykseen (Radtke & Coalter 2007, 5). Radtken ja Coalterin (2007) tutkimuksessa sosioekonomista taustaa ei huomioitu, mutta esimerkiksi Metsä-Tokila (2001, 218) huomautti, että Ruotsin urheilijanuoret tulevat usein verrattain korkean sosioekonomisen aseman perheistä. Radtken ja Coalterin (2007, 5) tutkimuksen maista ainoastaan Ranskassa urheilijaopiskelijoiden kouluarvosanat olivat kansallista keskitasoa heikompia.

Erilaisten koulujärjestelmien vaikutus näkyi myös urheilukoulun keskeyttäneiden määrässä. Radtken ja Coalterin (2007) tutkimuksessa koulun keskeyttäminen tarkoitti yleensä siirtymistä urheilukoulusta tavalliseen kouluun. Suomessa, Australiassa, Ranskassa, Hollannissa ja Kanadassa urheilukoulun keskeyttäneiden määrä oli melko alhainen. Sen sijaan Saksassa urheilukoulun jätti kesken jopa yli 40 prosenttia opiskelijoista. Belgiassa luku vaihteli yhdeksän ja 23 prosentin välillä, Ruotsissa koulun keskeyttäneitä oli viidestä kymmeneen prosenttiin. Koulun keskeyttämisluvut voidaan tulkita useammalla tavalla. Saksan urheilukouluista valmistuu huomattavasti enemmän kansainvälisen tason huippu-urheilijoita kuin esimerkiksi Ruotsin urheilukouluista. Saksassa urheilukoulut on selvemmin suunnattu vain sellaisille opiskelijoille, joilla on todelliset mahdollisuudet saavuttaa kansainvälistä urheilumenestystä. Salt Lake Cityn, Ateenan ja Torinon olympialaisissa 82 prosenttia Saksan voittamista mitaleista voitti joko entinen tai sillä hetkellä urheilukoulua käyvä opiskelija. Ruotsin urheilukouluista valmistuneista taas arviolta viisi prosenttia sijoittuu lajissaan kymmenen parhaan joukkoon kansainvälisissä kilpailuissa ja ainoastaan kolmekymmentä prosenttia jatkaa koulun jälkeen urheilu-uraansa. (mt. 5.) Saksan ja Ruotsin urheilukoulut toimivat siis aivan eri tavoitteista käsin; ensin mainitussa painotetaan urheilumenestyksen saavuttamista, kun taas jälkimmäisessä pohjoismaiselle urheilukoulujärjestelmälle tyypillistä kouluttautumista. (vrt. Metsä-Tokila 2001.)

Vertailututkimukset osoittavat, että maiden urheiluoppilaitosjärjestelmien välillä on eroja. Ne selittyvät osittain koulujärjestelmille asetetuista erilaisista tavoitteista. Tavoite voi olla tuottaa maalle menestyviä huippu-urheilijoita tai ainoastaan tarjota urheilusta kiinnostuneille nuorille parempi mahdollisuus sovittaa opiskelu ja liikuntaharrastus yhteen ilman menestymispaineita. Erilaisista tavoitteista johtuvat erot ilmenevät esimerkiksi koulujen erilaisina valintasysteeminä, ovatko urheilukoulut sisäoppilaitostyyppisiä vai päiväkouluja ja miten urheilukoulujärjestelmän tuloksellisuutta mitataan.

Eri maiden urheiluoppilaitosjärjestelmien väliltä on löydettävissä yhtenäisiäkin piirteitä huolimatta siitä, tavoittelevatko ne huippu-urheilijoiden vai urheilullisten nuorten kasvattamista. Kaikki koulut tavoitteistaan riippumatta pyrkivät tarjoamaan urheiluopiskelijoilleen joustoja, joiden tarkoituksena on opiskelun ja urheiluharrastuksen parempi yhteensovittaminen. Joustojen toteutus ja keinot vaihtelevat maittain, ja ne ovat pitkälti riippuvaisia kunkin valtion yleisestä koulujärjestelmästä. Joustoihin voidaan laskea myös ylimääräinen opintojen suunnitteluapu, jota hyvin monissa maissa tarjottiin urheiluopiskelijoille. Kaikki urheilukoulut pyrkivät myös tarjoamaan opiskelijoilleen mahdollisimman hyvät resurssit lajin harjoittamiseen luomalla sopivat olosuhteet ja ammattitaitoisen valmennuksen.

Urheiluoppilaitosjärjestelmien toimivuutta ja tuloksellisuutta voi mitata monella tavalla, mutta järjestelmien poiketessa toisistaan huomattavasti vain harvoin vertailututkimusten luvut ovat keskenään vertailukelpoisia. Siksi tutkimukset jäävät usein kuvailun tasolle. Sekä Metsä-Tokilan (2001) että Radtken ja Coalterin (2007) tutkimukset keskittyvät vertailemaan urheiluoppilaitosjärjestelmiä hallinnollisesta näkökulmasta. Hallinnon tason tutkimuksilla voidaan kuvata, miten urheilukoulut on järjestetty eri maissa ja millaiset arvot ja päämäärät niiden perustamisen takana on ollut. Hallinnon tason tutkimuksilla on kuitenkin mahdotonta mitata oppilaiden sosiaalista hyvinvointia urheilukouluissa. Jotta saisimme tietää, millaisia nuoria näissä erikoisinstituutioissa kasvaa ja kuinka hyvin opiskelun ja tavoitteellisen kilpaurheilun yhteensovittaminen nuoren näkökulmasta on onnistunut, täytyy tutkimuksen katse kääntää hallinnon tason sijasta nuoriin.

Ajankäyttö tavoitteellisesti urheilevien nuorten haasteena

Mette Krogh Christensen ja Jan Kahr Sørensen (2009) tutkivat, miten nuoret puoliammatillaiset jalkapalloilijat joutuvat tasapainoilemaan koulu- ja urheiluvaatimusten aiheuttamien paineiden välillä. Christensen ja Sørensen (mt.) tekivät ryhmähaastatteluja 25 tanskalaislahjakuudelle, jotka olivat 15–19-vuotiaita. Tämän lisäksi tehtiin kahdeksan syvähaastattelua. Tutkimuksen mukaan nuoret hyväksyivät koulun käynnin tärkeyden, eivätkä suoranaisesti valinneet urheilun ja koulun väliltä. Urheilua kohtaan koettiin kuitenkin suurta paloa, ja koulu näyttäytyi sen rinnalla enemmän pakollisena suorituksena.

Tanskalaisessa yhteiskunnassa arvostetaan koulutusta, ja sen katsotaan olevan hyvän elämän ehto, mikä heijastuu myös urheilumaailmaan. Seurojen odotetaan mukautuvan näihin kulttuurisiin arvoihin ja tukevan nuoria opiskelun ja urheilun yhteensovittamisessa. Näin usein onkin, mutta toisaalta huippu-urheilukulttuurissa odotetaan täydellistä omistautumista lajille, ja koulun päättötodistusta tärkeämmäksi symboliseksi pääomaksi nousee ammattilaissopimuksen solmiminen. Christensenin ja Sørensenin (2009) mukaan nämä kulttuurit riitelevät keskenään, vaikka se nouseekin aineistosta harvoin suoraan esille. Nuoret urheilijat kokevat kahden ristiriitaisen kulttuurin oletukset omissa henkilökohtaisissa ongelmissaan. (mt. 128.)

Merkittävimmän uhan koulun ja jalkapalloharrastuksen yhdistämiselle aiheutti nuorten mielestä ajan puute. Urheilijat kokivat, että he tarvitsevat paljon itsekuria ja elämänhallinnallisia taitoja sopeuttaakseen koulun ja urheilun aikataulut yhteen. Asuinpaikalla oli ajan käytön suhteen suuri vaikutus, koska koulun ja harjoittelupaikan lähellä asuvat nuoret säästivät siirtymisiin kuluvassa ajassa verrattuna kauempana asuviin. Joukossa oli myös nuoria, jotka olivat muuttaneet lapsuudenkodistaan lähemmäksi harjoittelupaikkoja. Tutkijat korostavatkin, että ne nuoret, joilla oli hyvät opiskeluvalmiudet, jotka asuivat lähellä opiskelu- ja harjoittelupaikkaa ja jotka pystyivät näin ylläpitämään säännöllistä yhteydenpitoa sekä perheeseensä, ystäviinsä että koulutovereihinsa, onnistuivat toteuttamaan valtion ja Team Danmarkin⁴ suunnitelmaa ”täydellisestä urheilijasta”, joka yhdistäen ruumiillisen ja kirjallisen harjoittelun elää ideaalia ja tervettä elämää. Toisaalta mikäli nuori ei kuulunut tähän joukkoon, hänelle saattoi aiheutua koulun ja urheilun yhdistämisestä vakaviakin ongelmia. Christensen ja Sørensen (2009) havaitsivat, että osa urheilijanuorista suoriutui hyvin heikosti koulunkäynnistä. Tämän lisäksi stressitaso, vapaa-ajan vähyys ja tunne siitä, että on kahden vaihtoehdon välissä, tuntuivat osasta nuoria lamauttavilta. Osa tutkimukseen osallistuvista myös keskeytti koulun, ja joillakin urheiluopiskelijoilla ilmeni erilaisia psyykkisiä ongelmia.

Tutkimus osoitti, että koulun ja tavoitteellisen kilpaurheilun välillä on kolme ongelmaa. Ensinnäkin monet nuoret huipulle tähtäävät urheilijat kokivat riittävän harjoittelemisen ja ammattikentille pääsyn hankalaksi, jos samaan aikaan vaadittiin menestymistä kouluopinnoissa. Tutkijoiden mukaan tämä on olennainen seikka Tanskan kaltaisissa maissa, joissa on vahva ja demokraattinen traditio koulutuksessa. Tällaisessa kulttuurissa painotetaan opiskelun merkitystä, ja nuorten

⁴ Team Danmark on organisaatio, joka vastaa tanskalaisesta huippu-urheilusta. Sen tehtävänä on edistää huippu-urheilun kehitystä ja luoda perustaa huippu-urheilutuloksille sosiaalisesti ja eettisesti vastuullisella tavalla. (Lämsä 2004, 11.)

vanhemmat kannustavat yleensä koulun ja urheilun yhdistämiseen, kuten tekevät myös urheiluseurat. Toiseksi tutkijat huomauttavat, että koulujärjestelmän joustavuutta ei ole vielä tarpeeksi hyödynnetty. Ne urheilijanuoret, jotka olivat pidentäneet opiskeluaikaansa, kokivat vähemmän stressiä ja huolta. Tutkijat kehottavatkin lisäämään opiskelun joustavuutta ja huomioimaan urheilijat yksilöinä, sillä jokaisella nuorella on erilaiset resurssit käytettävänä. Yksilöllisempi opiskelujen ja urheilun yhdistämisen suunnittelu voisi tuoda parempia tuloksia. Kolmas ongelma liittyi lajien ammattimaistumiseen aikaisessa vaiheessa. Esimerkiksi Tanskassa jalkapallo on laji, jossa raha ja sopimusasiat tulevat nuorille jo verrattain aikaisin ajankohtaiseksi. Tämä pakottaa nuoria tekemään valintoja, jotka liittyvät seurojen vaihtamiseen ja sopimusasioihin, mikä aiheuttaa myös stressiä. Tutkijoiden mukaan urheiluorganisaatioiden ja viranomaisten tulisikin ottaa yhdessä vastuuta siitä, ettei se jäisi yksin nuorten hartioille. (Christensen & Sørensen 2009)

Wolf-Dietrich Brettschneider (1999) on niin ikään tutkinut huippu-urheilukoululaisille opiskelusta ja kilpaurheilusta aiheutuvaa stressiä sekä heidän minäkuvaa (*self-concept*). Tutkimukseen osallistui 700 iältään 12–17-vuotiasta tavoitteellisesti urheilevaa saksalaisnuorta. Heidän tuloksiaan verrattiin kontrolliryhmän nuoriin, jotka oli koottu tavallisista berliiniläisistä kouluista. Lomaketutkimuksen lisäksi haastateltiin 40 urheilijaa. Haastatteluilla selvitettiin opiskelumenestyksen roolia urheilijoille.

Saksan huippu-urheilukouluissa nuoret eivät saaneet kevennyttä varsinaiseen kouluohjelmaan, vaan heillä oli viikko-ohjelmassa yhtä paljon oppitunteja, kokeita ja kotiläksyjä kuin vertailuryhmälläänkin. Urheiluun käytetty aika vaihteli iästä, sukupuolesta ja urheilulajista riippuen. Brettschneiderin (1999, 126) mukaan urheilijoilla oli päivässä hädän tuskin kaksi tai kolme tuntia vapaa-aikaa, jonka puitteissa piti vielä tehdä kotiläksyt. Urheilijanuoret valittivatkin vapaa-ajan vähyyttä. Tutkimuksen mukaan vapaa-ajan vähyydestä seurasi kuitenkin myös se, että urheilijat käyttivät vapaa-aikansa tehokkaammin ja suunnitelmallisemmin kuin kontrolliryhmä, joka ei tiennyt, mitä kaikella vapaa-ajallaan olisi tehnyt. Brettschneiderin (mt. 126) mukaan koulun ja kilpaurheilun aiheuttama paine on valtava, mutta siihen, miten nuori tämän paineen kokee, vaikuttavat käytettävissä olevat resurssit ja nuoren yleinen tilanne. Tutkimuksessaan Brettschneider (mt.) katsoo yksilön henkilökohtaiseksi resurssiksi minäkuvan, joka sisältää käsityksen siitä, mitä yksilö on, mitä hän voi tehdä, miksi hän voi tulla ja minkä arvoinen hän on. Nuorten urheilijoiden minäkuvan tarkastelu on tärkeää, koska se vaikuttaa siihen, millä tavalla stressiä käsitellään tarpeen tullen.

Tutkimuksen mukaan huippu-urheilijoiden minäkuva oli vertailuryhmää parempi jokaisella mitatulla osa-alueella. Tutkimustuloksen voi selittää kahdella tavalla. Joko tavoitteellinen kilpaurheilu on vaikuttanut positiivisesti urheilijanuorten minäkuvaan tai sitten ne nuoret, joilla on jo valmiiksi hyvä minäkuva ja jotka ovat tietoisia omista kyvyistään ja mahdollisuuksistaan, osallistuvat kilpaurheiluun muita useammin. Tutkimuksen mukaan huippu-urheilijoilla ei myöskään ollut koulun suhteen juuri ongelmia, vaan he menestyivät hyvin, ja suurimmalla osalla oli sekä positiivinen minäkuva opiskelukyvyistään että hyvät arvosanat. Brettschneiderin (1999) mielestä on selvää, että menestymisen kokemus sekä koulussa että urheilussa toimii nuorilla urheilijoilla vahvana henkilökohtaisena resurssina, joka taas auttaa heitä paineen ja stressin sietämisessä. (mt. 128–130).

Myös Eike Emrich, Michael Fröhlich, Markus Klein ja Wermer Pitsch (2009) tutkivat osin samoja kysymyksiä kuin Brettschneider (1999). Tutkimuksessa tarkasteltiin saksalaisten huippu-urheilukoulun oppilaiden ja muissa oppilaitoksissa opiskelevien urheilijoiden välisiä eroja olympia- ja koulumenestyksessä. Tutkimuksen toteuttamisaikana Saksassa oli kaiken kaikkiaan neljäkymmentä maan olympiaurheiluliiton sertifioimaa huippu-urheilukoulua. Huippu-urheilukoulujärjestelmä on Saksassa koko maan kattava, ja niissä opiskelee yli 10 000 oppilasta. Koulut ovat selkeästi huippu-urheiluun tähtäviä, joten yksi niiden tavoitteista on parantaa Saksan menestymistä olympialaisissa. Huippu-urheilukoulujärjestelmä on suunniteltu niin, että harjoitteluun ja kilpailamiseen jäisi mahdollisimman paljon aikaa. Opiskeluaikatauluissa pyritään joustamaan, jotta esimerkiksi aikaiset aamuharjoitukset ovat mahdollisia ja myös oppitunneilta on mahdollista saada vapautuksia harjoittelun ja kilpailujen vuoksi. (mt.)

Emrichin ym. (2009) tutkimuksen aineisto koostui 199 urheilijasta, jotka kaikki olivat osallistuneet joko vuoden 2004 kesä- tai vuoden 2006 talviolympialaisiin. Tulosten mukaan kesäolympialaisiin osallistuvien huippu-urheilukoululaisten ja muissa oppilaitoksissa opiskelevien urheilijoiden välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa mitalimenestyksessä. Talviolympialaisissa tulokset olivat toisenlaiset. Tutkimukseen osallistuneista huippu-urheilukoululaisista 37,9 prosenttia (n=11) saavutti vuoden 2006 talviolympialaisissa mitalin, kun ainoastaan 8,7 prosenttia (n=2) muissa oppilaitoksissa opiskelevista pystyi samaan. Erot vaikuttavat suurilta, mutta tutkijat arvioivat tulosten johtuvan osittain siitä, että talvilajit ovat kesälajeja enemmän sidoksissa infrastruktuuriin, maantieteellisiin tekijöihin ja ilmasto-olosuhteisiin. Sen vuoksi monet huippu-urheilukouluista on perustettu jo olemassa olleiden talviurheilukeskusten tuntumaan. Menestystä ei siis selittäisikään urheilukoulussa opiskelu, vaan talviurheilukeskusten tarjoamat hyvät puitteet ja olosuhteet. Onkin

hyvin mahdollista, että talvilajien olympiamenestyksen ja huippu-urheilukoulun välinen positiivinen korrelaatio on näennäinen. (mt. 2009.)

Ryhmien välillä ei myöskään ollut merkittäviä eroja koulumenestyksen suhteen. Huippu-urheilukoululaiset kokivat hiukan muita enemmän ongelmia opiskelun ja urheilun aikataulujen ja vaatimusten yhteensovittamisessa. Kouluista saatujen tietojen perusteella yleisin syy lopettaa huippu-urheilukoulu kesken oli epäonnistuminen urheilullisten tavoitteiden saavuttamisessa. Harvinaisempia syitä koulun lopettamiseen olivat epäonnistuminen opiskeluvaatimusten täyttämässä, motivaation puute, loukkaantuminen ja perhesyyt. (Emrich ym. 2009, 162.) Erojakin huippu-urheilukoululaisten ja muissa kouluissa opiskelevien urheilijoiden väliltä löytyi koulun jälkeisen ammatinvalinnan ja jatko-opintojen suhteen. Huippu-urheilukoulusta valmistuneet nuoret työllistyivät muita yleisemmin liittovaltion poliisiin tai armeijan palvelukseen, kun vertailuryhmän nuoret jatkoivat useammin opintojaan yliopistossa. (mt. 159.)

Tutkimustulokset siis kyseenalaistavat huippu-urheilukoulujen hyödyn niin urheilusaavutusten kuin oppimistulostenkin osalta. Tutkijoiden mukaan saksalaisesta huippu-urheilukoulusta saatavat hyödyt ovat vähäiset, kun ne suhteutetaan haittoihin. Vaikka urheilukoulut mahdollistavat enemmän aikaa harjoitteluun, tämä aika on samalla pois nuoren vapaa-ajasta ja myös opiskeluajasta. Eristäytyminen huippu-urheilukouluun voi vaikuttaa myös kaveri- ja perhesuhteisiin. Muun muassa nämä tekijät voidaan nähdä huippu-urheilukouluun sisältyvinä riskeinä tai hintana (Emrich ym. 2009, 166–167.)

Kilpaurheilussa on pitkään vallinnut oletamus, että harjoittelun määrän kasvattaminen lapsuudessa ja nuoruudessa olisi ratkaisu parempiin tuloksiin. Lisää aikaa harjoitteluun on yritetty hankkia esimerkiksi juuri perustamalla urheilupainotteisia kouluja ja tuomalla lapset aikaisemmin jonkin tietyn lajin pariin. Suomessakin aloitusikä urheiluseuroissa on jatkuvasti laskenut (Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010: lapset ja nuoret). Samanlainen suuntaus on havaittavissa myös Saksassa, jossa Güllichin ym. (2000) mukaan varhaisemman aloitusiän lisäksi myös ikään suhteutetut harjoittelumäärät ovat viime vuosina kasvaneet (Güllich & Emrich 2006, 88; ref. Güllich ym. 2000). Erityisjärjestelyjen ja aikaisen aloitusiän on ajateltu tuovan lapselle ja nuorelle enemmän harjoittelu-aikaa, ja lisääntyneen harjoittelumäärän taas on uskottu olevan lähes suoraan verrannollinen menestymisen kanssa. Aikaan onkin suhtauduttu yhtenä keskeisimmistä panostuksista, jonka kilpaurheilussa menestyminen edellyttää. (Güllich & Emrich 2006, 89–91.)

Käsitykset riittävästä harjoittelun määrästä ja laadusta sekä urheilijan tukisysteemien tarpeellisuudesta perustuvat Güllichin ja Emrichin (2006, 90) mielestä oletuksiin, joiden mukaan menestyvä urheilija on ensinnäkin aloittanut lajinsa harrastamisen hyvin nuorena ja toiseksi hänen on pitänyt jatkaa oman päälajinsa systemaattista harjoittelua pitkän aikaa samalla, kun urheilijaa on hoivattu erinäisin tukitoimin. Lisäksi on oletettu, että lapsuudessa ja nuoruudessa saavutettu menestys voisi ennustaa myös pidemmän aikavälin huippu-urheilumenestystä. (Güllich & Emrich 2006, 90; ref. Pitsch, 2005.) Güllich ja Emrich (2006) tarkastelivat näiden oletusten paikkaansa pitävyyttä tutkimuksessaan ja totesivat niiden olevan monelta osin virheellisiä.

Güllichin ja Emrichin (2006) tutkivat menestyneiden ja heikommin menestyneiden urheilijoiden väliltä löytyviä eroja ja yhtäläisyyksiä lapsuus- ja nuoruusajan urheilemisessa. Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena, johon vastasi 1 558 saksalaista kansallisella ja kansainvälisellä tasolla menestynyttä urheilijaa. Kyselyssä selvitettiin heidän aikaisempaa junioritason menestystä lajissa, harjoittelun määrää ja urheilun tukitoimien käyttämistä. Urheilun tukitoimilla tarkoitettiin tässä tutkimuksessa lisäharjoittelumahdollisuuksien tarjoamista valmennuskeskusten (*Olympic Training Centres*) kautta sekä taloudellista tukea. Lisäksi tukitoimiin kuuluivat urheilulääketieteen, psykologian, ravitsemuksen sekä urheilun ja muun elämän yhteensovittamiseen liittyvät palvelut.

Tutkimuksen mukaan juniorisarjoissa menestyminen ja päälajin harjoitteluun käytetty aika ei juuri korreloinut myöhemmän menestymisen kanssa. Eli lupaavat lapsitähdet saavuttivat lopulta hyvin harvoin aikuistensarjoissa huipputasoa. Aikaisessa vaiheessa aloitetut urheilijan tukitoimet olivat yhteydessä lyhytaikaiseen junioritason menestymiseen. Sen sijaan pitkän aikavälin menestyksen ja hyötötavoittelun näkökulmasta varhaiset tukitoimet eivät vaikuttaneet positiivisesti. (Güllich & Emrich 2006, 100–105.) Güllichin ja Emrichin (mt. 101) tutkimuksen mukaan lyhyen ja pitkän aikavälin menestyminen saavutetaan eri tavoin, ja nämä tavat ovat jopa osittain keskenään ristiriidassa.

Aikuisten huipputasolla menestyneet urheilijat erottuivat heikommin menestyneistä urheilijoista siinä, että he olivat harrastaneet lapsuus- ja nuoruusvuosinaan pidemmän aikaa useita lajeja ja vasta verrattain myöhään valinneet oman päälajinsa. Güllichin ja Emrichin (2006) tutkimuksen mukaan siis aikainen päälajin valinta ja suuri harjoittelumäärä tässä yhdessä lajissa ei takaa pitkän aikavälin menestystä vaan pikemminkin päinvastoin.

Johtopäätelmiä urheilukoulututkimuksista

Vertailututkimukset eri maiden urheiluoppilaitosjärjestelmistä paljastavat maiden hyvin erilaisia käytäntöjä opiskelun ja koulutuksen yhdistämisessä. Vertailut kertovat, miten konkreettisesti koulutuksen ja urheilun yhdistäminen on järjestetty sekä mitkä asiat on koettu tärkeiksi ja tavoittelemisen arvoisiksi. Urheiluoppilaitosjärjestelmän pohjana on aina kulloisenkin maan yleinen koulutusjärjestelmä. Tästä syystä yhteiskunnan ja kulttuurin vaikutus maan järjestelmään on merkittävä.

Eri järjestelmien arvioiva vertaileminen on kuitenkin hankalaa, koska urheilukoulujen tavoitteet ovat erilaisia. Tavoitteet taas vaikuttavat siihen, miten järjestelmän menestyksekkyyttä kannattaa mitata. Pohjoismaisessa mallissa koulutuksen suorittamista pidetään urheilua tärkeämpänä arvona, kun taas esimerkiksi Saksassa ja Yhdysvalloissa urheilumenestys on ensisijaista. Tällaiset perusluonteiset erot näkyvät opiskelijoiden drop out -lukuissa ja -syissä kuin myös urheilukoulusta valmistuneiden nuorten urheilumenestyksessä. Tilastot urheilukoulun tai -lajin lopettamisesta voivat toimia hyvänä mittarina, mikäli urheiluoppilaitosjärjestelmän toimivuutta halutaan mitata urheilun ja opiskelun yhteensovittamisen onnistumisen näkökulmasta. Mikäli järjestelmän tavoite on tuottaa puhtaasti urheilumenestyjiä, edellistä paremmaksi mittariksi sopivat oppilaiden saavuttamat urheilulliset meriitit.

Tutkijat eivät ole yksimielisiä siitä, ovatko urheilukoulut tehokkaita kansainvälisen urheilumenestyksen edistäjiä (ks. Radtke & Coalter 2009). Tehokkuuden lisäksi tutkimukset antavat osittain ristiriitaista tietoa siitä, kuinka hyvin urheilukoulujen oppilaat kouluissa voivat ja miten opiskelun ja urheilun yhteensovittaminen todellisuudessa onnistuu. Tutkimustulosten siirrettävyys kulttuurisen ja ajallisen kontekstin muuttuessa on niin ikään haastavaa. Koska urheiluoppilaitosjärjestelmät ovat erilaisia, ei esimerkiksi Saksassa tai Tanskassa tehtyjen tutkimusten tuloksia voida suoraan yleistää koskemaan Suomea. Järjestelmien erilaisuuden vuoksi eri maiden urheilukouluissa opiskellaan ja urheillaan hyvin erilaisella intensiteetillä, joka edelleen voi vaikuttaa nuorten koettuun stressiin ja hyvinvointiin.

Useissa tutkimuksissa urheilijanuoret ovat tuoneet esille vapaa-ajan vähäisen määrän ja ajankäyttöön liittyviä haasteita (Metsä-Tokila 2001, 23). Tutkimusten mukaan koulut pyrkivätkin kohti joustavampia opiskelutapoja, joiden avulla lisää aikaa saadaan ainakin tavoitteelliseen kilpaurheiluun.

IDEOLOGISET LIIKUNTA- JA URHEILUMALLIT, LAHJAKKAIDEN TUNNISTAMINEN JA DROP OUT

Vastuukirjoittaja Helena Huhta

Tässä työssä ideologisiksi liikunta- ja urheilumalleiksi kutsutaan käytännönläheisiä näkemyksiä siitä, miten lasten ja nuorten liikunta ja kilpaurheilu tulisi järjestää. Ideologiset mallit eivät ota niinkään kantaa organisaatioihin, joissa toimitaan, vaan ne määrittelevät lasten ja nuorten kehitysvaiheita ja vastaavat kysymykseen siitä, mitä harjoittelun ja valmennuksen tulisi näissä kehitysvaiheissa sisältää. Työssä esitettävät ideologiset mallit pohjaavat tieteellisiin tutkimuksiin ja huomioihin. Ollakseen kokonaisvaltaisia ne kuitenkin paikkaavat puuttuvaa tutkimustietoa arvovalinnoilla ja yleisillä kulttuurista nousevilla käsityksillä lasten ja nuorten kehityksestä ja tarpeista. Malleissa on kyse myös asetetuista tavoitteista, jotka eivät ole luonteeltaan objektiivisia. Jotta tämä ei unohtuisi, käytetään termin ”malli” edessä määrettä ”ideologinen”.

Ideologisen liikunta- ja urheilumallin englanninkieliset vastineet ovat muun muassa *sport development model* (Kirk ym. 2007), *talent/athlete development model* (Abbott & Collins 2002; Balyi ym. 2005), *sport development pathway model* (MacPhail ym. 2010) ja *participant development model of sport* (Bailey ym. 2010). Näitä termejä on toisinaan käytetty myös laajemmin koskemaan organisatorisia järjestelyjä (Kirk ym. 2007). Seuraavaksi esitellään kolme vanhempaa ja neljä uudempaa ideologista mallia, minkä jälkeen tehdään joitakin kriittisiä vertailuja, jotka pohjaavat muun muassa Bailey'n ym. (2010) ja Kirkin ym. (2007) arvioihin.

Tämä luku ideologisista malleista ei sisällä kuvausta kaikista olemassa olevista malleista. Mukaan on valittu joitakin vanhempia malleja, joiden arvo ei ole niinkään niiden sovellettavuudessa. Sen sijaan ne kuvastavat mallien kehittämisprosessia, jossa on opittu virheistä ja hyödynnetty uusia tutkimustuloksia. Useimpiin ideologisiin malleihin sisältyy implisiittisesti tai eksplisiittisesti lahjakkaiden urheilijoiden identifiointimenetelmät eli lahjakkaiden tunnistaminen ja valikointi. Toinen alaluku käsittelee tätä aihetta. Lahjakkaiden identifiointi on ajatuksellisesti kaukana kaikkia lapsia ja nuoria koskevista hyvinvointitavoitteista. Tässä tulee näkyviin harrasteliikunnan ja kilpaurheilun tavoitteiden välinen ristiriita. Lasten putoamista liikunnan parista pidetään nykyään vakavana ongelmana useissa länsimaissa (ks. esim. Kirk ym. 2007; MacPhail ym. 2010, Fogelholm ym. 2007). Kolmas alaluku valottaa niin kutsuttua drop out -ilmiötä eli harrastuksen lopettamista tutkimustiedon ja ideologisten mallien näkökulmasta.

Ideologiset liikunta- ja urheilumallit

PYRAMIDI-ajattelu

Ideologisten liikunta- ja urheilumallien käsittely on syytä aloittaa esittelemällä pyramidi-ajattelu. Vaikka pyramidi-ajattelu ei varsinaisesti ole ideologinen malli, se on löydettävissä useimpien mallien taustaoletuksista. Pyramidi kuvaa sitä, miten suuresta harrastajajoukosta nousee niitä, jotka ovat muita lahjakkaampia. Mitä haastavampaa urheilu on, sitä pienempi joukko yltää mukaan. Pyramidi-ajattelussa harrasteurheilijoiden paljous on edellytys huippujen kehittymiselle. (Bailey ym. 2010, 14.)

Kuvio 5. Esimerkki pyramidi-ajattelusta. (Bailey ym. 2010, 14; ref. Tinning ym. 1993.)

Pyramidin alimpaan ja laajimpaan osioon kuuluvat kaikki lapset koululiikunnan kautta. Seuraavassa osiossa ovat lapset, jotka harrastavat liikuntaa urheiluseuroissa ja osallistuvat paikallisiin kilpailuihin. Keskimmäiseen osaan kuuluvat alueellisiin kilpailuihin osallistuvat ja toisiksi ylimpään kansallisiin kilpailuihin osallistuvat nuoret. Ylin ja kapein huippu on varattu huippu-urheilijoille. Pyramidi on mahdollista jakaa myös muulla tavoin. Christine Green (2005) jakaa sen kolmeen osaan: alimmaksi sijoittuu laaja osallistuminen, keskelle kilpaurheilu ja ylimmäksi huippu-urheilu.

Green (2005) jatkaa, että pyramidissa on kiinnitettävä huomiota kolmeen asiaan: rekrytointiin, urheilijoiden mukana pitämiseen ja heidän siirtymiseensä pyramidissa ylöspäin. Rekrytoinnissa on hyötyä ikätovereista, sillä mitä enemmän harrastajia on, sitä enemmän myös uusia halukkaita seuraa mukana. Tehokas tapa houkutella lapsia ja nuoria urheiluseuroihin on perustaa pieniä paikallisia urheiluohjelmia. Urheilijoiden mukana pitäminen edellyttää motivaation luomista, sosiaalistamista urheiluun ja urheilukulttuuriin sekä sitouttamista harjoitteluun. Pyramidin vaiheiden tulee olla vertikaalisesti linkittyneitä, jotta siirtyminen kohti pyramidin huippua on mahdollista. Urheilijoita tulee myös auttaa löytämään paikkansa uudelta tasolta ja sosiaalistaa heidät sille ominaiseen toimintakulttuuriin. (Green 2005.)

Huolimatta suosioistaan pyramidi-ajattelua on kritisoitu paljon. Ensinnäkin on moraalisesti kyseenalaista, että pyramidissa ylöspäin pääsee aina vähemmän halukkaita, vaikka urheilijat olisivat absoluuttisesti mitattuna kuinka hyviä tahansa. Lisäksi ei ole olemassa mitään takuita siitä, että onnistunut siirtyminen tasolta seuraavalle ennustaisi menestystä tulevaisuudessa. Suoritukset, joiden perusteella urheilijavalintoja tehdään, eivät kerro kaikkea urheilijan potentiaalista. On myös kritisoitu oletusta, jonka mukaan valinta seuraavalle tasolle tapahtuu ainoastaan ansioiden perusteella. Näin ohitetaan se tosiseikka, että ympäristöllä ja psykososiaalisilla tekijöillä on paljon vaikutusta jo siihen, keille osallistuminen on mahdollista. (ks. Bailey ym. 2010, 14–16.)

Pyramidia voidaan tarkastella myös toisesta suunnasta. Voidaan ajatella, että menestyneet urheilijat ovat nuoremmilleen roolimalleja ja vetävät siten mukaan paljon harrastajia. Rahoitus voidaan suunnata joko pyramidin huippuun tai sen pohjaan riippuen siitä, kumpi suunta näyttää tehokkaammalta. Käänteinen ajatus, jossa panostetaan harvoihin ja lahjakkaisiin, on tuttu Neuvostoliitosta ja Australiasta. Kieran Hogan ja Kevin Norton (2000) ovat arvioineet käänteisen pyramidin vaikutuksia Australiassa. Heidän mukaansa ei ole mitään todistetta siitä, että maan menestys kansainvälisissä kilpailuissa olisi aktivoinut pyramidin pohjaa. Päinvastoin australialaisten ylipainoisuus on lisääntynyt, ja erityisesti lasten fyysinen kunto on heikentynyt.

BENJAMIN BLOOMin malli

Benjamin Bloomin malli edustaa pyramidiajattelun tavoin vanhempia ideologioita malleja. Mallinsa pohjaksi Bloom haastatteli sekä olympiauimareita ja maailmanluokan tenniksen pelaajia että muiden alojen lahjakkuuksia kuten aivokirurgia, konserttipianisteja, kuvanveistäjiä ja

matemaatikkoja. Haastateltavien kertomusten avulla Bloom esittää huippu-urheilijan kolmivaiheisen tien menestykseen ja vaiheiden väliset siirtymiset. Malli on siis kuvaileva. Kolme kehitysvaihetta ovat jäseneksi ottaminen, kehittyminen ja täydellistyminen. Bloomin aineisto tarjoaa tietoa siitä, miten huippu-urheilijoiden valmennuksen sisältö muuttuu vaiheiden edetessä ja siitä, minkälainen rooli valmentajalla ja vanhemmilla on eri vaiheissa. Vaiheesta toiseen ei siirrytä iän perusteella, vaan silloin, kun tietyt kehitykselliset tavoitteet on saavutettu. (Abbott ym. 2002, 64–65.)

Ensimmäisessä vaiheessa harjoittelu on hauskaa, sosiaalista, leikillistä ja jännittävää. Valmennus ei välttämättä ole kovin teknistä, vaan valmentajat ovat tyypillisesti hoivaavia ja kannustavia. Olennaisempaa on yrittäminen kuin onnistuminen. Ensimmäisessä vaiheessa on vähän, jos lainkaan panostettu kilpailuun. Vanhemmat ovat positiivisia ja kannustavia ja jakavat lapsen innostuksen kehitymisestä. Kun ensimmäisen vaiheen aikana lapsen huomataan olevan lahjakas, se vaikuttaa hänelle asetettuihin odotuksiin ja valmennusmenetelmiin. (Abbott ym. 2002, 64–65.)

Ensimmäisestä vaiheesta toiseen siirtyvät vain lahjakkaat. Tässä vaiheessa nuori ottaa urheilun jo vakavammin, sitoutuu kehitykseensä ja on tavoiteorientoituneempi. Häneltä vaaditaan itsekuria ja tuloksia. Valmentajalla on ensiluokkaista tekniikkaan liittyvää osaamista, ja hän on henkilökohtaisesti kiinnostunut valmennettavastaan. Vanhempien rooli on tarjota moraalista ja taloudellista tukea. He myös rajaavat muita aktiviteetteja, jotta nuori voisi keskittyä harjoitteluun. Samalla heidän tulee kuitenkin huolehtia nuoren urheilijan kokonaisvaltaisesta kehityksestä. Kilpailumenestyksestä tulee kehityksen mitta. (Abbott ym. 2002, 64–65.)

Viimeinen vaihe on täydellistymistä varten. Urheilun asema hallitsevimpana elämäalueena vahvistuu. Urheilija ymmärtää valmennuksesta jo niin paljon, ettei hän enää ota ohjeita vastaan kritiikittömästi. Konfliktit valmentajan kanssa ja valmentajan vaihtaminen ovat tässä vaiheessa yleisiä, koska urheilija on yhä itsenäisempi valmentautumisessa ja kehitymisessään. Vanhempien rooli urheilu-uran tukijoina ja kannustajina vähentyy, mutta suhde huippuvalmentajaan voi vaihtua kunnioituksesta pelkoon, kun urheilijalta vaaditaan aina vain parempia tuloksia. (Abbott ym. 2002, 64–65.) Bloomin ideologinen liikunta- ja urheilumalli on esitetty kuviossa 6.

Stage 1 Initiation	Stage 2 Development	Stage 3 Perfection
Performer	Performer	Performer
<ul style="list-style-type: none"> Joyful Playful Excited 'Special' Fun/social oriented 	<ul style="list-style-type: none"> Hooked/committed Potential identified More serious Task/achievement oriented 	<ul style="list-style-type: none"> Obsessed/dominates life Personally responsible Independent Willingness to dedicate time and effort required for highest standards
Mentor	Mentor	Mentor
<ul style="list-style-type: none"> Process centred Kind/cheerful/caring Notice child's 'giftedness' 	<ul style="list-style-type: none"> Superior technical knowledge Strong personal interest Respected Strong guidance and discipline Expected quality results 	<ul style="list-style-type: none"> Master coach Feared/respected Love/hate relationship Successful/demanding
Parents	Parents	Parents
<ul style="list-style-type: none"> Positive Shared excitement Supportive Notice child's 'giftedness' Sought mentors 	<ul style="list-style-type: none"> More moral and financial support (to maintain mentor relationship) Restrict other activities Concerned for holistic development 	<ul style="list-style-type: none"> Lesser role
General	General	General
<ul style="list-style-type: none"> Little or no emphasis on competition 	<ul style="list-style-type: none"> Competition used as a yardstick for progress 	<ul style="list-style-type: none"> Fine tuning
Transition 1		Transition 2
<ul style="list-style-type: none"> Development of an athletic identity Accelerated development Introduction to a more technical coach Becoming more achievement oriented Talent identification Competition becomes yardstick of success Increased commitment 		<ul style="list-style-type: none"> Prioritisation of sport in life Psychological rebellion Transition characterised by turning points perhaps stimulated by a successful performance/key event Introduction of a master coach

Kuvio 6. Bloomin malli lahjakkuuksien kehittämisestä. (Abbott ym. 2002, 64; ref. Bloom 1985.)

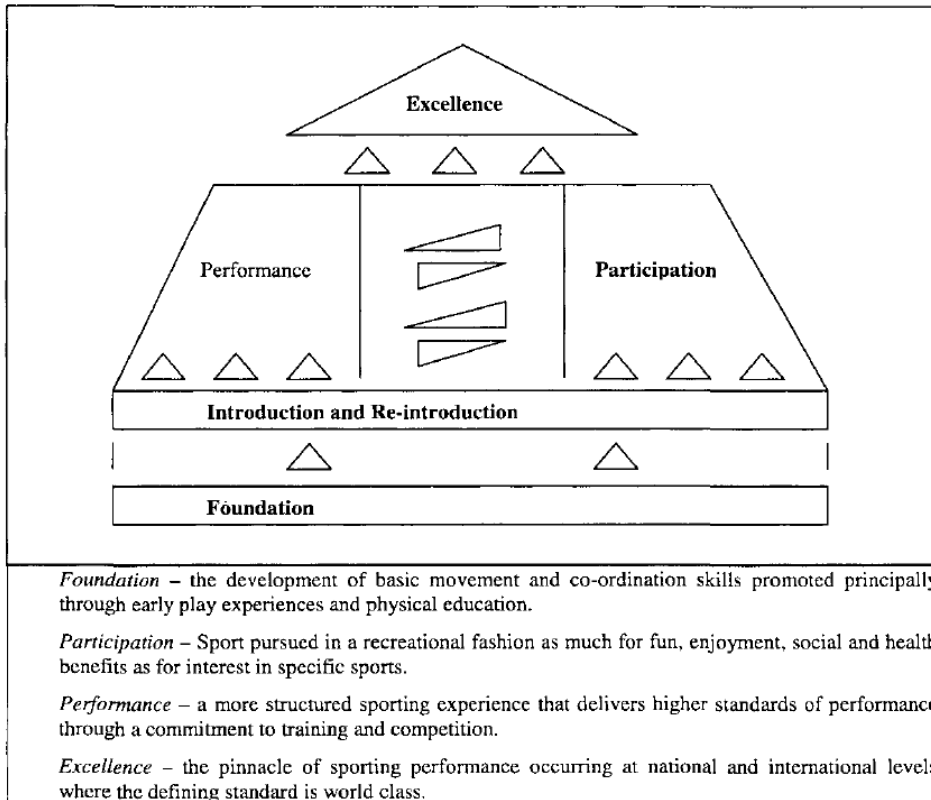
Bloomin mallissa on joitakin rajoitteita. Ensinnäkin se kuvailee huippujen kehitystä Yhdysvalloissa, jossa muun muassa yliopistojärjestelmä tukee kolmivaiheista kehitystä. Toiseksi Bloomin haastattelemat urheilijat olivat menestyneet yksilölajeissa. Kehitysvaiheet eivät välttämättä ole sovellettavissa joukkuelajeihin. Lisäksi kolmannen vaiheen valmentajasuhteesta on olemassa ristiriitaista tutkimustietoa. On esimerkiksi väitetty, että valmentajien tulisi ottaa käyttöön suhteellisen demokraattisia ja positiivisia toimintamalleja, jotka kannustavat henkilökohtaiseen menestykseen ja haluun voittaa. Valmentajan rooli on hyvin moninainen ja voi vaihdella muun muassa siten, onko valmennettavana yksilö- vai joukkuelajin harrastaja. Lisäksi rooli vaihtelee urheilijoiden erilaisten luonteenpiirteiden sekä kulttuurin mukaan. (Abbott ym. 2002, 66–67.)

Rajoitteistaan huolimatta Bloomin mallissa on paljon elementtejä, joita on käytetty myöhemmissä ideologisissa malleissa. Bloomin mallin vahvuus on siinä, että huippu-urheilijaksi tuleminen esitetään kehityksellisinä vaiheina, ja vaiheiden väliset siirtymät huomioidaan paitsi valmennuksellisesta myös sosiaalisesta ja kognitiivisesta näkökulmasta. (Abbott ym. 2002, 66–67.)

SKOTLANNIN malli vuodelta 1998

Tutkimukset ovat osoittaneet, että liikunnallisten perustaitojen oppiminen lapsuudessa on tärkeää, kun ajatellaan lasten ja nuorten tulevaa liikunnallista kehitystä. (Abbott ym. 2002, 74; ref. Moore ym. 1998). Kyse on siitä, että lajitekniisten taitojen sijaan lapset oppivat perustaitoja, joita voidaan soveltaa mihin tahansa urheilulajiin. Tämä on tärkeää kilpaurheilijoiden kehityksen kannalta, mutta sen on myös huomattu edistävän tavallisten ihmisten liikunta-aktiivisuutta lapsuudesta vanhuuteen. (Abbott ym. 2002, 79; ref. Jess 1999.)

Perustaitojen tärkeys on huomioitu muun muassa Skotlannin ideologisessa mallissa vuodelta 1998. Mallissa sekä harrasteliikkujat että tulevat kilpaurheilijat aloittavat samalta tasolta, josta he siirtyvät edelleen eri lajien harjoitteluun. Harrasteliikunnassa tavoitellaan iloa ja nautintoa sekä sosiaalisia ja terveydellisiä hyötyjä. Suorituksiin tähtäävä urheilu on strukturoitua, ja osallistujat ovat sitoutuneempia harjoitteluun ja kilpailuun. Näiden kahden vaihtoehdon välillä voi liikkua molempiin suuntiin, ja molempia polkuja kulkemalla voi päästä huippu-urheiluvaiheeseen, jolloin osallistutaan kansallisiin ja kansainvälisiin kilpailuihin. Polkuja ja niiden välisiä yhteyksiä on havainnollistettu kuviossa 7.

Kuvio 7. Skotlannin malli. (Abbott ym. 2002, 78; ref. Randak 1998.)

Skotlannin malli on monelta osin samanlainen kuin Geogg Cooken (1997) *House of sport*, jossa myös huomioidaan perustaitojen tarve ja useiden polkujen mahdollisuus. Kummassakaan niistä ei kuitenkaan kuvailla kovin tarkkoja sisältöjä eri kehitysvaiheille eikä sitä, miten seuraavalle tasolle siirrytään. Malli ei myöskään tukeudu tieteelliseen tietoon. (Abbott ym. 2002, 77–80.)

LTAD; Long-Term Athlete Development

Kanadassa on 1990-luvun puolesta välistä lähtien kehitelty kokonaisvaltaista kehystä urheilijoiden valmennukseen. LTAD-malli on tarkoitettu raamiksi, jota voidaan soveltaa kaikissa lajeissa ja ikäryhmissä. Kirjoittajat itse kutsuvat malliaan filosofiaksi ja kertovat avoimesti, että niissä asioissa, joista tutkimustietoa ei ole ollut käytettävissä, on tehty valintoja. LTAD:n harjoitteluvaiheet on kehitetty lähinnä optimoimaan huipulle tähtävien urheilijoiden harjoittelu. Toisaalta urheiluseurojen ja koulujen yhteistyömallit ovat omiaan kannustamaan uusia lapsia ja nuoria liikkumaan. Mallin kehittämistä ja käyttöönottamisen tärkeyttä on perusteltu kahdella seikalla: kanadalaisten urheilijoiden menestys on heikentynyt kansainvälisissä kilpailuissa ja väestön fyysinen aktiivisuus on vähentynyt. (Balyi ym. 2005.)

Kirjainyhdistelmä LTAD tulee sanoista *Long-Term Athlete Development*. Mallin on tilannut ja rahoittanut Sport Canada ja sen on kehittänyt viiden hengen asiantuntijaryhmä, johon kuuluvat Istvan Balyi, Richard Way, Charles Cardnal, Colin Higgs ja Steven Norris. Sport Canada esitteli LTAD-mallin vuonna 2004.

Samoin kuin Benjamin Bloomin mallissa, LTAD:ssa korostetaan, että lasten ja nuorten urheiluharjoittelun tulisi noudattaa kronologisen iän sijaan kehityksellistä ikää, johon vaikuttavat biologinen kypsyminen, fyysinen kasvu, mentaalinen, kognitiivinen ja emotionaalinen kehitys. Urheilijan harjoitettavuus (*trainability*) liikunnan eri osa-alueilla riippuu hänen kehitysvaiheestaan. Balyi kollegoineen kutsuu näitä optimaalisia kehitysvaiheita harjoitettavuusikkunoiksi (*windows of trainability*). Esimerkiksi notkeuden ja erilaisten perustaitojen harjoittaminen aloitetaan aiemmassa kehitysvaiheessa kuin voimaharjoittelu. Yksilöllisen kehitysvaiheen painottaminen harjoittelun määrässä ja laadussa tekee mallista urheilijälähtöisen. LTAD:ssa harjoittelu jaetaan seitsemään vaiheeseen, jotka seuraavat toisiaan (Balyi ym. 2005):

Active start	(0–6-vuotiaat)
FUNDamentals	(tytöt 6–8, pojat 6–9)
Learning to train	(tytöt 8–11, pojat 9–12)
Training to train	(tytöt 11–15, pojat 12–16)
Training to compete	(tytöt 15–21 +/-, pojat 16–23 +/-)
Training to win	(tytöt 18 +/-, pojat 19 +/-)
Active for life	(kaikki ikäluokat)

Vaiheet on suunniteltu vastaamaan kriittisiä kehitysvaiheita. Uskotaan, että jos lapsi ei opi tiettyjä perustaitoja, hän ei myöhemminkään pääse toteuttamaan geneettistä potentiaaliaan. (Balyi 2001; vrt. Benjamin Bloomin malli.) Siksi muun muassa erikoistumista yhteen lajiin liian varhaisessa vaiheessa pidetään kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta vahingollisena. Kuitenkin lajeissa, joissa erikoistutaan aikaisessa vaiheessa (esim. voimistelu, taitoluistelu ja pöytätennis), yhdistetään kaksi ensimmäistä vaihetta. LTAD:ssa korostetaan lasten ja nuorten kokonaiskehitysvaiheen huomioimista, ja vaiheisiin liitetyt ikävuodet ovat siksi ohjeellisia. Vaiheesta toiseen siirrytään vasta, kun edellisen vaiheen kehitystavoitteet ovat täyttyneet. (Kirk ym. 2007, 95; 98.)

Arviolta alle kuusivuotiaiden kehitystasoon tarkoitettussa *active start* -vaiheessa huomio on päivittäisessä fyysisessä aktiivisuudessa, jota lapset harjoittavat pääasiassa arkisissa leikeissä mutta myös ohjatussa toiminnassa. Tässä vaiheessa harjoitellaan perusliikuntataitoja, kuten juoksua, hyppäämistä, käännöksiä, potkaisuja, heittämistä ja kiinniottamista. Lisäksi pyritään välttämään tilanteita, joissa lapset istuvat yhtäjaksoisesti yli 60 minuuttia kerrallaan. (Balyi ym. 2005, 9.)

Fundamentals-vaiheessa jatketaan monipuolisten perustaitojen harjoittelua useiden eri lajien yhteydessä sekä luodaan pohjaa ketteryydelle, tasapainolle, koordinaatiolle ja nopeudelle. Voimaharjoittelussa apuna käytetään lapsen omaa painoa ja jumppapalloja. Mentaalisen, kognitiivisen ja emotionaalisen kehityksen edistämistä pidetään tärkeänä. *Fundamentals*-vaiheessa esitellään myös yksinkertaisia urheiluun liittyviä eettisiä sääntöjä. Harjoittelun tulee olla vaiheen nimen mukaisesti hauskaa. Lapsia kannustetaan osallistumaan ohjattuun liikuntaan vähintään kolmesti tai neljästi viikossa. Päälajiin ei kuitenkaan saa panostaa kahta viikkokertaa enempää. (Balyi ym. 2005, 9; 39; Kirk ym. 2007, 95.)

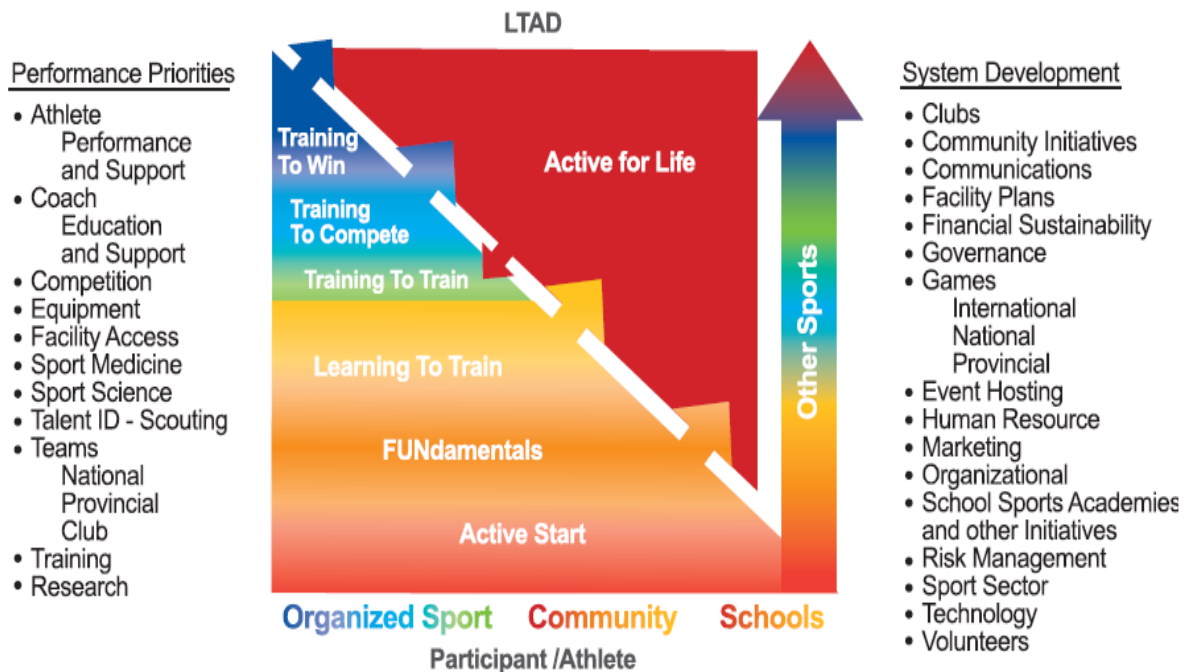
Learning to train -vaiheessa harjoitellaan edelleen kokonaisvaltaisesti erilaisia liikuntataitoja. Kuitenkin lapselle valikoidaan kolme lajia sen mukaan, mistä lapsi itse on kiinnostunut ja missä

lajeissa lapsi voisi mahdollisesti menestyä. Lapset harjoittelevat kolmesti viikossa päälajiaan ja toiset kolme kertaa muita lajeja. Erona edelliseen vaiheeseen harjoittelu rakennetaan mahdollisesti kahdeksi periodiksi ja lapsille aletaan opettaa mentaalista valmistautumista suorituksiin.

Harjoittelusta 30 prosenttia on kilpailua tai kilpailuun valmentautumista. (Balyi ym. 2005, 9; 40.)

Kolmesta lajista vähennetään kahteen, kun siirrytään *training to train* -vaiheeseen. Kilpailuun suhtaudutaan jo vakavammin, ja harjoitteluajasta kilpailuun tai siihen valmentautumiseen käytetään 40 prosenttia. Harjoittelu voidaan rakentaa kahteen periodiin. Pääpaino on aerobisessa harjoittelussa, mutta samalla jatketaan lajikohtaisten taitojen ja taktiikoiden sekä nopeuden, voiman ja notkeuden harjoittelua. Optimaalinen aerobinen harjoittelu päästään aloittamaan murrosiän alettua. Myös voimaharjoitteluun avautuu murrosiässä harjoitettavuusikkuna eli optimaalisen harjoitettavuuden aika, joka kirjoittajien mielestä on tärkeä hyödyntää. Luiden, nivelsiteiden ja jänteiden nopea kasvu huomioidaan siten, että harjoitteluohjelma on joustava. (Balyi ym. 2005, 10; 41.)

Training to compete -vaiheessa urheilijalle luodaan henkilökohtaiset harjoittelu- ja palautumisohjelmat, painotetaan urheilijan yksilöllistä psykologista valmentautumista sekä yksilöllisiä vahvuuksia ja heikkouksia. Tässä vaiheessa harjoitetaan ainoastaan yhtä lajia ja harjoittelu kootaan yhteen, kahteen tai kolmeen periodiin. Harjoitteluajasta kilpailuun ja siihen valmentautumiseen käytetään 60 prosenttia. Viimeisessä kilpaurheiluvaiheessa nimeltä *training to win* 75 prosenttia harjoittelusta käytetään kilpailuun tai siihen valmentautumiseen. Harjoittelun tavoite on maksimoida suoritukset. Balyi ym. (2005) huomioivat kuitenkin, että säännölliset harjoittelutauot ehkäisevät fyysisistä ja psyykkistä loppuun palamista. Kilpauran jälkeen siirrytään *active for life* -vaiheeseen, jossa voidaan ryhtyä esimerkiksi vapaaehtoisvalmentajaksi. Omaa kuntoa ylläpidetään monipuolisella päivittäisellä liikunnalla. Liikunnan tulee sisältää 60 minuuttia kohtalaisen intensiivistä ja 30 minuuttia intensiivistä liikuntaa päivittäin. *Active for life* -vaiheeseen voi siirtyä kilpaurheilusta lopettavien lisäksi kaikista ikäryhmistä ja kaikista edellä kuvatuista vaiheista. (Balyi ym. 2005, 10–11; 42–44.)

Kuvio 8. LTAD:n kuvaus urheilijan kehityksestä ja vaihtoehtoista (Balyi ym. 2005, 32.)

LTAD-malliin on kirjattu, että urheilijan kehityksessä tulee painottaa varsinaisten urheilusuoritusten lisäksi eettisyyttä, reilua peliä ja luonteen kehittymistä. Näiden osa-alueiden sanotaan heijastavan kanadalaisia arvoja. Malli huomioi myös jokaisessa kohdassa liikuntavammaiset. (Balyi ym. 2005, 28; 46; 49.)

LTAD ohjeistaa harjoittelun eri osa-alueiden jakamisessa periodeihin ja kilpailukalenterin suunnittelussa. Yhdeksi suurimmaksi haasteeksi tunnustetaan se, kuinka harjoitteluajataulu saadaan vastaamaan kansallisten ja kansainvälisten kilpailujen aikatauluihin. Mallin avulla on myös haluttu vaikuttaa urheilu- ja liikuntaseurojen sekä koulujen ja perheiden välisen yhteistyön vahvistamiseen. Valmentajille, kouluille ja vanhemmille on valmistettu opetusmateriaalia, jotta nämä toimijat voisivat edistää lasten ja nuorten liikunnallisia tavoitteita. (Balyi ym. 2005 46–48.) Toimijoiden välisestä yhteistyöstä on onnistuneita kokemuksia ainakin Kanadan Tennisliitolla (LTAD 2010). LTAD:n kehittäjät korostavat, että mallin vaikutuksia ja toimintaa on seurattava ja tutkittava. Sen on jatkuvasti kehityttävä uuden tieteellisen tutkimustiedon valossa. (Balyi ym. 2005 48; ks. myös CS4L 2010.)

Canadian Sport for Life -internetsivuilla kerrotaan, että Sport Canada ja the Canadian Sport System käyttävät LTAD-mallia. LTAD on yleinen harjoittelukehys, joka vaatii kuitenkin erikseen

lajikohtaiset suunnitelmat mallin toteuttamiseksi. Jokainen Kanadan lajiliitto on velvollinen kehittämään oman toimintansa LTAD:n mukaisesti, ja lähes kaikilla lajiliitoilla on jo omia versioita mallista ja toimintaa, joka perustuu siihen. (ks. esim. CS4L 2010.) Samanaikaisesti mallia implementoidaan maakunta- ja aluetasoilla. (CSL4 2011.) Mallia on viety Kanadan lisäksi ainakin Britanniaan, jossa Sport Coach UK on omaksunut sen.

DMSP; Developmental Model of Sport Participation

Jessica Fraser-Thomas, Jean Côté ja Janice Deakin (2005) ovat kartoittaneet liikunnan positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia lapsiin ja nuoriin. Heidän mukaansa monet liikuntamalleista on kehitetty vahvistamaan liikunnan positiivisia vaikutuksia, mutta samalla on unohdettu huolehtia siitä, ettei negatiivisille vaikutuksille jää tilaa. *Developmental Model of Sport Participation* eli DMSP-mallissa huomioidaan liikunnan sekä positiiviset että negatiiviset vaikutukset lapsiin ja nuoriin. Yhdeksi merkittävimmistä ongelmista on nostettu lasten liian aikainen erikoistuminen yhteen lajiin. Fraser-Thomas ym. (2005) viittaavat useisiin tutkimuksiin, joiden mukaan se vaikuttaa lapsiin negatiivisesti. Negatiivisia vaikutuksia ovat muun muassa liiallinen harjoittelu, loukkaantumiset, nautinnon kokemisen väheneminen, yleistaitojen kehittymisen vaikeutuminen, loppuun palaminen, masentuminen, omanarvontunnon heikkeneminen, kilpailun ja häviämisen pelkääminen sekä sosiaalisten mahdollisuuksien menettäminen ja niin edelleen. (ks. esim. Wall & Côté 2007; Fraser-Thomas ym. 2005; Côté ym. 2007, 197–198.)

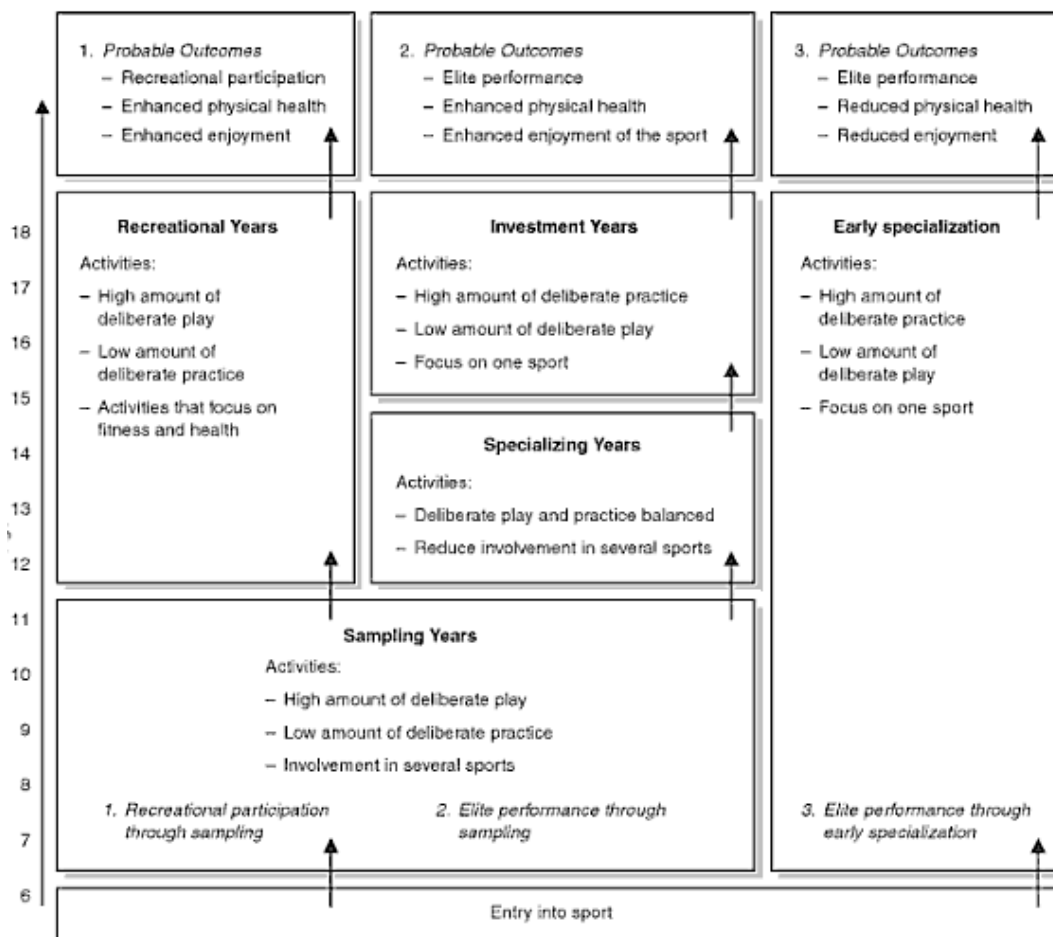
Côté (ks. esim. Côté 1999) on omien tutkimustensa perusteella huomannut huippu-urheilijoiden käyneen läpi yleensä kolme harjoitteluvaihetta:

Useiden lajien harrastaminen (<i>sampling years</i>)	6–12-vuotiaat
Erikoistuminen (<i>specializing years</i>)	13–15-vuotiaat
Panostaminen (<i>investment years</i>)	yli 16-vuotiaat

Vaiheita erotti ensinnäkin se, kuinka monta lajia tulevat huippu-urheilijat olivat harrastaneet missäkin vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa he olivat harrastaneet useita lajeja, seuraavassa vaiheessa keskittyneet pääasiassa yhteen tai kahteen lajiin ja viimeisessä vaiheessa panostaneet vain päälajiin. Toiseksi vaiheita erotti siirtyminen asteittain leikistä ja hauskanpidosta harkittuun harjoitteluun. Nämä kolme harjoitteluvaihetta muodostavat kilpaurheilun DMSP-mallissa.

(Côté 1999.) Côté esittää myös neljännen, harrasteluvaiheen (*recreational years*), johon voi siirtyä milloin vain erikoistumis- tai panostamisvaiheesta. Harrasteluvaiheessa tärkeintä on liikunnan tuottama ilo, eikä silloin tähdätä huippu-urheilijaksi. Vaiheet muodostavat DMSP-mallissa kolme mahdollista liikunta- ja urheilupolkua. Niistä toivotut vaihtoehdot ovat kilpaurheilu- ja harrasteliikuntapolku, kun taas viimeinen valitettava polku johtaa urheilun lopettamiseen. Harrasteliikuntapolulle voi siirtyä missä vaiheessa tahansa, jos kilpaurheilu ei jostain syystä houkuttele. (Wall & Côté 2007.)

Kuviossa 9. on kuvattu näitä vaihtoehtoja. Siitä on jätetty pois urheilun lopettaneet ja tilalle on hahmoteltu polku, jota kulkemalla aikaisin erikoistuttavissa lajeissa pääsee huipulle. Aikaisella erikoistumisella on kuitenkin huomattu olevan yhteys väsymiseen ja urheilun lopettamiseen. Liian aikaisin aloitettu ja liian kova systemaattinen harjoittelu voi myös vaikuttaa negatiivisesti urheilijan terveyteen esimerkiksi urheiluvammojen muodossa. (Côté ym. 2007, 197–198.)

Kuvio 9. DMSP-malli. (Côté ym. 2007, 197.)

DMSP-malli pohjaa ensinnäkin National Research Council and Institute of Medicine⁵ -tutkimuslaitoksen hahmottelemiin, nuoren kehityksen kannalta neljään tärkeimpään alueeseen, jotka ovat fyysinen, psykologis-emotionaalinen, älyllinen ja sosiaalinen kehitys. Kehitysalueita vastaa kahdeksan tekijää, jotka edistävät edellisiä: (1) fyysinen ja psykologinen turvallisuus, (2) tarkoituksenmukainen rakenne, (3) kannustavat ihmissuhteet, (4) mahdollisuus tuntea yhteenkuuluvuutta, (5) positiiviset sosiaaliset normit, (6) kannustus vaikuttamiseen ja tuki tunteelle siitä, että on itse merkityksellinen, (7) mahdollisuus kehittää taitoja ja (8) perheen, koulun ja yhteisön pyrkimysten yhdistäminen. (Fraser-Thomas ym. 2005, 21; ref. NRCIM 2002.) Toiseksi malli pohjaa Peter Bensonin (Fraser-Thomas ym. 2005; 22 ref. Benson 1997) ja hänen kollegoidensa tutkimuksiin perustuvaan listaan 40 tavoitellusta kehityksellisestä edusta tai avusta, jotka suojaavat, tehostavat nuorten kehitystä ja tekevät heistä sinnikkäämpiä pyrkimyksissään. Nämä 40 tekijää suojaavat nuoria riskikäyttäytymiseltä. (ks. liite 1. Kehitykselliset avut.) DMSP-mallissa valmentajat ja vanhemmat ovat tärkeitä avainhenkilöitä, joiden toiminta määrittelee harjoittelun laatua ja lasten kokemuksia niin hyvässä kuin pahassakin. (Fraser-Thomas ym. 2005, 22; 30–31; 33.)

DMSP-mallin tarkoitus ei ole pelkästään kehittää lahjakkuuksia ja heidän taitojaan, vaan myös kasvattaa nuoria liikunnan ja urheilun avulla. Fraser-Thomas, Côté ja Deakin (2005) ehdottavat, että urheiluseurojen saamien avustusten ehtona olisi sitoutuminen lasten ja nuorten kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Lisäksi he vaativat poliitikkoja huolehtimaan, että kaikilla lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus urheiluun sosioekonomiseen asemaan, rotuun, etnisyyteen ja sukupuoleen katsomatta. (mt. 20; 32.)

LISPA; Lifelong Involvement in Sport and Physical Activity

Irlanti on herännyt 2000-luvulla samoihin ongelmiin kuin LTAD:n kehittäjät Kanadassa. Kansalaisten liikkuminen on vähentynyt ja ylipaino on lisääntynyt. Osittain syyksi nähdään ajalle ominainen istuva elämäntapa. Kanadassa liikkeellepanevana voimana oli myös heikentynyt menestys kansainvälisissä urheilukilpailuissa, mikä erottaa merkittävästi maiden mallien kehittämisen toisistaan. *Lifelong involvement in sport and physical activity* eli LISPA-mallin kehittämisen alkuvaiheessa konsultoitii LTAD:n kehittäjää Istvan Balyita, mutta LTAD sai

⁵ National Research Council and Institute of Medicine on itsenäinen, voittoa tavoittelematon tutkimuslaitos, jonka tarkoitus on tuottaa puolueetonta tietoa päättäjille ja suurelle yleisölle.

kritiikkiä lineaarisuudestaan ja liiallisesta keskittymisestä huippu-urheiluun, eikä sitä haluttu siksi sellaisenaan omaksua Irlantiin. (MacPhail ym. 2010, 88.) Sen sijaan Irlannin malli näyttäisi olevan yhdistelmä LTAD:ta ja DMSP:tä.

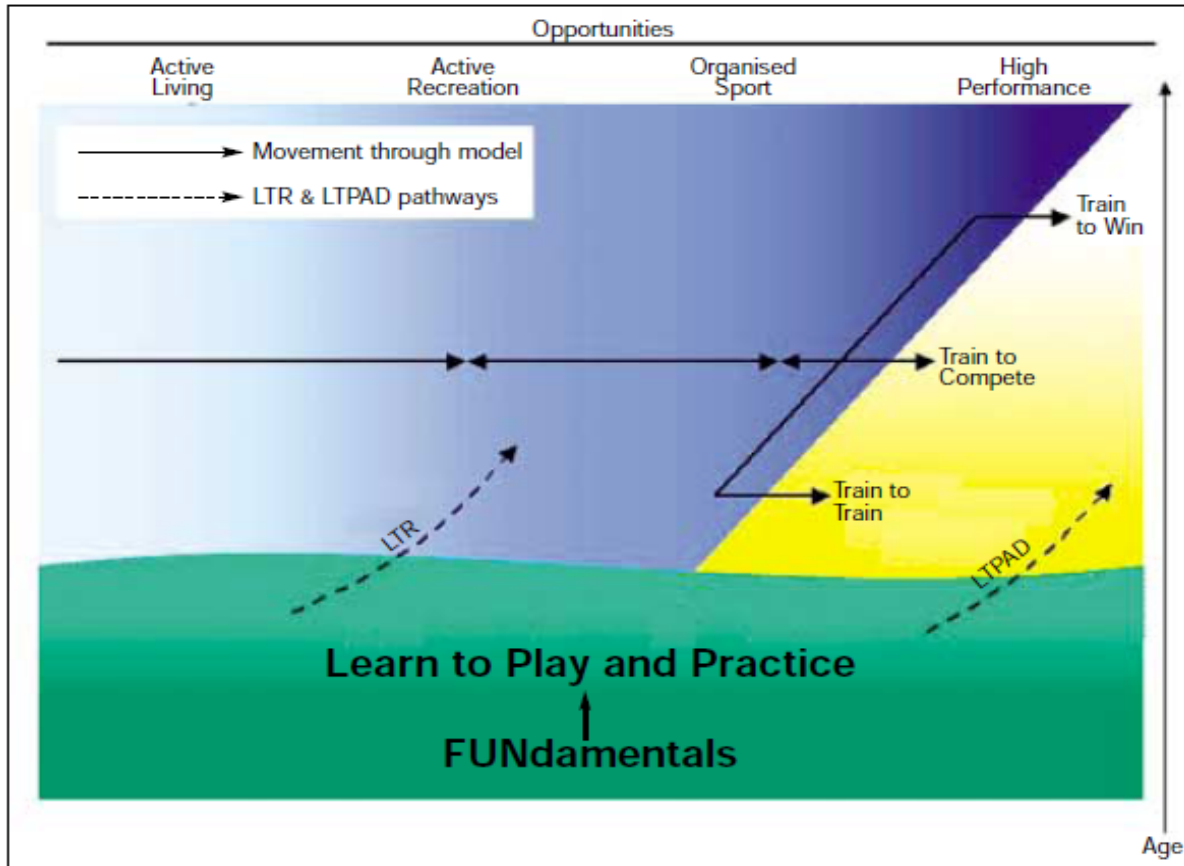
Ann-Marie Hughes ym. (2005) nostavat LISPA-mallin kehittämisen pohjaksi kolme huomiota tai lähtökohtaa. Ensimmäinen näistä on lapsikeskeinen näkökulma, jossa lasten omat motiivit, tarpeet ja valinnat ovat toiminnan keskiössä. Sama periaate löytyy myös edellä esitellyistä LTAD- ja DMSP-malleista. Toiseksi mallissa tehdään ero vapaan leikin (*free play*), harkitun leikin (*deliberate play*), strukturoidun harjoittelun (*structured practice*) ja harkitun harjoittelun (*deliberate practice*) välille. Samaa erottelua käytetään DMSP:ssä. Leikki on lapselle luontaista ja sisäsyntyistä, ja sen tarkoituksena on ensisijaisesti hauskuus. Leikin avulla oppiminen on tärkeää myös huippu-urheilijaksi kehittyvälle. Harjoittelu tähtää parempiin suorituksiin. Kolmas lähtökohta on halu integroida kaikki mukaan iästä, etnisyydestä, sukupuolesta, fyysisistä vammoista, kehitysvammoista tms. riippumatta. (Hughes ym. 2005, 9–10.)

LISPA-mallissa korostetaan, että jokaisen lapsen tulisi käydä läpi LTAD-mallista tutut *the FUNDamentals* ja *learning to play and practice* -vaiheet. Niissä keskeisintä on oppia liikunnallisia perustaitoja ja valmiuksia useassa lajissa. Harjoittelun on oltava ennen kaikkea hauskaa. Vain aikaisin erikoistuttavissa lajeissa kaksi ensimmäistä vaihetta yhdistetään ja eteenpäin siirrytään ennen muita. (Hughes 2005, 13–15.)

Kahden yhteisen vaiheen jälkeen voidaan valita jokin tai useampia neljästä vaihtoehdosta. Ensinnäkin liikunta voi olla osa aktiivista elämäntapaa, jolloin liikkuminen yhdistyy arkiin toimiin, kuten työ- tai koulumatkoihin. Toiseksi liikunta voi olla vapaa-ajan harrastus, josta on terveydellistä ja/tai sosiaalista iloa, mutta se ei sisällä kilpailua. Kolmas liikunnallisuuden tapa on harrastaa tavoitteellista urheilua organisoidussa ympäristössä eli urheiluseurassa valmentajan ohjaamana. Tällöin harrastaja osallistuu kilpailuihin seura-, alueellisella tai kansallisella tasolla. Neljäs vaihtoehto on niille, jotka haluavat omistautua urheilulle pitkällä aikavälillä ja pyrkiä kilpailumenestykseen kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Liikuntatavat eivät sulje toisiaan pois. (Hughes 2005, 14.)

Neljän liikuntatavan lisäksi LISPA esittelee kaksi liikunnallista polkua. Ensimmäinen niistä on *long-term player/athlete development* (LTPAD), joka on erityisesti kilpaurheiluun suuntautuneille tarkoitettu polku. Siihen on sisällytetty LTAD:sta lainatut *training to train*, *training to compete* ja

training to win -vaiheet. Toinen polku, *long-term recreation pathway* (LTR), on edellistä vähemmän tavoiteorientoitunut, eikä liikkumista ohjaa niin monet säännöt. Liikunta on luonteeltaan spontaania ja tapahtuu useimmiten epävirallisessa ympäristössä. Erityisesti aikuisten on huomattu toivovan vähemmän strukturoitua liikuntaa, joka ei aiheuta liikaa aikataulupaineita. Liikunnalta kuitenkin haetaan terveysvaikutuksia ja toisaalta mahdollisuuksia sosiaaliseen toimintaan. (Hughes 2005, 14–15.)

Kuvio 10. LISP-malli. (Hughes ym. 2005, 12).

Yllä olevassa kuviossa 10. lyhenteellä LTPAD (*long-term player/athlete development pathway*) tarkoitetaan huippu-urheiluun tähtäävää kilpaurheilupolkua. Lyhenne LTR (*long-term recreation pathway*) tarkoittaa harrasteliikuntapolkua, jonka valitsevat ne, jotka haluavat noudattaa aktiivista elämäntapaa, aktiivista harrastamista tai liikkumista organisoiduissa urheiluseuroissa ilman huippu-urheiluun tähtäämistä. Nuolet eri suuntiin kuvaavat liikettä vaiheiden ja liikuntatapojen välillä. (Hughes 2005.)

Tärkeää LISPA:ssa on joustava liikkuvuus eri vaiheiden, liikuntatapojen ja polkujen välillä sekä mahdollisuus siirtyä myös takaisin aiempiin tai vähemmän kunnianhimoisiin vaiheisiin ja polkuihin, mikä LTAD:ssa on pitkälti sivuutettu. Samalla tullaan rakentaneeksi linkki harrasteliikunnan ja kilpaurheilun välille, mikä on ollut irlantilaisten ideologisen mallin tavoite. Mallin joustavuudelle on monia muitakin syitä. MacPhail ym. (2010) huomauttavat, että kaikilla lapsilla ei ole ollut samanlaisia mahdollisuuksia perustaitojen hankkimiseen. Toisaalta liikunnan lopettaneelle on tarjottava mahdollisuus palaamiseen. Vaiheet eivät sulje toisiaan pois, vaan jokainen voi sisällyttää elämäänsä monta polkua ja liikkua poluilla eri vaiheissa, esimerkiksi pyörimällä työmatkansa, kilpailemalla harrastekoripallossa ja käymällä itsekseen kuntosalilla. (mt. 90; 93.) (ks. kuvio 10.)

Irish Sport Council on organisaatio, joka ohjaa urheilun kehittämistä Irlannissa. Organisaatiossa otettiin LISPA ohjenuoraksi 2006, ja vaikka sitä ei ole virallisesti pantu käytäntöön, huomioidaan se uusimmissa strategialausunnoissa. Vuodesta 2006 Irish Sport Council on yhdessä ministeriön kanssa selvittänyt, miten mallia voitaisiin parhaiten edistää. (MacPhail ym. 2010, 86.)

PCDE/DPYPS; Psychological Characteristics of Developing Excellence/ Developing the Potential of Young People in Sport

Psychological Characteristics of Developing Excellence (PCDE) -mallin kehittäminen on lähtenyt liikkeelle halusta tunnistaa potentiaalisia huippu-urheilijoita ja tunnistamisessa olennaisiksi nähtyjen ominaisuuksien vahvistamisesta. Työnsä pohjaksi Angela Abbott ja Dave Collins (2002) tekivät tutkimuksen, jossa Australiasta Britanniaan tuotua identifiointimenetelmää sovellettiin 2 498 skotlantilaiseen lapseen. Lapset testattiin uudelleen 18 kuukauden kuluttua samoilla mittareilla ja tehtävillä. Tutkijat väittävät, että perusteet käyttää fyysisiä tai suorituksellisia arviointeja identifioinnin pohjana ovat heikolla pohjalla. Yksilön menestymiskapasiteetin avainindikaattorit ovat fyysisten ominaisuuksien ja suoritusten sijaan psykologisia.

Bailey ym. (2010) kuvaavat PCDE:tä enemmän filosofiaksi tai lähestymistavaksi kuin malliksi. PCDE:n ajatusten pohjalta Abbott, Collins, Sowerby ja Martindale (2007) ovat kehittäneet menetelmän *Developing the Potential of Young People in Sport* (DPYPS). DPYPS on konkreettisempi sovellus edellisestä, ja se on muotoiltu kouluinterventiota ja sen tulosten arviointia varten. (mt. 27.)

DPYPS aims to give children the knowledge, motivation and skills they need to achieve their best in physical settings. The programme is orientated towards achievement in sport BUT with considerable 'carry over' of benefits to wider dimensions; for example, the enablement of a physically active lifestyle. (Abbott ym. 2007, 3.)

DPYPS-mallissa otetaan huomioon, että huippu-urheilupotentiaalia ei voida ennustaa tilanteessa, jossa arvioitavilla lapsilla on erilaiset taustat ja ympäristön tarjoamat kehittymismahdollisuudet. Useimpia kilpaurheilun kannalta olennaisia taitoja voidaan kehittää ja tukea tarkoituksenmukaisissa harjoitteluolosuhteissa. Tämän vuoksi nähdään tarpeelliseksi järjestelmä, jossa tuetaan kaikkien lasten mahdollisuuksia kehittyä monipuolisesti. Lahjakkaiden tunnistaminen tapahtuu seuraamalla heidän kehitystään. (Abbott ym. 2007.)

DPYPS on siis samanaikaisesti lahjakkaiden lasten tunnistamismenetelmä ja ideologinen urheilu- ja liikuntamalli. Abbott ym. väittävät, että identifiointimenetelmänä DPYDS on psykologisempi kuin mikään muu. Menetelmässä tuetaan sekä psykologistoiminnallisia (*psycho-behaviour*) (tavoitteen asettaminen, suoritusten realistinen arviointi, tietoisuus itsestä, keskittymiskyky, häiriötekijöiden alaisena toimiminen, suunnittelu jne.) että psykomotorisia taitoja (juokseminen, hyppiminen, kiinniottaminen, tasapaino jne.). Edellä mainitut kyvyt muodostavat yhdessä monipuolisen pohjan, joka on tarpeellinen paitsi tuleville huippu-urheilijoille myös harrastusliikuntaa jatkaville. (Abbott ym. 2007, 11–17.)

Kouluihin viedyssä konkreettisesti opetussuunnitelmassa jaettiin psykomotoristen taitojen tai resurssien opettelu kolmeen kehitysvaiheeseen:

- Peruskomponentit,
- Peruskomponenttien yhdistäminen mielekkäällä tavalla ja
- Opittujen taitojen soveltaminen peliin.

Vaiheiden aikana tuetaan toisaalta fyysisiä taitoja, kuten ketteryyttä, notkeutta, voimaa, nopeutta ja tasapainoa sekä toisaalta kognitiivisia taitoja, kuten päätöksentekoa ja visuaalista havainnointia (Collins ym. 2010, 11). Abbott kollegoineen ei muotoile tarkempia vaiheita, koska heidän mielestään on epäselvää, kuinka laajasti siirtymät vaiheiden välillä ja taitojen hyödyntäminen ovat herkkiä yhteiskunnallisten muutosten, valitun ryhmän, urheilijoiden taustojen tai iän suhteen

(Bailey ym. 2010, 26). Abbott kuitenkin viittaa muun muassa Côtén muotoilemiin kehitysvaiheisiin ja väittää, että ovatpa vaiheet mitä tahansa, urheilijoiden on käytävä läpi niiden lisäksi useita mikro- ja makrotason vaiheita esimerkiksi vaihtaessaan tekniikkaa tai valmentajaa tai toipuessaan loukkaantumisista. Koska tie huipulle on monivaiheinen, Abbott pitää psykologisia edellytyksiä ensisijaisen tärkeinä, kun siirrytään vaiheesta toiseen. Psykologiset edellytykset ovat samat kaikissa lajeissa, eivätkä ne koske ainoastaan urheilua, vaan ne voidaan siirtää myös muiden kehitysvaiheiden läpikäymiseen. (Abbott ym. 2007, 18.) Siirtyminen vaiheiden välillä on DPYPS-mallissa epälineaarinen prosessi. (Bailey ym. 2010, 26).

DPYPS-menetelmä pilotoitiin vuosina 2002–2003 kolmessa yläkoulussa ja 16 ala-asteella (Collins ym. 2010, 12). Liikunnanopettajia ja -valmentajia koulutettiin ohjaamaan lapsia menetelmän mukaisesti. Tämän jälkeen kerättiin tietoja oppilaiden fyysisestä aktiivisuudesta ja asenteista liikuntaa kohtaan. Pilotointivaihe kouluissa kesti 10–20 viikkoa. Valittujen 16 ala-asteen oppilaille annettiin viikossa yksi psykomotorinen tunti, joka korvasi tavallisen koululiikunnan ja yksi tunti psykologistominnallista (*psycho-behavioural*) opetusta. Yläasteikäisille nämä kaksi tuntia järjestettiin lounastauolla tai koulun jälkeen. Kouluintervention jälkeen vaikutuksia arvioitiin sekä laadullisesti että määrällisesti lomakekyselyillä ja tekemällä teemahaastatteluja. Tulokset olivat hyviä. Opettajat pitivät menetelmää tarpeellisena, ja kouluissa, joissa menetelmä oli sisällytetty liikunnan opetukseen, myös oppilaiden kokemukset olivat positiivisia. Lapset olivat käyttäneet DPYPS-ohjelman yhteydessä oppimiaan taitoja myös liikuntatuntien ulkopuolella. Määrällinen analyysi osoitti, että osallistujien itse ilmoittama motivaatio, taidot ja määrätietoisuus olivat lisääntyneet. Kritiikkiä menetelmä sai liikunnanopettajilta ja valmentajilta ohjelman epäselvästä sisällöstä ja rakenteesta. (Abbott ym. 2007, 20; 165–166.)

Mallien arviointi

Edellä esitellyt neljä ulkomaista ideologista liikunta- ja urheilumallia sisältävät monia yhteisiä elementtejä. Niistä kaikki muun muassa korostavat eri toimijoiden välistä yhteistyötä, harjoittelun monipuolisuutta varhaisessa vaiheessa sekä urheilijana ja ihmisenä kehittymisen moniulotteisuutta. Lisäksi ne kaikki pohjaavat tieteelliseen tietoon lasten ja nuorten fysiologisesta ja psykologisesta kehityksestä. Eroja on kuitenkin paljon, ja niiden selvittäminen tuo uuden näkökulman mallien luonteeseen.

Erojen kartoittamisessa on luontevaa lähteä liikkeelle mallien tarkoituksesta ja tarpeesta, johon niillä pyritään vastaamaan. Vaikka kaikissa neljässä mallissa puhutaan sekä kilpaurheilijoiden että harrasteliikkujien huomioimisesta, niissä on painotuseroja. Irlannissa harkittiin LTAD:n käyttöönottoa sellaisenaan, mutta ehdotus hylättiin, koska mallin tavoitteeksi nähtiin lähinnä tulevien kilpaurheilijoiden kehittäminen. Irlannissa tärkeämpänä pidettiin laajaa osallistumista ja toisaalta linkkiä harrasteliikunnan ja kilpaurheilun välillä. (MacPhail ym. 2010, 90.) LTAD:ssa todetaan ainakin (kuvio 8.), että siirryttäessä kilpaurheilussa pidemmälle vähenee siihen osallistuvien määrä. Pudonneet urheilijat siirtyvät harrasteliikunnan pariin, johon uransa päättävät huiputkin lopulta päätyvät. Harrasteliikunnasta sanotaan ainoastaan, että siihen siirtyvät liikkuvat monipuolisemmin ja kevyemmin. LTAD ei myöskään kuvaile sitä, miten kilpaurheilun jättäviä estetään putoamasta kaiken liikunnan ulkopuolelle. (Kirk 2007, 98.) Vaikka DPYPS:n kehittäminen on saanut alkunsa halusta identifioida lahjakkaimmat urheilijat, on senkin tavoitteena lopulta pikemminkin edistää laajaa osallistumista kuin panostaa kilpailijoihin. DMSP:n juuret ovat myös huippu-urheilijapolkujen tunnistamisessa, mutta polut esitetään ennemmin kuvailevasti kuin ohjaavasti (Kirk ym. 2007, 97). Huippu-urheilupolun rinnalla kulkee tasa-arvoisena harrastepolku. LISPA:n kehittäjät pitävät puutteena, että tutkimustietoa harrasteliikunnan kehitysvaiheista on vähemmän kuin kilpaurheilukehityksestä (MacPhail 2010, 97). Tämä osaltaan hankaloittaa koherentin harrastusliikuntapolun rakentamista.

Keskustelu huippu-urheilijoiden kehittämisestä ja laajan osallistumisen tukemisesta on ideologinen. Sen voi ilmaista myös taisteluksi kansanterveydellisten näkökulmien ja olympiamitaleiden välillä. Mahdollista on valita vain toinen tai yrittää yhdistää ne. Tähän kysymykseen liittyy myös mallin kuvailemien vaiheiden lineaarisuus tai epälineaarisuus. LTAD:n seitsemän tarkasti kuvailtua vaihetta vievät ylöspäin kohti huippua, ja eteenpäin siirrytään, kun edellisen vaiheen kehitystavoitteet on saavutettu. Vaikka LTAD:ssa pidetään lasten ja nuorten kehitystä epälineaarisenä, esitetään liikkuminen vaiheiden välillä yksisuuntaisena. Mallia voi siis kutsua lineaariseksi. (MacPhail 2010, 88.) Muut kolme ideologista mallia ovat eksplisiittisesti epälineaarisia, ja niissä paluu vaiheissa myös taaksepäin on mahdollista.

Mallit voivat erota toisistaan myös sen suhteen, onko niiden tarkoituksena kasvattaa urheiluun vai urheilun avulla. DMSP-mallissa olennaisinta on parempien ja tasapainoisten ihmisten kasvattaminen urheilun ja liikunnan avulla, kun taas LTAD-mallissa tärkeintä on optimoida kilpaurheilijoiden kehittyminen. Tällä on yhteys siihen, painotetaanko mallissa fysiologista vai psykologista kehitystä. Kaikki neljä mallia huomioi sekä psykologisen että fysiologisen

ulottuvuuden nuoren urheilijan kehityksessä. DMSP:ssä ja DPYPS-mallissa psykologinen kehitys asetetaan etusijalle ja LTAD:ssa fysiologinen kehitys. LISPA-mallista on vaikeampi sanoa. Se on luultavasti jotakin näiden kahden ääripään väliltä. LTAD:ssa (Balyi ym. 2005) on listattu eri kehitysvaiheisiin liittyviä psykologisia, fysiologisia, emotionaalisia ja sosiologisia muuttujia, jotka vaikuttavat lapsen ja nuoren kokemuksiin. Lisäksi on pohdittu muuttujien vaikutusta suorituksiin ja sitä, miten valmentajien tulisi ottaa ne huomioon.

LTAD on ideologisista liikunta- ja urheilumalleista ehdottomasti konkreettisin ja yksityiskohtaisin, koska se tarjoaa tarkasti muotoillut kehitysvaiheet. LTAD:ssa jätetään kuitenkin vähälle huomiolle nuoret, joita kilpaileminen ei houkuttele tai jotka eivät siinä pärjää. DMSP:n vahvuus on liikunnan ja urheilun positiivisten ja negatiivisten vaikutusten analysoimisessa. Urheilu ei itsestään selvästi ole hyvä asia, minkä vuoksi sudenkuopat on tunnettava, ja ne täytyy voida ehkäistä. LISPA on malleista kattavin. Sen ideologinen lähtökohta on ollut yhdistää harrasteliikunta ja kilpaurheilu yhteisen kehityksen sisään. LISPA käyttää myös hyödykseen LTAD:ssa muotoiltuja vaiheita ja niiden sisältöjä. DPYPS on ajatuksena hyvin kiinnostava, koska vaiheiden sisältöjen sijaan tärkeää on psykologinen kyky ja halu siirtyä vaiheiden välillä, sopeutua muutoksiin ja takaiskuihin.

Edellä esiteltyt ideologiset liikunta- ja urheilumallit ovat kaikki suhteellisen uusia, ja siksi niistä on olemassa vain vähän kokemuksia ja arviointitietoa. Toisaalta myös mallien teoreettista pohjaa on arvioitava kriittisesti. Erityisesti Balyin ja hänen kollegoidensa työtä on vaikea arvioida, koska julkaisut on kirjoitettu pääasiassa valmentajille ja heidän kouluttajilleen sen sijaan, että niitä olisi julkaistu tieteellisissä lehdissä (Bailey 2010, 21). Bailey ym. (2010) muun muassa kyseenalaistavat LTAD:n peruskivenä käytetyn ajatuksen ”harjoitettavuusikkunoista”. Heidän mielestään niistä ei ole olemassa riittävästi tieteellistä näyttöä (mt. 38).⁶

Nuoren Suomen liikuntasuosituks

Suomessa lähinnä ideologisen tason mallia ovat Nuoren Suomen antamat suosituks *Varhaiskasvatuksen liikunnalliset suosituks* (2005), *Fyysisen aktiivisuuden suositus kouluikäisille 7–18-vuotiaille* (2008) ja *Lasten ja nuorten kilpailutoiminnan suosituks* (2004). *Varhaiskasvatuksen liikunnan suosituks* Nuori Suomi on julkaissut yhdessä Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen ja Opetusministeriön kanssa 2005. Julkaisussa annetaan ohjeistuksia 0–6-

⁶ ks. lisää mallien vertailuista: Abbott ym. 2002; Lyle 2002; Kirk ym. 2007; Bailey ym. 2010; MacPhail ym. 2010.

vuotiaiden lasten liikunnan määrään ja laatuun, liikuntakasvatuksen suunnitteluun ja toteutukseen, liikuntaympäristöön ja -välineisiin sekä yhteistyöhön vanhempien kanssa.

Jatkona varhaiskasvatuksen suosituksille Nuori Suomi ja Opetusministeriö julkaisivat monipuolisen raportin *Fyysisen aktiivisuuden suositus kouluikäisille 7–18-vuotiaille* vuonna 2008. Raportti sisältää tietoa paitsi liikuntamäärien ja laadun suosituksista myös pohdintaa istuvasta elämäntavasta, ravinnosta ja nukkumisesta, joista kahta jälkimmäistä ei ole huomioitu edellä kuvailuissa ulkomaisissa malleissa. Raportti käsittelee lasten ja nuorten hyvinvointia sekä fyysisen että psyykkisen ja kognitiivisen kehityksen näkökulmasta. Lisäksi fyysisen aktiivisuuden suosituksissa huomioidaan liikuntaseurojen, koulun, kouluterveydenhuollon ja vanhempien rooli liikunnan edistäjinä ja avaintoimijoiden mahdollisuudet yhteistyöhön.

Näissä kahdessa julkaisussa on tavoiteltu lukijaystävällistä muotoa jättämällä tieteelliset lähteet raporttien loppuun. Näin on kuitenkin samalla vaikeutettu taustalla olevan tutkimustiedon jäljittämistä. Esimerkiksi julkaisujen ydinasia, suositukset liikunnan määrästä ja laadusta annetaan kertomatta, mihin ne perustuvat tai kuinka tieteellinen tai yksiselitteinen tuo perusta on. *Fyysisen aktiivisuuden suositus kouluikäisille 7–18-vuotiaille* -julkaisun johdannossa kirjoittajat ovat todenneet seuraavasti: ”Tämä yleissuositus pohjautuu sekä asiantuntijoiden mielipiteisiin että tieteellisiin tutkimuksiin liikunnan vaikutuksista kouluikäisen normaaliin kasvuun, kehitykseen, terveyteen ja hyvinvointiin.”(mt. 11.)

Nuori Suomi on koontanut myös *Lasten ja nuorten kilpailutoiminnan suositukset*, joka on julkaistu vuonna 2004. Suositukset on tehty yhteistyössä Olympiakomitean kanssa, ja ne perustuvat lasten ja nuorten urheilun eettisiin linjauksiin, *Unelma hyvästä urheilusta* (2001). Kilpailutoiminnan suosituksissa annetaan yleisohjeistuksia siitä, millä tavoin kilpailutoimintaa pitäisi järjestää eri ikäryhmissä. Ohjeiden loppuun on liitetty havainnollisia esimerkkejä eri lajeissa kehitetyistä hyvistä toimintatavoista. Perusteluina suosituksille on käytetty muun muassa lääketieteellisiä seikkoja, joihin ei kuitenkaan tarjota lähteitä.

Yllä kuvatut kolme suositusraporttia muodostavat yhdessä jonkinlaisen ideologisen liikunta- ja urheilumallin. Siitä löytyy monia yhtäläisyyksiä ulkomaisiin vastineisiinsa. Nuori Suomi on toimija, jonka pyrkimys on vaikuttaa valtakunnallisesti ja lajista riippumatta. Nuoren Suomen julkaisut painottavat lapsuuden ja nuoruuden erottamista aikuisuudesta sekä lasten ja nuorten suositusten erottamista aikuisten liikunta- ja urheilusuosituksista. Julkaisut korostavat myös lasten liikunnan monipuolisuutta ja lapsilähtöistä urheilua. Kilpailusuosituksilla suojellaan lapsia ulkoisilta

vaatimuksilta ja liiallisilta suorituspaineilta sekä muistutetaan, että harrastamisen tulisi olla hauskaa. Suosituksissa nähdään tärkeäksi lapsen ja nuoren kehitysvaiheiden huomioiminen.

Toisaalta on ainakin kolme seikkaa, jotka erottavat Nuoren Suomen julkaisut muista ideologisista malleista. Ensinnäkin Nuoren Suomen suositukset ovat hyvin yleisluonteisia, eivätkä ne muodosta systemaattista tai kokonaisvaltaista käytännöntason ohjeistusta liikunnan ja urheilun järjestämisestä. Suosituksissa ei erotella lapsen ja nuoren kehitystasoon perustuvia valmennuksellisia vaiheita tai niiden sisältöjä.

Toiseksi Nuoren Suomen liikunnallisen kehityksen turvaamisen lähtökohtana on kaikkien lasten ja nuorten psyykinen ja fyysinen hyvinvointi. Sen vuoksi se ei tarjoa suosituksia niille, jotka haluaisivat urheilla tavoitteellisemmin. Poikkeus on raportti *Lasten ja nuorten kilpailutoiminnan suositukset* (2004), jossa harrastajat ja urheilijat erotetaan toisistaan, ja heille suositellaan erilaisia käytäntöjä. Nuoren Suomen suositukset eivät kuitenkaan ota kantaa siihen, kuinka paljon kilpailua tai kilpailuihin valmentautumista tulisi olla suhteessa muuhun harjoitteluun, kuten esimerkiksi LTAD-mallissa. Vaikka monet Nuoren Suomen suosituksista sopivat yhtälailla niin liikkujille kuin urheilijoillekin, on perustelut esitetty lähes pelkästään terveydellisestä näkökulmasta.

Kolmas suomalaisia suosituksia ja ulkomaisia malleja erottava asia on tutkimustiedon asema. Kaikki esitellyt ulkomaiset ideologiset mallit perustuvat johonkin tieteelliseen huomioon, jonka pohjalta mallia on alettu rakentaa. Nuori Suomi on kerännyt suositukset olemassa olevasta tutkimustiedosta, mutta kuitenkin niin, että lukijan oletetaan uskovan asiantuntijoita ilman lähteitäkin. Lisäksi viittauskäytäntö jättää osittain epäselväksi sen, mikä suosituksissa pohjautuu tutkimuksiin ja mikä mielipiteisiin. Siksi suosituksia on myöhemmin vaikea tarkistaa uuden tutkimustiedon valossa.

Lahjakkaiden urheilijoiden identifiointi

Kilpaurheilijoiden kasvattamisessa on kansainvälisesti keskitytty lahjakkaimpien lasten ja nuorten identifiointiin eli tunnistamiseen, kun taas lahjakkuuksien kehittämistä on laiminlyöty (Martindale ym. 2005). Tällaiseen jakoon viittaisi myös identifiointia koskeva runsas kansainvälinen kirjallisuus. Vaikka tutkimusta ollaan nyt suuntaamassa enemmän kohti lahjakkuuksien kehittämismalleja, käyttävät valtiolliset toimijat ja huippujoukkueet merkittäviä summia

yrittäessään tunnistaa lahjakkaimpia urheilijoita vähemmän lahjakkaiden joukosta (Vaeyens ym. 2008). Lahjakkaiden urheilijoiden identifiointi ja kehittäminen (ideologiset mallit) liittyvät olennaisesti yhteen, kun kohteena ovat huippu-urheilijat. Jos potentiaalisimpiin yksilöihin halutaan panostaa, on heidät voitava tunnistaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa (Abbott & Collins 2002, 158).

Huippujen identifiointiin on olemassa erilaisia menetelmiä. Kaikissa pyrkimys on tunnistaa mahdollisimman tehokkaasti, keillä nuorista urheilijoista on sellaisia ominaisuuksia, jotka ennustavat menestystä tulevaisuudessa. Onnistunut identifiointi mahdollistaa resurssien panostamisen tuleviin huippuihin, mikä paitsi parantaa lahjakkaiden mahdollisuuksia optimaaliseen kehitykseen myös säästää rahaa (Vaeyens ym. 2008). Menetelmiä erottaa se, mitkä piirteet niissä nähdään menestyksen kannalta olennaisimmiksi.

Potentiaalisten huippu-urheilijoiden identifioinnissa edelläkävijämaita olivat entiset itäblokin maat Itä-Saksa, Neuvostoliitto, Romania ja Bulgaria, joissa huippujen identifiointi alkoi systemaattisesti ja valtiojohtoisesti jo 1960- tai 1970-luvuilla. Maiden menestys kansainvälisissä kilpailuissa innosti muita maita matkimaan menetelmää. Tosin itäblokin identifiointimenetelmää on myöhemmin voimakkaasti kritisoitu. (Abbott & Collins 2002, 158.)

Perinteisissä identifiointimenetelmissä arviointi on perustunut lasten fyysisten ominaisuuksien ja suoritusten mittaamiseen. Australiassa tällainen menetelmä on ollut käytössä vuodesta 1994. Se perustuu neljän fyysisen ominaisuuden ja kuuden suorituksen arvioimiseen. Eri lajeissa katsotaan tarvittavan eri ominaisuuksia, minkä vuoksi testit ovat lajikohtaisia. Australian menetelmä on lähellä Neuvostoliiton ja Itä-Saksan identifiointitapoja. (Abbott & Collins 2002, 158.)

Perinteisessä menetelmässä on havaittu useita heikkouksia. Ensinnäkin on esitetty, että monet kilpaurheilijoita erottavat fyysiset ominaisuudet ilmenevät vasta myöhemmässä ikävaiheessa, minkä vuoksi aikainen identifioiminen ei kykene ennustamaan tulevaisuuden kehitystä. Toiseksi tällaisessa menetelmässä on vaarana, että aikaisemmassa vaiheessa kypsyneillä lapsilla mitataan toivottavia ominaisuuksia, jotka voivat vielä muuttua tai jotka kehittyvät ikätovereille hiukan myöhemmin. Valikoituneiksi tulevat vuosiluokkansa kehittyneimmät, esimerkiksi pisimmät tai nopeimmat, mutta eivät välttämättä potentiaalisimmat lapset. Kolmanneksi biologinen kehitysvaihe vaikuttaa aerobiseen suorituskyykyyn, lihasten voimakkuuteen ja kestävyYTEEN, motoristen taitojen käyttöön sekä yleiseen älykkyyteen. Näin biologinen kehitysvaihe vaikuttaa mitattaviin suorituksiin. Neljäs

ongelma liittyy siihen, että lapsilla ja nuorilla on ollut erilaiset mahdollisuudet kehittää potentiaaliaan, jolloin suoritus ei välttämättä olekaan seurausta lahjakkuudesta vaan harjoittelusta. (Abbott & Collins 2002.) Vaikka perinteiset identifiointimenetelmät on todettu monelta osin heikoksi, ne ovat edelleen hallitsevia Itä-Euroopassa, Australiassa ja Skotlannissa, Englannissa ja Irlannissa (Abbott ym. 2007, 34).

Myöhemmin identifiointimenetelmissä on tehty ero suorituksen ja lahjakkuuden välille. On huomattu, että suoritukset eivät parane lineaarisesti, jolloin ne ennustavat huonosti menestystä tulevaisuudessa. (Vaeyens ym. 2008.) Esimerkiksi kyky ottaa vastaan opetusta ja kehittyä voivat olla parempia lahjakkuuden mittareita kuin itse suoritukset. Uudemmissa identifiointimenetelmissä ajatellaan lahjakkuuden koostuvan sekä fysiologisista ominaisuuksista että psykologisista tekijöistä. Tällaisissa moniulotteisissa menetelmissä pyritään siis ottamaan huomioon useita vaikuttavia tekijöitä mukaan lukien fyysiset ominaisuudet, motoriset taidot, suoritukset sekä psykologiset ja kognitiiviset ominaisuudet. (ks. Abbott ym. 2007, 26; Vaeyens ym. 2008.) Menestystä ennustavina ominaisuuksina voidaan pitää muun muassa yhteistyö- ja johtajuustaitoja, itsekontrollia, emotionaalista älykkyyttä, luovuutta ja kykyä toimia taktiikkaa vaativissa tilanteissa sekä ymmärtää valmennuksessa käytettyjä käsitteitä (Bailey ym. 2010, 27).

Moniulotteisissa menetelmissä on myös heikkoutensa. Niissä on esimerkiksi vaikea huomioida sitä, että huippu-urheilijan ominaisuudet eivät ole mikään tietty valikoima ominaisuuksia. Sen sijaan jokaisella urheilijalla on oma yhdistelmänsä erityisiä kykyjä ja ominaisuuksia, joilla hän kompensoi heikkouksiaan. (Vaeyens ym. 2008.)

Identifiointimalleihin kohdistunut kritiikki on saanut aikaan uuden lähestymistavan lahjakkuuksien tunnistamiseen. Monet tutkijat haluaisivat siirtyä varhaisesta identifioinnista lahjakkuuksien kehittämiseen. Heidän mielestään mahdollisimman monelle lapselle ja nuorelle olisi tarjottava tilaisuus ja tarvittavat olosuhteet kykyjensä kehittämiseen, jotta he voisivat saavuttaa täyden potentiaalinsa. (Vaeyens ym. 2008.) Tällaisesta lähestymiskulmasta esimerkkinä on edellä esitelty PCDE-malli.

Richard Fisher ja Jam Borms (1990) jakavat identifiointimenetelmät järjestelmään ja yksilöön perustuviin menetelmiin. Järjestelmään perustuvassa identifioinnissa lahjakkuuksia etsitään aktiivisesti erilaisilla testeillä ja kilpailuilla. Yksilöön perustuvissa menetelmissä luotetaan siihen, että lahjakkaat urheilijat nousevat vähemmän lahjakkaiden urheilijoiden joukosta silloin, kun

kaikilla on mahdollisuus tarkoituksenmukaiseen harjoitteluun, hyvään ravintoon ja terveydenhuoltoon. Vaihtoehtoista jälkimmäinen on ollut useimmissa maissa hallitsevana menetelmänä. (Green & Houlihan 2005, 20; ref. Fisher & Borms 1990, 37.)

Ideologisissa malleissa on mahdollista ottaa kantaa siihen, miten lahjakkaiden identifioinnin pitäisi tapahtua. Pyramidi-ajattelussa lahjakkaimmat nousevat suorituksillaan kohti huippua. Sitä vastoin PCDE:ssä ilmaistaan selvästi haluttomuus identifioida lapsia ja nuoria sekä vakuuttuminen siitä, että identifiointimenetelmät ovat kyvyttömiä ennustamaan tulevaisuuden menestyjiä. DMSP:ssä taas varoitetaan, että varhainen identifiointi ja erikoistuminen voivat aiheuttaa nuoren loppuun palamista ja urheilusta luopumista. Vaikka LTAD:ssa ja LISPA:ssa ei suoraan puhuta mitään identifioinnista, tarjoavat nämä kaksi mallia varhaisen erikoistumisen polun muun muassa taitoluistelijoille ja voimistelijoille. LTAD:ssa mainitaan toisaalta, että seuraavaan vaiheeseen siirrytään vasta, kun edellisen vaiheen opit on sisäistetty. Voidaan kuitenkin päätellä, että jossain vaiheessa tie ylöspäin sulkeutuu ja on siirryttävä harrasteliikuntaan. Ei ole olemassa ohjeita siitä, kuka tekee päätökset ja millä perusteella.

Drop out

Lahjakkaiden urheilijoiden tunnistamisen ja heidän kykyjensä kehittämisen käänköpuolena ovat lapset ja nuoret, jotka jättäytyvät urheilun ulkopuolelle erityisesti teini-iässä (ks. esim. Yang 1997, 83). Tämä tuntuu olevan yleinen ongelma länsimaissa. Drop out -ilmiö huolestuttaa erityisesti kansanterveydellisistä syistä. Drop out -käsitteellä voidaan kuitenkin viitata moneen eri asiaan. Sillä voidaan tarkoittaa jättäytymistä kokonaan urheilusta, kilpaurheilusta tai jostakin tietystä lajista. (ks. Butcher ym. 2002.) Drop out ei siis välttämättä ole huolestumisen aihe. Esimerkiksi ideologisissa liikunta- ja urheilumalleissa erikoistuminen tarkoittaa sitä, että muiden lajien harrastaminen jätetään, jotta päälaajin harjoittamiseen jää enemmän aikaa.

Urheilusta luopumisen syitä voi ymmärtää lukemalla käänteisesti merkityksiä, joita lapset ja nuoret harrastukselleen antavat, ja motivaatiotekijöitä liikunnan harrastamiseen. Positiivisten tekijöiden puute voi olla syynä lopettamiseen (Butcher ym. 2002). Suomessa on olemassa useita kattavia tutkimuksia liikunnan motivaatioista ja merkityksistä. Muun muassa Heimo Nupponen ja Risto Telama (1998) ovat tutkineet kuudes- ja kahdeksaluokkalaisten liikuntamotivaatiota. Tutkimuksen mukaan tärkein motiivi nuorille oli olla hyvässä kunnossa. Seuraavaksi tärkeimmät motiivit

liittyivät hyvinolontunteeseen, ulkonäköön ja mahdollisuuteen viettää aikaa ystävien kanssa. (mt. 67–69.)

Pasi Koski ja Juhani Tähtinen (2005) ovat selvittäneet 13–18-vuotiaiden turkulaisnuorten liikunnalle antamia merkityksiä. Tutkimuksen tavoitteena oli etsiä eroja sukupuolen, ikävaiheiden ja aktiivisuuden mukaan. Koski ja Tähtinen (mt.) saivat osin samansuuntaisia tuloksia kuin Nupponen ja Telama (1998) seitsemän vuotta aikaisemmin. Kyselylomakkeella hankitussa aineistossa (n=798) nousi neljä merkitystä selvästi muita suosituimmaksi, jotka olivat tärkeimpiä kaikissa ikäluokissa. Nämä olivat yhdessäolo, kunnonkohotus, ilo ja terveellisyys. Työille tärkeintä oli yhdessäolo ja pojilla kunnon kohotus. Seurassa aktiivisesti liikkuvat nuoret arvioivat tavoitteellisuuden tärkeämmäksi kuin vähemmän liikunnalliset nuoret. Viidennes nuorista piti kilpailua tärkeänä, ja pojille se oli tärkeämpää kuin tytöille. Noin puolet nuorista näki liikunnan monipuolisuuden tärkeäksi. Muita suosittuja merkityksiä olivat virkistys, rentoutuminen ja mahdollisuus purkaa paineita. Tytöt löysivät poikia enemmän merkityksiä sekä organisoidusta että omatoimisesta liikunnasta. Ikäryhmittäiset erot olivat kaiken kaikkiaan pieniä.

Samantapaisiin tuloksiin on päätyneet Tuulamarja Huisman (2004) koululiikuntatutkimuksessaan. Yhdeksäsluokkalaiset nuoret näkivät koululiikunnan myönteisimpinä piirteinä sosiaalisen kanssakäymisen, kannustamisen ja yhdessä tekemisen. Kielteisimpiä heidän mielestään olivat kilpaileminen, testit ja epäonnistumisen tunne. Samassa tutkimuksessa selvisi myös, että mitä aktiivisempi nuori oli organisoidussa liikunnassa, sitä myönteisempi oli hänen liikunnallinen minäkuvansa. Toisaalta positiivinen minäkuva saattaa lisätä liikunta-aktiivisuutta, jolloin liikunnallinen minäkuva ja liikunta-aktiivisuus ovat kumuloituvia. (mt. 79; 86; 88.)

Tuomas Zacheus (2010) kysyi satunnaisotannalla valituilta 1 490 suomalaiselta, millaisia merkityksiä he antavat liikunnalle. Kysymykset koskivat haastatteluhetkellä koettuja merkityksiä ja niiden muutoksia haastateltavien liikuntahistoriassa. Tässäkin tutkimuksessa tärkeimmiksi merkityksiksi kaikissa ikäluokissa (nuoret alle 20-vuotiaat, aikuiset 30–50-vuotiaat ja eläkeikäiset yli 60-vuotiaat) nousivat sosiaalisuus, terveys ja hyvinvointi, rentoutuminen ja fyysisuus. Vähiten tärkeiksi merkityksiksi jäivät nuorilla ja aikuisilla miehisuus, yksinäinen puurtaminen ja muodikkaus. Eläkeikäisillä vähiten tärkeitä olivat miehisyyden ja muodikkauden lisäksi kilpailu. Rentoutuminen ja fyysisuus olivat sitä tärkeämpiä, mitä nuoremmista oli kyse. Tarkasteltaessa eläkeiässä olleiden vastaajien elämänkaaren myötä muuttuneita merkityksiä, nähdään, että kilpailullisuus, voittaminen, omien urheilullisten rajojen etsintä, vauhdikkaus ja vaarat ovat tehneet

tilaa liikunnalliselle ja terveelliselle elämäntavalle, paineiden ja stressin purkamiselle sekä luonnossa olemiselle. (mt. 60.)

Liikunnan merkitykset voivat nousta myös alakulttuurista, johon liikunta kytkeytyy. Päivi Harinen, Hanna Itkonen ja Juhani Rautopuro (2006) ovat tutkineet skeittareita, joilla liikunta on osa nuorisokulttuuria. Kulttuuriin kuuluvat skeittaamisen lisäksi tietynlainen pukeutuminen, ideologiset näkökulmat sekä muut harrastukset.

Vaikka merkityksiä ja motiiveja on tutkittu Suomessa suhteellisen paljon, on aihetta vaikea ammentaa tyhjiin, sillä kaikki lapset ja nuoret eivät jaa samoja tunteita. Kun haluamme kannustaa liikuntaan, on tiedettävä, miten motiivit ja merkitykset eroavat sukupuolen, iän, koulutustaustan, asuinpaikan, perheen sosioekonomisen taustan, urheilulajin ja tavoitteellisuuden mukaan. On myös huomattava, että yksittäinen nuori elää monissa sosiaalisissa maailmoissa, joiden merkitykset kietoutuvat toisiinsa. (Koski 2006, 26–27.) Tällä hetkellä liikunnan merkityksiä ja motiiveja Suomessa tutkivat muun muassa Risto Rinne, Piia af Ursin ja Outi Aarresola.

Suomessa on tutkittu liikunnan lopettamisen syitä vähän. Turussa toteutetussa tutkimuksessa (Lehmuskallio 2007, 40; ref. Zacheus ym. 2003, 84–87) kartoitettiin merkitysten lisäksi myös syitä olla harrastamatta liikuntaa. Yleisimmät nuorten mainitsemat syyt olivat ajan puute, laiskuus, saamattomuus, työnteko, harrastamisen kalleus ja muut harrastukset. Lasten esteitä harrastamiselle olivat sairaudet tai vammat, etäisyys liikuntapaikoille ja mahdollisuuksien puute. Nuoret lopettivat liikunnan motivaatiopulan vuoksi useammin kuin lapset.

Jari Lämsä ja Pasi Mäenpää (2004) lähestyivät aihetta seuraamalla urheiluseuralisenssien määrän muutoksia vuosina 1998 ja 2000. Tutkimuksesta selvisi, että lisensoijia oli eniten 7–12-vuotiailla, minkä jälkeen lisensoijia maksavien nuorten määrä laski aina 19 ikävuoteen asti. Yhdessäkään 24 lajiliitosta ei onnistuttu lisäämään lisensoijien määrää 13–18-ikävuoden välillä. Eniten vähenivät jääkiekkoliiton lisensoijat. Jos mukaan ei lasketa uusia lisensoijia, suurin lopettamisprosentti oli Urheiluliitossa (37 %) ja pienin Suunnistusliitossa (16,6 %). (mt. 17; 47.) Tässä selvityksessä ei voitu erottaa niitä, jotka lopettivat seuraharrastamisen kokonaan ja niitä, jotka lopettivat vain yhden lajin.

Xiaolin Yang (1997) puolestaan selvitti taustatekijöitä, jotka vaikuttivat urheilun lopettamiseen tai sen jatkamiseen. Tutkimuksen mukaan ylipaino ja vanhempien, erityisesti isän, liikkumattomuus

ennustivat 9–18-vuotiaiden jättäytymistä liikuntaseurojen ulkopuolelle. Vastuuntuntoinen suoriutumismotivaatio selitti liikkumista parhaiten. Telama ja Kahila (1994) lisäävät liikunnan lopettamisen syiksi ristiriidat arvioissa omista liikuntakyvyistä suhteessa odotuksiin (Lehmuskallio 2007, 40; ref. Telama & Kahila 1994, 154).

Vaikka ulkomaisia drop out -tutkimuksia ei voida suoraan soveltaa suomalaisiin lapsiin ja nuoriin, voi niistä silti löytää joitakin yleisesti lapsuuteen ja nuoruuteen liittyviä säännönmukaisuuksia. Fraser-Thomas ym. (2005) ovat kartoittaneet kansainvälisistä tutkimuksista urheilun ja liikunnan tarjoamia hyötyjä ja haittoja. Hyödyt ja haitat eivät suoraan tarkoita merkityksiä tai motiiveja, mutta nekin voivat ennustaa osallistumista ja osallistumattomuutta. Fyysisten ja terveydellisten hyötyjen lisäksi Fraser-Thomas ym. mainitsevat muun muassa kokemukset haasteista, hauskuudesta ja nautinnosta, parantuneen itsetunnon ja vähentyneen stressintunteen. Lisäksi liikunnan ja urheilun on huomattu parantavan sosiaalista menestystä, hyviä suhteita ikätovereihin, johtajuustaitoja, koulu- ja uramenestystä sekä vähentävän koulun lopettamista ja häiriökäyttäytymistä. Urheilun negatiivisia seurauksia ovat eri tutkimusten mukaan olleet vammautumiset, syömishäiriöt, huono itsetunto ja loppuun palaminen. Myös aggressiivisuus ja väkivalta ovat tulleet yleisemmiksi nuorisourheilussa. (mt. 24–26.)

Monilla tekijöillä on sekä negatiivinen että positiivinen vaikutus (Fraser-Thomas & Côté 2006). Fraser-Thomas ym. (2008) ovat tutkineet 13–18-vuotiaita ”investointivaiheessa” (ks. DMSP s. 59) olevia uimareita. Tutkimuksessa selvitettiin haastatteluilla sekä lopettaneiden (N=10) että urheilua jatkaneiden (N=10) nuorten kokemuksia harjoittelumenetelmistä, vanhempien tuesta, valmentajista sekä kavereiden ja sisarusten suhtautumisesta urheiluun. Harrastuksen lopettaneet uimarit kertoivat menestyneensä aikaisessa vaiheessa. Heillä ei ollut mahdollisuutta muihin harrastuksiin, ja heille siirtyminen nuorempaan seuraavaan ryhmään oli ollut vaikeaa. Sen sijaan lajia jatkaneet kertoivat, että valmennuksella oli tähdätty menestykseen vasta myöhemmällä iällä, heillä oli ollut mahdollisuus muihin harrastuksiin ja siirtyminen seuraavaan ryhmään oli ollut helppoa, sillä asiasta oli keskusteltu avoimesti. Lopettaneet kokivat, että valmentajat olivat jättäneet heikoimmat uimarit vähälle huomiolle ja yksilöllistä valmennusta oli ollut liian vähän. Uintia jatkaneiden mukaan valmentajien kanssa oli pystynyt kommunikoimaan avoimesti, jos nuori harkitsi lopettamista. Lopettaneilla urheilijoilla oli ollut paineita vanhempiensa suunnalta. He kertoivat vanhemmista, jotka olivat toimineet kuin olisivat olleet valmentajia ja painostaneet jatkamaan, kun uimarit olivat harkinneet lopettamista. Lopettaneet olivat kokeneet myös painostusta olla yhtä menestyneitä urheilijoita kuin vanhempansa tai käyttää hyväkseen mahdollisuudet, joita heidän vanhemmillaan ei

ollut. Ehkä hiukan yllättävä huomio oli, että uintia jatkaneiden nuorten vanhemmat olivat olleet vähemmän mukana harrastuksessa, ja he olivat tarjonneet muita mahdollisuuksia, kun kysymys oli ollut lopettamisesta. Lopettaneilla ei ollut samanikäisiä uintikavereita myöhempinä harrastevuosina, kun taas jatkaneilla oli hyviä kokemuksia koulukavereiden kannustavuudesta. Sisaruksilla oli yleisesti ollut hyvä vaikutus jatkaneisiin, kun osa lopettaneista oli ollut kilpailullisessa suhteessa omiin sisaruksiinsa. (Fraser-Thomas ym. 2008.)

Huomiot uimareiden haastatteluista ovat samansuuntaisia lukuisten kansainvälisten tutkimusten kanssa. Valmentajat voivat luoda ilmapiirin, jossa on hauskaa, tunnetaan yhteenkuuluvuutta ja jossa harrastuksen jättäviä on vain vähän. Toisaalta kontrolloivat, autoritaariset, vähän kannustavat ja lasta tukevat valmentajat saavat aikaan sen, että lapsi palaa loppuun ja luopuu liikunnasta. Vastaavasti vanhemmilta tukea ja kannustusta, mutta vain vähän painostusta saaneet lapset urheilevat enemmän, saavat liikunnasta enemmän nautintoa ja ottavat mieluusti haasteita vastaan. Vanhempien tuen puute saattaa johtaa lopettamiseen, mutta liiallinen painostus voi aiheuttaa loppuun palamista. (Fraser-Thomas & Côté 2006.)

Muita eri tutkimuksissa löydettyjä syitä lopettamiselle ovat olleet ajan tarve opiskeluun, työhön tai muihin harrastuksiin, peliajan vähyys, sekä hauskuuden puute. Lisäksi aikaisella erikoistumisella ja harjoittelun intensiteetin kasvattamisella varhaisessa vaiheessa on useassa tutkimuksessa nähty olevan yhteys harrastamisen lopettamiseen. (Fraser-Thomas ym. 2008, 646; Fraser-Thomas ym. 2005, 28; Wall & Côté 2007, 79–80; Butcher ym. 2002) Muun muassa Wallin ja Côtén (2007) tutkimuksen mukaan jääkiekon lopettaneet pelaajat olivat aloittaneet intensiivisemmän harjoittelun aikaisemmin kuin ne pelaajat, jotka jatkoivat harjoittelua.

Kun puhutaan lasten ja nuorten vetäytymisestä liikuntaharrastuksista, on huomattava, että kilpaurheilijoilla ja harrasteliikkujilla, tytöillä ja pojilla tai hiihtäjillä ja ratsastajilla ei välttämättä ole samoja syitä lopettaa. Kuten merkitykset ja motiivit, syyt lopettaa voivat olla erilaiset iästä, asuinpaikasta, perhetaustasta, etnisyydestä tai varallisuudesta riippuen. Kuten Côtén tutkimus uimareista osoitti, oli lopettaneilla useita epäedullisia tekijöitä häiritsemässä urheilusta nauttimista. Tämä tekee liikunnan lopettamisen ehkäisystä monimutkaisempaa.

DMSP-mallissa liikunnan huonoja vaikutuksia pyritään välttämään ja hyviä vaikutuksia korostamaan. Mallin kehittämistä varten on käyty läpi huomattava määrä drop out- ja merkitystutkimuksia ja tutkittu liikunnan lopettamisen dynamiikkaa. DMSP-mallissa lopettamista

pyritään torjumaan esimerkiksi ikävaiheisiin sopivalla harjoittelulla, aikaisen erikoistumisen korvaamisella monipuolisella harjoittelulla ja antamalla kehitysvaiheittaisia ohjeita vanhemmille ja valmentajille. Irlannin LISPA:ssa liikunnasta vetäytymiseen on yritetty vaikuttaa mallin joustavuudella (Hughes 2005, 15), ja DPYPS:ssä samaan on pyritty vahvistamalla lasten ja nuorten psykologisia kykyjä, joita he tarvitsevat siirtyessään erilaisten kehitysvaiheiden välillä.

KESKUSTELU

Helena Huhta, Suvi Nipuli

Tutkimuksen tehtävänanto oli selvittää, millaisin toimin lasten ja nuorten liikuntaa, tavoitteellista kilpaurheilua ja huippu-urheiluun johtavia polkuja on järjestetty muissa länsimaissa ja minkälaista tieteellistä tutkimusta aiheesta on tehty. Liikunnan ja kilpaurheilun mallit ja järjestelyt on jaettavissa kahteen eri tasoon: hallinnon ja ideologiseen tasoon.

Hallinnon tasolla voidaan vaikuttaa urheilujärjestelmän organisatorisiin ratkaisuihin, rahoitukseen ja yleisemmin urheilupolitiikkaan. Hallinnon tason järjestelmien vertailututkimukset ovat useimmiten kuvailevia selvityksiä, joissa huippu-urheilumenestykseen vaikuttavien tekijöiden arviointi jää heikoksi. Osassa tutkimuksista on pyritty kehittämään teoreettisia menetelmiä, joiden tavoitteena on selvittää systemaattisesti huippu-urheilun eri osa-alueiden vaikutuksia menestymiseen. Hallinnon taso koostuu kuitenkin monista toisiinsa vaikuttavista tekijöistä, joihin linkittyvät lisäksi useat yhteiskunnalliset muuttujat, joten tutkimusten kyky arvioida menestyksen reseptejä on kyseenalainen.

Tänä päivänä eri maiden urheilujärjestelmistä löytyy lukuisia yhtenäisiä piirteitä. Erilaiset valtiot ovat omaksuneet samankaltaisia menettelytapoja, ja järjestelmät ainakin näyttävät osittain samankaltaisina. Yhtäläisyyksistä huolimatta valtiot kuitenkin pyrkivät löytämään maansa kulttuuriseen ja poliittiseen ilmastoon sopivia yksilöllisiäkin tapoja saavuttaakseen urheilumenestystä. Kilpailun jatkuvasti koventuessa omia menettelytapoja on alettu myös vertailla kilpailijoiden vastaaviin. Benchmarking-toiminta voikin olla tarkoituksenmukainen työkalu muiden maiden huippu-urheilujärjestelmien ymmärtämiseksi ja niistä oppimiseksi.

Kansainvälisissä vertailuissa Suomessa on arvioitu vallitsevan pohjoismainen liikuntaperinne, jossa liikunnan tukeminen on osa hyvinvointipolitiikkaa, ja sillä tavoitellaan myös kansanterveydellisiä hyötyjä. Tämä on valittu polku, jonka muuttaminen Australian tavoin huippu-urheiluun panostavaksi tieksi vaatisi muutoksia yleisessä arvoilmapiirissä ja hyvinvointipolitiikassa. Muutokset ovat mahdollisia, mutta ne tapahtuvat hitaasti. (Green & Collins 2008.) Yksi kilpaurheilun haaste Suomessa on väestön pienuus. Kansalliset kilpaurheilusarjat toimivat vain harvoin taloudellisesti itsenäisinä, sillä lipputulot ja sponsorituet ovat vähäisiä. Sen vuoksi monessakaan urheilulajissa ei pystytä tarjoamaan mahdollisuutta täysammattilaisuuteen. Pohjoismaissa liikunta- ja urheilupolitiikka on muihin länsimaihin verrattuna vahvasti valtion ohjauksessa. Suomessa valtion ohjaus on vielä Ruotsia ja Norjaakin tiukempaa. Taloudellista panostusta huippu-urheiluun voidaan Suomessa pitää Ruotsiin ja Norjaan verrattuna kohtuullisena. (ks. Mäkinen 2010, 111; 148–149.)

Hallinnon tason järjestelyihin kuuluvat olennaisesti urheilukoulut, joiden tarkoitus on sovittaa yhteen kilpaurheilu sekä koulutus ja kasvatus. Suomen urheilulukioita on eri maiden vertailuissa pidetty erityisen joustavina. 2000-luvulla kehitetyt urheiluakatemit täydentävät korkeakoulutuksen urheilukoulujärjestelmää. Kansainvälisten tutkimusten mukaan urheilukouluissa opiskelevien koulumenestys on vastannut vertailuryhmien menestystä. Tutkimustulokset urheilukoulujen vaikutuksesta kilpailumenestykseen ovat kuitenkin olleet ristiriitaisia. Myös urheilukoulujen psykologisista ja sosiaalisista vaikutuksista on saatu erilaisia tuloksia. Kansainväliset tutkimukset antavat viitteitä siitä, minkälaisia erilaisia vaikutuksia urheilukouluilla voi olla. Tutkimukset ovat kuitenkin hyvin herkkiä tutkimusmenetelmien ja kulttuuristen erojen suhteen. Siksi Suomessa olisi tilausta laadulliselle tutkimukselle urheilijanuorten ajatuksista, tarpeista ja hyvinvoinnista. Mikäli urheilukoulujärjestelmä halutaan ulottaa entistä nuorempiin lapsiin, täytyy vaikutuksia ensin huolella arvioida. Mahdollisen muutoksen on myös tapahduttava monitieteellisessä yhteistyössä, ja sitä on seurattava tiiviisti.

Hallinnon tason rinnalla lasten ja nuorten liikunnan ja urheilun järjestelyihin vaikuttavat erilaiset ideologiset mallit. Ideologisissa liikunta- ja urheilumalleissa lähtökohtana on aina jokin ideologinen asemoituminen, toisin sanoen tietyt arvot ja tavoitteet, joihin mallien kehittämällä on pyritty vastaamaan. Erot mallien välillä liittyvät siihen, kuinka suurelta osin ne keskittyvät huippu-urheilijoiden kehityksen optimoimiseen ja toisaalta laajan osallistumisen ja harrastuspolun edistämiseen. Ideologisissa malleissa otetaan kantaa siihen, mitä liikunta- ja urheiluvalmennuksen tulisi missäkin ikä- tai kehitysvaiheessa sisältää. Kattavimmat mallit sisältävät muun muassa

vaihtoehtoisia liikunta- ja urheilupolkuja ja ohjeistuksia valmentajien ja vanhempien rooleista. Ne myös käsittelevät psykologisia, emotionaalisia ja sosiaalisia kehityskulkuja.

Ideologisen näkökulman lisäksi mallien rakentumista ohjaa yleensä jokin tieteellinen huomio, jota pyritään hyödyntämään käytännössä. Huomiot voivat olla fysiologisia tai psykologis-sosiologisia. Tämä tuo malleihin painotuseroja, vaikka kaikissa uusimmissa huomioidaankin kehityksen molemmat puolet. Malleissa on myös mahdollista painottaa joko nuoren urheilullista kehitystä tai nuoren kehitystä urheilun avulla. Tässä tulee jälleen esille mallien ideologinen ulottuvuus.

Tässä tutkimuksessa on esitelty joitakin tutkimuksellisesti orientoituneita ja kattavia ideologioita malleja, mutta tyhjentävää esitystä ei pystytty esittämään. Esimerkiksi monet valtioiden sekä yksittäisten lajiliittojen ja seurojen ideologiset mallit ovat jääneet raportin ulkopuolelle.

Luonnollinen seuraus ideologisten liikunta- ja urheilumallien analysoimisesta on kysyä, tarvitaanko Suomessa sellaista ja jos tarvitaan, minkälainen sen tulisi olla. Ensimmäiseksi on mietittävä, mitä mallilla tavoitellaan ja mitä se muuttaisi nykytilanteeseen verrattuna. Monet kysymyksistä mallin valinnassa ovat tutkimusteoreettisia, mutta tärkeimmät niistä ovat ideologisia. Tarvitaanko Suomessa mallia laajan harrastajajoukon aktivointiin vai huippu-urheilijoiksi tähtäävien harjoittelun optimointiin? Entä olisiko tarvetta molempiin ja voisiko näiden alueiden yhdistämisestä olla jotakin hyötyä? Ideologinen liikunta- ja urheilumalli on lähtökohtaisesti avoin ja siihen on mahdollista liittää erilaisia haluttuja osa-alueita. Yksi tällainen mahdollisuus on terveyden edistämisen näkökulma, josta Sami Kokko on kirjoittanut vuonna 2010 julkaistussa väitöskirjassaan.

Ann MacPhail ym. (2010) siteeraavat John Lyles (2002, 91) varoitusta siitä, että malleilta voidaan odottaa liikaa. Ne eivät nimittäin ikinä tavoita kaikkia elämän nyansseja. On myös mahdollista, että malli on vahvempi teoriassa kuin käytännössä. Olemassa olevan mallin soveltaminen vaatii monenlaisia toimia. MacPhailin ym. (2010) mielestä on välttämätöntä, että malli saa tuen maan hallinnolta. Osapuolet on vakuutettava sen arvoista, tavoitteista ja keinoista, ja eri toimijoiden välille on luotava toimivia linkkejä, jotta toiminta olisi kokonaisvaltaista ja tehokasta.

Ideologisten liikunta- ja urheilumallien nuoruus vaikeuttaa niiden arviointia, koska arvioivaa tutkimusta on vielä vähän olemassa. Jos Suomessa päätetään ottaa käyttöön jokin valmiista malleista tai kehittää oma sellainen, on aiheellista pohtia, missä vaiheessa tämä tehdään. Haluaako Suomi olla mukana kehittämissä vai odotetaanko joitakin vuosia vertailukelpoista tietoa

mallien tuloksista? Kiinnostavaa olisi kuulla myös kokemuksia mallin viemisestä kentälle; mitä ongelmia implementoinnissa on esiintynyt ja miten ne on saatu ratkaistua?

Lopuksi on muistettava, että kulttuuriset erot vaikuttavat siihen, mikä ideologinen malli on sopiva millekin maalle (Abbott ym. 2002, 70; ref. Stevenson, 1990). On myös huomattava, että muutokset ideologisella tasolla heijastuvat hallinnon tasolle ja päinvastoin. Tutkimuksissa käsitellään harvoin tasoja yhdessä tai niiden keskinäistä vuorovaikutusta. Ideologinen malli ei kuitenkaan toimi tyhjiössä. Organisatoristen rakenteiden ja kulttuurisen ilmapiirin merkitystä ei pidä väheksyä, vaan niitä tulisi analysoida huolellisesti muutoksia silmälläpitäen. Kokonaisvaltaisen lasten ja nuorten liikunta- ja urheilumallin käyttöönotto vaatii kaikkien toimijoiden yhteistyötä sekä yhteistä visiota siitä, mitä ollaan tekemässä. (ks. MacPhail ym. 2010.)

Länsimaissa on viime vuosikymmenten aikana huolestuttu etenkin nuorten istuvasta elämäntavasta, jonka seurauksena kokonaisliikuntamäärä on jäänyt aikaisempia sukupolvia vähäisemmäksi. Nykyinen fyysisesti kevyt elämä vaikuttaa nuorten elämään ja vähentää juuri arkiliikunnan määrää. Liikunnasta on tullut yhteiskunnassa erillinen saarekkeensa, jota lähdetään erikseen harrastamaan sitä varten rakennetuille urheilupaikoille. Samaan aikaan, kun liikutaan järjestäytyneesti aiempia sukupolvia enemmän, ylipainoisten nuorten osuus on lisääntynyt ja kuntotestien tulokset heikentyneet. Edellä mainitut ongelmat koskettavat kuitenkin vain osaa nuorista. (Smith & Green 2005, 243.) Nykyään liikunnan harrastaminen on polarisoitunut. Osa nuorista liikkuu enemmän kuin koskaan aikaisemmin, osa on lähes tyystin passiivisia. (ks. esim. Takalo 2004.)

Vaikka urheilemisen voidaan nähdä eriytyneen omaksi osa-alueeksi, sitä ei voida tutkia muusta elämästä erillään: liikunta linkittyy osaksi lasten ja nuorten muuta elämismailmaa. Muu elämä vaikuttaa siihen, mitä harrastuksilta odotetaan, millaista tekemistä nuoret kaipaavat ja millä intensiteetillä. Liikunta taistelee paikasta nuorten vapaa-ajanviettoaktiviteettina monien muiden vaihtoehtojen kanssa. Jotta se voisi menestyä tässä kilpailussa, on tiedettävä, mitä lapset ja nuoret vapaa-ajaltaan odottavat ja vastattava tähän kysyntään.

Liikunta on lapsille ja nuorille edelleen tärkeä vapaa-ajanviettomuoto. Lähes kaikki lapset ja nuoret sanovat harrastavansa sitä ainakin jonkin verran. He eivät kuitenkaan ole yhtenäinen ryhmä, vaan esimerkiksi perhetausta ja asuinpaikka vaikuttavat lasten ja nuorten mahdollisuuksiin harrastaa liikuntaa (ks. esim. Kantomaa ym. 2010; Nupponen ym. 2010; Vuori 2006).

Vähävaraiset ja heikosti koulutetut aikuiset ja heidän lapsensa muodostavat vähän liikuntaa harrastavien riskiryhmän. Liikunnan harrastaminen vaihtelee sosioekonomisen aseman mukaan myös Suomessa. Korkeasti koulutetut ja hyvässä ammattiasemassa olevat harrastavat enemmän kunto- ja vapaa-ajanliikuntaa kuin vähemmän koulutetut ja pienempituloiset. (ks. esim. Borodulin ym. 2010; Kahma 2011.)

Perheen merkitys lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuudelle onkin suuri. Tutkimusten mukaan lapset tarvitsevat sosiaalista tukea aloittaakseen liikuntaharrastuksen ja myös jatkaakseen sitä.

Vanhempien toiminnallinen tuki on tärkeää etenkin omaehtoiseen liikuntaan sosiaalistamisessa, mutta myös organisoituun liikuntaan kannustamisessa. (Takalo 2004.) Lasten terveyskäyttäytymisessä ei ole vielä suuria eroja, mutta nuorilla aikuisilla eroja esiintyy jo enemmän. Nuoret elävät siis tärkeää elämänvaihetta, jossa sosioekonomiset terveyserot kehittyvät, mikäli ne ovat kehittyäkseen. (Vuori 2006, 28.)

Mahdollisuus liikkua monipuolisesti ja kokeilla useita eri lajeja eri intensiteetillä kehittää lapsen liikunnallisia perustaitoja ja auttaa tulevassa lajivalinnassa. Perusliikuntataitojen opettaminen ja oppiminen ovat tärkeitä, sillä ne antavat hyvän pohjan myöhemmin opittaville lajitaidoille. Varhainen erikoistuminen yhteen lajiin voi olla pidemmän aikavälin kilpaurheilumenestymisen kannalta haitallista (ks. esim. Güllich & Emrich 2006; Baker ym. 2009). Lisäksi aikaisella erikoistumisella yhteen lajiin ja harjoittelun intensiteetin kasvattamisella liian nuorena on useissa tutkimuksissa nähty olevan yhteys harrastamisen lopettamiseen (ks. esim. Fraser-Thomas ym. 2008).

Saksassa lapset ja nuoret voivat liittyä urheiluseuroihin, jotka järjestävät harjoituksia parhaimmillaan 30 eri lajissa. Näin lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus kokeilla useampaa lajia samassa seurassa, mikä auttaa heitä löytämään oman kiinnostuksen kohteensa. Tavoitteellisuuden aste voi myös vaihdella. Saman seuran sisällä on mahdollista harrastaa sekä kilpaurheilua että harrasteliikuntaa. Saksalainen järjestelmä ei siis tue pyramidiajattelua, jossa iän karttuessa ja kilpailuluokkien kiristyessä osa nuorista tiputettaisiin liikunnan ulkopuolelle, vaan nuori voi jatkaa saman lajin harjoittamista samassa seurassa kevyemmällä intensiteetillä. (Kirk ym. 2007, 92–97.) Suomessa seuratoiminnan luonne on viime vuosikymmenten aikana muuttunut yhä enemmän yleisseuroista kohti yhden lajin seurojen mallia (Koski 2009, 41–46).

Nuorisoliikunnalta voidaan vaatia paitsi liikunnallisia tuloksia myös nuorten sosiaalisen kehityksen edistämistä. Saksassa urheiluseurojen tavoitteena on vahvistaa nuorten sosiaalisia verkostoja, parantaa heidän itsetuntoaan sekä ehkäistä ongelmakäyttäytymistä kuten väkivaltaisuutta ja päihteidenkäyttöä. Nämä asiat ovat osa urheilupolitiikkaa, ja ne otetaan huomioon rahoitusta jaettaessa. Rahoituspolitiikka onkin vahvasti ohjannut urheiluseuroja hyväksymään sosiaaliset tavoitteet osaksi toimintaansa. (Kirk ym. 2007, 92.)

Nuorten liikuttaminen on kysymys, jossa tarvitaan nykyään mielikuvitusta. Kaikki nuoret eivät kaipaa samanlaista toimintaa. Osa heistä toivoo vahvasti tavoitteellista urheilua, johon sitoutua ja panostaa. Toisille tällainen harrastus edustaa stressiä ja tunnetta riittämättömyydestä. Heille tärkeämpää ovat liikunnan tarjoamat sosiaaliset suhteet, hauskuus ja terveys. Onnistumisen kokemukset, joiden saavuttamista edesauttavat usko omaan kykyihin ja fyysisiin mahdollisuuksiin, lisäävät liikuntamyönteisyyttä ja vaikuttavat liikuntaharrastuksen jatkumiseen. Vastaavasti heikoksi koetut liikuntataidot saattavat johtaa harrastuksen lopettamiseen, eivätkä ne motivoi aloittamaan uutta lajia. (Takalo 2004.) Jotta erityisesti murrosiässä usein tapahtuva liikuntaharrastuksen lopettaminen voitaisiin välttää, täytyisi nuorille järjestää heidän omaan erilaisiin kykyihinsä ja tarpeisiinsa vastaavaa toimintaa. Tavoitteellinen kilpaurheilu toimii monelle nuorelle hyvänä liikkumisen motiivina, mutta ei kaikille. Nuoren pudottautuminen tai pudottaminen tavoitteellisesta kilpaurheilusta tarkoittaa valitettavan usein myös kokonaan liikunnan parista putoamista. Murrosikäisenä uuden lajin aloittaminen on hankalaa, mikäli harrastejoukkueiden kaltaisia vaihtoehtoja ei ole olemassa heille, jotka eivät joko välitä kilpaurheilusta tai eivät siinä menesty.

Jos Suomessa päätetään ottaa käyttöön kokonaisvaltainen liikunta- ja urheilumalli, on mietittävä tarkkaan, millainen sen tulisi olla, jotta se sopisi parhaalla mahdollisella tavalla suomalaiseen yhteiskuntaan. Myös vaihtoehtoisia toimintamalleja ja muita ratkaisuja olisi hyödyllistä kartoittaa. Mihinkin ikinä päädytäänkin, perusteellinen katsaus muiden maiden menettelytapoihin on tarpeen. Sen avulla voidaan selvittää, miten tehdyt valinnat ovat muualla käytännössä toteutuneet ja millainen niiden vaikuttavuus on ollut. Kaikissa tämän selvityksen ideologisissa malleissa korostettiin mallin kehittämistä ja päivittämistä uuden tieteellisen tiedon valossa. Jotta mallin kehittäminen on mahdollista, tutkimuksiin perustuva tieto ja arvoihin perustuvat ideologiset valinnat on pidettävä erillään sekä huolehdittava tutkimustiedon jäljitettävyydestä.

KIRJALLISUUS

Abbott, Angela & Collins, Dave & Martindale, Russell & Sowerby, Katie (2002) *Talent identification and development: an academic review*. Edinburgh: SportScotland.

Abbot, Angela & Collins, Dave (2002) A Theoretical and Empirical Analysis of a 'State of the Art' Talent Identification Model. *High Ability Studies* 13 (2), 157–177.

Abbott, Angela & Collins, Dave & Sowerby, Katie & Martindale, Russell (2007) *Developing the Potential of Young People in Sport*. Edinburgh: SportsScotland.

[<http://www.sportscotland.org.uk/NR/rdonlyres/E6E473C5-751E-411E-AE5A-B7514161825F/0/DevelopingthePotentialofYoungPeopleinSport.pdf>] (Viitattu 3.12.2010).

Augestad, Pål & Bergsgard, Nils Asle & Hansen, Atle (2006) The Institutionalisation of an elite sport organisation in Norway – the case of 'Olympiatoppen'. *Sociology of Sport Journal* 23 (3), 293–313.

Bailey, Richard & Collins, Dave & Ford, Paul & MacNamara, Àine & Toms, Martin & Pearce Gemma (2010) *Participant Development in Sport: An Academic Review*. Sport coach UK & Sport Northern Ireland. [<http://www.sportni.net/NR/rdonlyres/991FF96E-C6DB-4700-A900-F4DF2732E81A/0/ParticipantDevelopmentinSport.pdf>] (Viitattu 20.12.2010).

Baker, Joseph & Cobley, Stephen & Fraser-Thomas, Jessica (2009) What do we know about early sport specialization? Not much! *High Ability Studies* 20 (1), 77–89.

Balyi, Istvan (2001) *Sport System Building and Long-term Athlete Development in British Columbia*. Esitely NCTC:n kuudennessa kansallisessa valmennusforumissa. Sports Med BC. [<https://woc.uc.pt/fcdef/getFile.do?tipo=2&id=3592>] (Viitattu 28.10.2010).

Balyi, Istvan & Way, Richard & Norris, Steven & Cardinal, Charles & Higgs, Colin (2005) *Canadian sport for life: Long-Term Athlete Development Resource Paper V2*. Vancouver: Canadian Sport Centres.

Benson, Peter L. (1997) *All kids are our kids: what communities must do to raise caring and responsible children and adolescents*. San Francisco: Jossey-Bass.

Berg, Päivi (2009) *Ryhmärajoja ja hierarkioita: etnografinen tutkimus peruskoulun yläasteen liikunnanopetuksesta*. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitos, Sosiaalipsykologisia tutkimuksia 22.

Bloom, Benjamin (1985) *Developing talent in young people*. New York: Ballantine Books.

Borodulin, Katja & Mäkinen, Tomi & Prättälä, Ritva (2010) Vapaa-ajan liikuntaa ennustavat ylioppilaslakki, valkokaulus ja paksu lompakko. *Liikunta & Tiede* 47 (4), 4–10.

Brettschneider, Wolf-Dietrich (1999) Risks and Opportunities: Adolescents in Top-Level Sport – Growing up with the Pressures of School and Training. *European Physical Education Review* 5 (2), 121–133.

- Butcher, Janice & Lindner, Koenraad J. & Johns, David P. (2002) Withdrawal from Competitive Youth Sport: A Retrospective Ten-year Study. *Journal of Sport Behavior* 25 (2), 145–163.
- Böhlke, Nikolai & Robinson, Leigh (2009) Benchmarking of élite sport systems. *Management Decision* 47 (1), 67–84.
- Christensen, Mette Krogh & Sørensen, Jan Kahr (2009) Sport or school? Dreams and dilemmas for talented young Danish football players. *European Physical Education Review* 15 (1), 115–133.
- Clumpner, Roy A. (1994) 21st century success in international competition. Teoksessa Ralph Wilcox (ed.) *Sport in the global village*. Morgantown: Fitness Information Technology, 298–303.
- Collins, Dave & Martindale, Russel & Button, Angela & Sowerby, Katie (2010) Building a physically active and talent rich culture: An educationally sound approach. *European Physical Education Review* 16 (1), 7–28.
- Cooke, George (1997) Pathways to success: a new model for talent development. *Super coach* 8 (5), 10–11.
- Côte, Jean (1999) The Influence of the Family in the Development of Talent in Sport. *The Sport Psychologist* 13 (4), 395–417.
- Côté, Jean & Baker, Joseph & Abernethy, Bruce (2007) Practice and Play in the Development of Sport Expertise. Teoksessa Gershon Tenenbaum & Robert Eklund (eds) *Handbook of Sport Psychology*. Hoboken: Wiley, 184–202.
- Crespo, Miguel & Miley, Dave & Couraud, Frank (2001) An overall vision of player development. Teoksessa Miguel Crespo & Machar Reid & Dave Miley (eds) *Tennis Player Development*. Lontoo: ITF Ltd, 13–18.
- CS4L (2010) *Canadian Sport-Specific LTAD Models*. [<http://www.canadiansportforlife.ca/default.aspx?PageID=1181&LangID=en>] (Viitattu 13.12.2010).
- CS4L (2011) *Canada's Long-term Athlete Development Model*. [<http://www.canadiansportforlife.ca/default.aspx?PageID=1027&LangID=en>] (Viitattu 3.1.2011).
- De Bosscher, Veerle & De Knop, Paul & van Bottenburg, Maarten & Shibli, Simon (2006) A conceptual framework for analyzing Sports Policy Factors Leading to international sporting success. *European Sport Management Quarterly* 6 (2), 185–215.
- De Bosscher, Veerle & Bingham, Jerry & Shibli, Simon & van Bottenburg, Maarten & De Knop, Paul (2008) *The Global Sporting Arms Race: An International Comparative Study on Sports Policy Factors Leading to International Sporting Success*. Oxford: Mayer & Mayer Sport.
- De Bosscher, Veerle, De Knop, Paul & van Bottenburg, Maarten (2009a) An analysis of homogeneity and heterogeneity of elite sports systems in six nations. *International Journal of Sports Marketing & Sponsorship* 10 (2), 111–131.

De Bosscher, Veerle & De Knop, Paul & van Bottenburg, Maarten & Shibli, Simon & Bingham, Jerry & Truyens, Jasper (2009b) *Sport policy factors leading to international sporting success. Research proposal for international cooperative studies on high performance sport.* [[http://www.teamdanmark.dk/CMS/cmsresources.nsf/filenames/Bilag%20ti%20punkt%209%20-%20SPLISS-baggrund.pdf/\\$file/Bilag%20ti%20punkt%209%20-%20SPLISS-baggrund.pdf](http://www.teamdanmark.dk/CMS/cmsresources.nsf/filenames/Bilag%20ti%20punkt%209%20-%20SPLISS-baggrund.pdf/$file/Bilag%20ti%20punkt%209%20-%20SPLISS-baggrund.pdf)] (Viitattu 2.12.2010).

De Knop, Paul & Engström, Lars-Magnus & Skirstad, Berit (1996) Worldwide Trends in Youth Sport. Teoksessa Paul De Knop & Lars-Magnus Engström & Berit Skirstad & Maureen R. Weiss (eds) *Worldwide Trends in Youth Sport*. Champaign: Human Kinetics, 276–281.

Digel, Helmut (2002) A comparison of competitive sport systems. *New Studies in Athletics, IAAF Quarterly* 17 (1), 37–50.

Eitzen, D. Stanley & Sage, George, H. (1989) *Sociology of North American sport*. Dubuque: Wm. C. Brown publishers.

Emrich, Eike & Fröhlich, Michael & Klein, Markus & Pitsch, Werner (2009) Evaluation of the Elite Schools of Sport: Empirical Findings from an Individual and Collective Point of View. *International Review for the Sociology of Sport* 44 (2–3), 151–171.

Esping-Andersen, Gosta (1999) *Social foundation of post-industrial economics*. New York: Oxford University Press.

Evans, Robert. G. (2005) Fellow travelers on a contested path: Power, purpose and the evolution of European health care systems. *Journal of health Politics, Policy and Law* 30 (1–2), 277–294.

Finnpanel (2010) Finnpanel Oy. [<http://www.finnpanel.fi/>] (Viitattu 4.10.2010).

Fisher, Richard J. & Borms, Jan (1990) *The Search for Sporting Excellence*. Schorndorf: Karl Hofmann Verlag.

Fogelholm, Mikael & Paronen, Olavi & Miettinen, Mari (2007) Liikunta – hyvinvointipoliittinen mahdollisuus: suomalaisen terveystiikunnan tila ja kehittyminen 2006. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus & Opetusministeriö & UKK-instituutti.

Fraser-Thomas, Jessica & Côté, Jean & Deakin, Janice (2005) Youth sport programs: an avenue to foster positive youth development. *Physical Education and Sport Pedagogy* 10 (1), 19–40.

Fraser-Thomas, Jessica & Côté, Jean (2006) Youth Sports: Implementing findings and moving forward with research. *Athletic Insight – the online journal of sport psychology* 8 (3), 12–27.

Fraser-Thomas, Jessica & Côté, Jean & Deakin, Janice (2008) Understanding dropout and prolonged engagement in adolescent competitive sport. *Psychology of Sport and Exercise* 9 (5), 645–662.

Fyysisen aktiivisuuden suositus kouluikäisille 7-18-vuotiaille (2008) Helsinki: Opetusministeriö & Nuori Suomi ry.

Gee, James (2003) *What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy*. New York: Palgrave & Macmillan.

Giddens, Anthony (1991) *Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press, 53.

Green, B. Christine (2005) Building Sport Programs to Optimize Athlete Recruitment, Retention, and Transition: Toward a Normative Theory of Sport Development. *Journal of Sport Management* 19 (3), 233–253.

Green, Ken & Smith, Andy & Roberts, Ken (2005) Young people and lifelong participation in sport and physical activity: a sociological perspective on contemporary physical education programmes in England and Wales. *Leisure Studies* 24 (1), 27–43.

Green, Mick (2005) Integrating Macro- and Meso-Level Approaches: A Comparative Analysis of Elite Sport Development in Australia, Canada and the United Kingdom. *European Sport Management Quarterly* 5 (2), 143–166.

Green, Mick & Collins, Shane (2008) Policy, Politics and Path Dependency: Sport Development in Australia and Finland. *Sport Management Review* 11 (3), 225–251.

Green, Mick & Houlihan, Barrie (2005) *Elite sport development: Policy learning and political priorities*. London & New York: Routledge.

Green, Mick & Oakley, Ben (2001) Elite sport development systems and playing to win: uniformity and diversity in international approaches. *Leisure Studies* 20 (4), 247–267.

Güllich, Arne & Pitsch, Werner & Papathanassiou, Vassilios & Emrich, Eike (2000) Zur Rolle von Trainingsempfehlungen im Nachwuchsleistungssport. Teil 1: Das synthetische Apriori im Leistungssport. *Leistungssport* 30 (5), 45–52.

Güllich, Arne & Emrich, Eike (2006) Evaluation of the support of young athletes in the elite sports systems. *European Journal for Sport and Society* 3 (2), 85–108.

Hakulinen-Viitanen, Tuovi & Kaikkonen, Risto & Koponen, Päivikki & Koskinen, Seppo, Laatikainen, Tiina & Leinonen, Anna & Mäki, Päivi & Sippola, Risto & Vartiainen, Erkki & Virtanen Suvi (2010) *Lasten terveys. LATE-tutkimuksen perustulokset lasten kasvusta, kehityksestä, terveydestä, terveystottumuksista ja kasvuympäristöstä*. Raportti 2. Helsinki: THL. [<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/3ebde5ad-1be7-4268-9167-df23095fca33>] (Viitattu 3.1.2011).

Harinen, Päivi & Itkonen, Hannu & Rautopuro, Juhani (2006) *Asfalttiprinssit – tutkimus skeittareista*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 159. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura.

Hogan, Kieran & Norton, Kevin (2000) The 'Price' of Olympic Gold. *Journal of Science and Medicine in Sport* 3 (2), 203–218.

Hoikkala, Tommi (2009) *Erilainen mies tuomiokapitulissa*. Ylen Ykkösaamun kolumni 27.1.2009. (<http://www.yleradio1.fi/yhteiskunta/kolumni/id19037.shtml>) (Viitattu 4.4.2010).

Houlihan, Barrie (2009) Mechanism of international influence on domestic elite sport policy. *International Journal of Sport Policy* 1 (1), 51–69.

Houlihan, Barrie & Green, Mick (2008) *Comparative elite sport development: Systems, structures and public policy*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Hughes, Anne-Marie & Keane, Shane & Lyons, Deirdre & Quinn, Sheelagh & MacPhail, Ann (2005) *Lifelong involvement in sport and physical activity: The LISPA Model Consultation document*. [<http://www.coachingireland.com/files/The%20LIPSA%20Model.pdf>] (Viitattu 10.11.2010).

Huisman, Tuulamarja (2004) *Liikunnan arviointi peruskoulussa 2003: yhdeksäsluokkalaisten kunto, liikunta-aktiivisuus ja koululiikuntaan asennoituminen* (Opetushallitus). Helsinki: Yliopistopaino.

Huotari, Pertti (2004) *Kaikki kunnossa? Suomalaisten koululaisten fyysinen kunto vuosina 1976 ja 2001*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 162. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES. [<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/9332/G0000693.pdf?sequence=1>] (Viitattu 10.1.2011).

Jefferies, Stephen, C (1983) *Youth sports in the Soviet Union*. A dissertation. Presented to the department of physical education and the graduate school of the university of Oregon for the degree of doctor of philosophy. University of Oregon.

Jess, Mike (1999) Basic movements and movement concepts: a developmental framework for a lifetime of physical education, sport and exercise. Unpublished paper.

Jonker, Laura & Elferink-Gemser, Marije T. & Visscher, Chris (2009) Talented athletes and academic achievements: a comparison over 14 years. *High Ability Studies* 20 (1), 55–64.

Kahma, Nina (2011) Sport and social class: The case of Finland. *International Review for the Sociology of Sport*. (Tulossa 2011).

Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010: lapset ja nuoret (2010) SLU:n julkaisusarja 7/2010 [http://slu-fi-bin.directo.fi/@Bin/9788c26de9b51fca13c560e146b74728/1296045969/application/pdf/3244703/Liikuntatutkimus_nuoret_2009_2010.pdf] (Viitattu 24.1.2011).

Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010: vapaaehtoistyö (2010) SLU:n julkaisusarja 8/2010 [http://slu-fi-bin.directo.fi/@Bin/6da1d58e1a1d573fe93e53dbf67bb003/1296030632/application/pdf/3244699/Liikuntatutkimus_vapaaehtoistyö_2009_2010.pdf] (Viitattu 24.1.2011).

Kantomaa, Marko & Tammelin, Tuija & Ebeling, Hanna & Taanila, Anja (2010) Liikunnan yhteys nuorten tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöihin, koettuun terveyteen ja koulumenestykseen. *Liikunta & Tiede* 47 (6), 30–37.

Kirk, David & Brettschneider, Wolf-Dietrich & Auld Chris (2007) Junior sport models representing best practice nationally and internationally. Teoksessa Sue Hooper & Doune MacDonald & Murray Phillips (eds) *Junior sport matters: Briefing papers for Australian junior sport*. Canberra: Australian Sports Commission, 83–99.

- Kokko, Sami (2010) *Health Promoting Sports Club. Youth Sports Clubs' Health Promoting Profiles, Guidance, and Associated Coaching Practice in Finland*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Kokko, Sami & Vuori, Mika (2004) Terveyttä edistävä urheiluseura toimii kahdella kentällä. *Liikunta & Tiede* 41 (4), 18–19.
- Koski, Pasi (2004) Liikuntasuhde. Teoksessa Kai Ilmanen (ed.) *Pelit ja kentät. Kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta*. Jyväskylän yliopiston tutkimuksia 3. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 189–207.
- Koski, Pasi (2006) Merkitysten ristiaallokossa - suhde terveyteen, alkoholiin ja liikuntaan rakentuu sosiaalisissa maailmoissa. Teoksessa Anne Puuronen (ed.) *Terveystaju. Nuoret, politiikka ja käytäntö*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 23–32.
- Koski, Pasi (2009) *Liikunta ja urheiluseurat muutoksessa*. Helsinki: SLU -julkaisusarja 7/09.
- Koski, Pasi & Tähtinen, Juhani (2005) Liikunnan merkitykset nuoruudessa. *Nuorisotutkimus* 1/2005, 3–21.
- Lapchick, Richard, E. (1987) The high school athlete as the future college student-athlete. *Journal of sport and social issues* 11 (1–2), 104–121.
- Lasten ja nuorten kilpailutoiminnan suositukset* (2004) Helsinki: Nuori Suomi ry.
- Lehmuskallio, Mari (2007) *Liikuntakulutus kaupunkilaislasten ja –nuorten liikuntasuhteessa*. Turku: Turun yliopiston julkaisu C 263.
- Liikuntakomitea (1990) *Liikuntapolitiikan linjat 1990-luvulla*. Komiteamietintö 1990:24. Opetusministeriö, Valtion painatuskeskus.
- LTAD (2010) Newsletter Spring 2010. CS4L Organization – Tennis Canada. Tennis Connecting Recreation, Schools and Clubs. [http://www.canadiansportforlife.ca/upload/docs/Muni%20E-Package/ARTICLE_tennis_FINAL.pdf] (Viitattu 10.11.2010).
- Lyle, John (2002) *Sports coaching concepts: A framework for coaches' behaviour*. Lontoo: Routledge.
- Lämsä, Jari (2004) *Huippu-urheilu pohjoismaissa. Selvitys Suomen, Ruotsin, Norjan ja Tanskan liikuntapolitiikasta, huippu-urheilujärjestelmästä sekä urheilun rahoituksesta*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:21.
- Lämsä, Jari (2011) Sähköpostikysely 15.1.2011.
- Lämsä, Jari & Mäenpää, Pasi (2004) *Kuinka moni lopettaa? Tietoja ja näkemyksiä nuorten urheiluharrastuksen aloittamisesta ja lopettamisesta*. Helsinki: SLU-paino.
- MacPhail, Ann & Lyons, Deirdre & Quinn, Sheerlagh & Hughes, Anne-Marie & Keane, Shane (2010) A framework for lifelong involvement in sport and physical activity: the Irish perspective. *Leisure studies* 29 (1), 85–100.

- Martindale, Russel J.J. & Collins, David & Daubney, Jim (2005) A Critical Review of Talent Development and Implications for Sport. *Quest*, 57 (4), 353–375.
- Metsä-Tokila, Timo (2001) *Koulussa ja kentällä. Vertaileva tutkimus huipulle tähtäävän urheilun ja koulutuksen yhdistämisestä*. Turku: Turun yliopisto.
- MHSAA (Michigan high school athletic association) (1999) *1999–00 MHSAA coaches guidebook*. East Lansing, MI.
- Miracle, Andrew W. & Rees, C. Roger (1994) *Lessons of the locker room. The myth of school sports*. Amherst: Prometheus books.
- Moore, Phil M. & Collins, Dave & Burwitz, L. & Jess, Mike C. (1998) *The development of talent study*. Lontoo: English Sports Council.
- Myllyniemi, Sami (2009) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Opetusministeriö & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Mäkinen, Jarmo (2010) *Urheilun rakenteet ja tuki Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa*. KIHU:n julkaisusarja nro 17. Jyväskylä: Kilpa- ja urheilun tutkimuskeskus KIHU.
- NRCIM (2002) *Community programs to promote youth development*. [http://books.nap.edu/openbook.php?record_id=10022&page=1]
- Nupponen, Heimo & Telama, Risto (1998) *Liikunta ja liikunnallisuus osana 11–16 -vuotiaiden eurooppalaisten nuorten elämäntapaa*. Jyväskylä: Liikuntakasvatuksen laitos ja Liikuntakasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Nupponen, Heimo & Halme, Titta & Parkkisenniemi, Susanna & Pehkonen, Mikko & Tammelin, Tuija (2010) *LAPS SUOMEN –tutkimus 3–12-vuotiaiden lasten liikunta-aktiivisuus. Yhteenveto vuosien 2001–2003 menetelmistä ja tuloksista*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 239. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhdistys LIKES.
- Oakley, Ben & Green, Mick (2001) The production of Olympic champions: international perspectives on elite sport development system. *European Journal for Sport Management* 8 (1), 83–105.
- Pierson, Paul (2000) Increasing returns, path dependence, and the study of politics. *American Political Science Review* 94 (2), 251–267.
- Pitsch, Werner (2005) Ein Modell zur Simulation von Spitzensportlerlaufbahnen. Methodologische Grundlagen und Struktur des Modells. Teoksessa Eike Emrich & Arne Güllich & Martin-Peter Büch (eds) *Empirische Forschung im Nachwuchsleistungssport*. Schorndorf : Hofmann, 289–323.
- Puronaho, Kari (2006) *Liikuntaseurojen lasten ja nuorten markkinointi: tutkimus lasten ja nuorten liikunnan tuotantoprosessista, resursseista ja kustannuksista*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Puuronen, Anne (2004) *Rasvan tyttäret. Etnografinen tutkimus anorektisen kokemustiedon kulttuurisesta jäsentymisestä*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura julkaisu 42. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Pääkkönen, Hannu (2002) Mihin koululaisten aika kuluu? *Hyvinvointikatsaus* 4/2002, 2–9.
- Radtke, Sabine & Coalter, Fred (2007) *Sports Schools: An International Review*. Stirling: University of Stirling, Department of Sports Studies.
[<http://www.icsspe.org/download/documente/wissenschaft/RadtkeCoalter.pdf?PHPSESSID=061cc6240fd4dba6bd3ce8f007363fb2>] (Viitattu 20.11.2010).
- Radtke, Sabine & Coalter, Fred (2009) Elite sport schools: An international review on policies and practices. 6th EAS Conference, esitys. [www.eas-network.eu/dl.php?fid=99] (Viitattu 20.11.2010).
- Randak, Lawrie (1998) Talent identification and development in Scottish sport. *Journal of Physical Education* 26, 46–63.
- Riordan, James (1977) *Sport in Soviet society*. Cambridge: Cambridge university press.
- Riordan, James (1991) *Sport, politics and communism*. Manchester: Manchester university press.
- Salasuo, Mikko & Hoikkala, Tommi (2010) Lapset, nuoret ja mediayhteiskunta. Teoksessa Eero Jokela & Heli Pruuki (eds) *Jo iso, vielä pieni – kouluikäisen lapsen maailma*. Helsinki: LK -kirjat, 146–162.
- Salasuo, Mikko & Koski, Pasi (2010) Miten kilpaurheilu istuu nykynuorten sielunmaisemaan – näkökulmia liikuntasuhdetta vahvistaviin ja heikentäviin tekijöihin. *Liikunta & Tiede* 47 (2–3), 4–9.
- Schulze, Gerhard (1992) *Die Erlebnisgesellschaft: Kultursoziologie der Gegenwart*. Frankfurt am Main: Campus.
- Smith, Andrew & Green, Ken (2005) The Place of Sport and Physical Activity in Young People's Lives and its Implications for Health: Some Sociological Comments. *Journal of Youth Studies* 8 (2), 241–253.
- SOK (2009) *Urheiluakatemioiden valtakunnallinen kehittämisohjelma 2010–2013*. [<http://noc-fi-bin.directo.fi/@Bin/b2026c12bfdc23f5a085a6112881d30d/1294059913/application/pdf/2387979/Urheiluakatemioiden%20valtakunnallinen%20kehitt%C3%A4misohjelma%202010-2013.pdf>] (Viitattu 30.11.2010).
- Stevenson, Christopher L. (1990) The athletic career: Some contingencies of sport specialization. *Journal of Sport Behaviour* 13 (2), 103–113.
- Stover, Del (1993) What to do when grown-ups want to spoil the fun of school sports. Teoksessa Stanley D. Eitzen (ed.) *Sport in contemporary society*. An anthology. New York: St. Martin's press, 58–65.
- Takalo, Susanna (2004) *Kuka minua liikuttaa? Sosiaalisen ympäristön koettu merkitys 10–12-vuotiaiden liikunta-aktiivisuuteen*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisu 163. Jyväskylä: LIKES. [<http://www.likes.fi/pages/UserFiles/File/LINET%20PDF/linettakalo.pdf>] (Viitattu 10.1.2011).

Telama, Risto & Kahila, Sinikka (1994) Liikuntakasvatus koulussa ja nuorisourheilussa. Teoksessa *Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu*. Tieteellinen katsaus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 90. Jyväskylä: LIKES, 149–188.

Tinning, Richard & Kirk, David & Evans, John (1993) *Learning to Teach Physical Education*. Sydney: Prentice-Hall.

Unelma hyvästä urheilusta (2001) Helsinki: Nuori Suomi & SLU & Opetusministeriö.

Unicef (2010) *The children left behind. A league table of inequality in child well-being in the world's rich countries*. Innocenti Report Card 9. Firenze: UNICEF Innocenti Research Centre.

Vaeyens, Roel & Lenoir, Matthieu & Williams, Mark & Philippaerts, Renaat M. (2008) Talent Identification and Development Programmes in Sport: Current Models and Future Directions. *Sports Medicine* 38 (9) 703–714.

Valtion liikuntaneuvoston arvioinnit 2010 (2011) *Valtion liikuntapoliittisten toimenpiteiden vaikutusten arviointi. Liikunnan edistämisen linjoista annetun valtioneuvoston periaatepäätöksen ja sen toteutuksen arviointi*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011/3.

Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset (2005) Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:17. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö & Opetusministeriö & Nuori Suomi ry.

Veijola, Soile (2005) Turistien yhteisöt. Teoksessa Antti Hautamäki ym. (ed.) *Yhteisöllisyyden paluu*. Helsinki: Gaudeamus, 90–113.

Vuori, Mika (2006) Perheen tulot vaikuttavat liikuntaharrastamiseen. *Hyvinvointikatsaus* 3/2006, 26–29.

Wall, Michael & Côté, Jean (2007) Developmental activities that lead to dropout and investment in sport. *Physical Education and Sport Pedagogy* 12 (1), 77–87.

Wiio, Juhani (2006) *Media uudistuvassa yhteiskunnassa. Median muuttuvat pelisäännöt*. Helsinki: Sitran raportteja 65.

World Health Organization (2008) *Inequalities in young people's health: health behavior in school-aged children (HBSC) international report from the 2005/2006 survey*. Kööpenhamina: WHO regional office for Europe.

Yang, Xiaolin (1997) *A multidisciplinary analysis of physical activity, sport participation and dropping out among young Finns: a 12-year follow-up study*. Jyväskylä: LIKES.

Zacheus, Tuomas (2008) *Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen. Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos*. Turku: Turun yliopisto.

Zacheus, Tuomas (2010) Liikuntaan ja urheiluun liittyvät merkitykset suomalaisten elämän aikana. *Kasvatus ja Aika* 4 (2) 55–68.

Zacheus, Tuomas & Tähtinen, Juhani & Rinne, Risto & Koski, Pasi & Heinonen Olli J. (2003) *Kaupunkilaisten liikunta ikäpolvittain: turkulaisten liikuntatottumukset 2000-luvun alussa*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisu A:201.

Ziehe, Thomas (1991) *Pubertät und Narzissmus. Sind Jugendliche entpolitisiert?* Frankfurt am Main.

Liite: Kehitykselliset avut

40 Developmental assets (Benson, 1997)

External Assets Support (1–6)

1. Family support
2. Positive family communication
3. Other adult relationships
4. Caring neighbourhood
5. Caring school climate
6. Parent involvement in schooling

Empowerment (7–10)

7. Community values youth
8. Youth as resources
9. Service to others
10. Safety

Boundaries & Expectations (11–16)

11. Family boundaries
12. School boundaries
13. Neighbourhood boundaries
14. Adult role models
15. Positive peer influence
16. High expectations

Constructive Use of Time (17–20)

17. Creative activities
18. Youth programs
19. Religious community
20. Time at home

Internal Assets Commitment to Learning (21–25)

21. Achievement motivation
22. School engagement
23. Homework
24. Bonding to school
25. Reading for pleasure

Positive Values (26–31)

26. Caring
27. Equality and social justice
28. Integrity
29. Honesty
30. Responsibility
31. Restraint

Social Competencies (32–36)

32. Planning and decision making
33. Interpersonal competence
34. Cultural competence
35. Resistance skills
36. Peaceful conflict resolution

Positive Identity (37–40)

37. Personal power
38. Self-esteem
39. Sense of purpose
40. Positive view of personal future